

Malmgård egendom

i

Pernå socken.

Anteckningar till godsets historia

af

Johannes Hedengren.

LOVISA,
ÖSTRANYLANDS TRYCKERI
1898.

Malmgård egendom

i

Pernå socken.

Anteckningar till godsets historia

af

Johannes Hedengren.

LOVISA
ÖSTRANYLANDS TRYCKERI
1898.

Förord.

Efterföljande anteckningar stöda sig förnämligast på Malmgård egendomsarkiv, hvilket jag, tack vare egendoms-egarens välvilliga tillmötesgående, hösten 1896 varit i tillfälle att under en längre vistelse å ort och ställe studera. Dessutom hafva på Sarflaks egendom några handlingar samt i statsarkivet jordeböcker för särskilda år rådfrågats. I noter har öfveralt hänvisats till källorna, såväl de arkivaliska som de trykta, hvarvid för Malmgård egendomsarkiv förkortningen Ark. användts med särskildt angifvande af handlingarnas grupp och nummer.

Närmast hafva dessa anteckningar tillkommit i studieflyte och hafva såsom sådana blifvit af Nyländska afdelningen på grund af ett utlåtande af professor M. G. Schybergson vårterminen 1897 belönade med ett större pris. På sidan om deras egentliga flyte har med dem afsetts att lämna ett slags materialregister öfver egendomens hela arkiv, och därför har ur detta rörande såväl Malmgård som andra egendomar alt begagnats, som synts mig ega något intresse. I uppställningen har jag följt de enda arbeten af detta slag, som vårt lands literatur torde ega, Friherre V. M. von Borns förtjänstfulla böcker om Sarflaks och Gammelbacka, hvarigenom ock beskrifningen kunnat så nära som möjligt ansluta sig till det system, som för arkivets ordnande användts.

I stor skuld för bistånd och upplysningar står jag till såväl egaren af Malmgård, Grefve G. Ph. Creutz, som Friherre V. M. von Born på Sarflaks, och jag begagnar här tillfället att framföra min tacksägelse för det intresse, som från deras sida i råd och dåd kommit arbetet till del.

Lovisa i juli 1898.

Förf.

Innehåll:

Egareföljd och åtkomst	sid.	1.
Periferi och råer	"	54.
Areal och odling	"	71.
Byggnad och anläggningar	"	110.
Särskilda inrättningar och för- måner; inre ordning	"	122.
Kamerala förhållanden och allmänna utskylder	"	132.
Arkiv, bibliotek och konst- samling	"	142.
Återblick	"	156.

Egareföljd och åtkomst.

Malmgård egendom, greffliga Creutzska ättens stamgods, är beläget i östra Nyland och upptager hela den (nordostliga) flik af Pernå socken, som omslutes af de trenne angränsande kommunerna Borgå samt Mörskom socknar och Liljendal kapell — från 1749 äfven Askola kapell. I sin nuvarande omfattning består densamma af tvänne i kameralt afseende fullkomligt skilda gods, nämligen 1:o Malmgård (fordom Malma) tredubbelt berustade skattesäteri uti Kuuskoski by med underlydande öfriga 18 skatteköpta f. d. kronoaugmenthemman uti Kuuskoski och Veckaby, 9 hemman i hvardera byn; samt 2:o Stor Tetom skattesäterirusthåll med underlydande tvänne skatteköpta augmenthemman uti Tetom by, — tillsammans således 22 skilda lägenheter.

Odlingen är gammal i dessa näjder. Namnet Teetom härstammar möjligen från medlet af trettonde århundradet. Kuuskoski (af Kuusi gran, och Koski fors), är ett arf från den finska bosättingens tider. Äfven ett par andra namn från samma tid finnas ännu bevarade: nämligen Niinijärvi,

ett numera uttorkadt träsk, samt *N i i n k o s k i*, namn dels på en ström uti ån ett stycke nedanför Kuuskoski fors, dels äfven numera på ett torp i närheten af samma ställe, bägge inom Tetom bys område, samt *M i c k o l a* hemman i Kuuskoski, hvilket namn dock bär spår af att vara senare tillkommet. För öfrigt äro samtliga hemmans-, torp- och byanamn inom Malmgård egendoms område svenska till såväl rötter som härledningsformer. Namnet Veckaby betecknar strängt taget endast den västra hälften af Kuuskoski by, (hemmanen n:ris 11—19) och förekommer aldrig själfständigt i jordeböckerna. Det torde vara af yngre datum, möjligen från fjortonhundratalet. Det skrives ömsom Uckeby, Wäckaby, Veckaby och Vekaby; dess härledning är obekant. Namnet Tetom har haft olika former, skrives i äldre handlingar Teetom, Teethom, Teytom, Teithom, Taitom l. Täitom och Täittom, en enda gång Teetton (sannolikt misskrifning); i nyare tider allmänt Tetom, och står i ögonskenligt samband med släktnamnet Teet, (Teeth, äfven Teit), det skotska Tait.)

Malmgård egendoms historia går säkert längre tillbaka än någon annan egendoms i Pernå socken, och därmed äfven längre tillbaka än de flestas i Finland. Tetom är särskildt en punkt, där odlingen i Pernå måhända tidigast är bofast, såvidt numera kan dömas. Detta förhållande är äfven naturligt nog. Ty hafvet, den stora stråkvägen för kommunikationer, odling och bildning, går här högre in i landet än på något annat ställe i hela det östra Nyland; och godset Tetom har, förutom en bördig jordmån och tämlig närhet till hafvet, att berömma sig af ett ypperligt läge vid en vattenrik fors. Så mycket vet man med visshet, att

Teetska släkten, som gifvit byn dess namn, är den äldsta bekanta i Pernå; och att den redan under vår historias tidigaste dagar höjt sig till betydenhet. Hvarje drag, som ur det förgångnas skymning kan af denna släkt framletas, är således ett bidrag till belysning af en dyrbar fornhistoria, tillhörande en landsdel, hvars odling har äldre anor än de flestas i vårt land, och hvars roll i Finlands historia har varit mycket betydelsefull.

Bekant är det ofta citerade,¹⁾ bland Pernå kyrkas handlingar förvarade dokument, som lyder:

„Transumt af et wed Malmgård befindteligt vidimerat skrifteligt Document.

Een Adelsman ifrån Skottland, benembd Teett af Pernå, tiente Börje Jarl i krig, den tid han intog Tawasthus och Nyland under Sweriges crono A:o 1250. Därigenom blef han en arthod man i Finland och lät byggioo Pernå kyrka i Nyland och nembde sochnen och kyrkan efter sitt fäderliga säte Pernå i Skottland. Han förde rödt sanct Anders kors uti hvidt fiäl och $\frac{1}{3}$ af fiället åfwan korsset rödt, däruti 3 försölfrade Stiernor, och ofwan på et hiorte hufwud med en Stjerna emellan hornen. Hans Son heet Löns Teett, som var Håkans fader till Teetton. Ex vidimato vidi Georg Lagus.“

Då mannen, som bevittnat denna afskrift, såsom Hipping säger, är „en trovärdig man, hvilken 1756 var nådårspredikant i församlingen,“ så bör det icke synnerligen bekymra, att originala dokumentet hvarken

1) Af R. Hausen, i hans anteckningar rörande Östra Nyland. s. 85. — Hipping, Beskrifning öfver Perno socken s. 9. m. fl.

numera finnes på Malmgård, ej häller är upptaget uti en i ett bouppteckningsinstrument från 1740 intagen förteckning öfver egendomens handlingar. Arkivets nuvarande dyrbaraste tillhörigheter, tvänne inbundna böcker från förra hälften af 1600-talet med autentiska afskrifter af äldre dokument rörande Sarflaks och Tetom, finnas häller icke upptagna i nämnda förteckning. Med hänsyn till den i viss mån bristande noggrannhet, hvarmed äldre tiders ålderdomliga skriftsätt är återgivet i afskriften, kan man våga en supposition, att en afskrift, eller måhända en original uppteckning efter en gammal familjesägen, ingått uti den nämnda Tetomdokumentboken, men därifrån på en senare tid blifvit bortskuren, såsom flere blad ifrån bokens början synbarligen blifvit stympade. — Den stensättning, som R. Hausen ¹⁾ säger sig hafva hört omtalas å Tetom bys mark, är nog tämligen tvifvelaktig, men likväl utpekad af allmogen än i dag den antydda kullen ett stenkast från landsvägen såsom platsen för den forna kyrkan; för icke länge sedan säges man vid plöjning rätt ofta hafva funnit ben uti åkern däromkring; och på andra sidan landsvägen, ungefär på det ställe där nu Slåtts hemman befinner sig, säges den forna prästgården hafva stått.²⁾

Denna tradition står i samband och samklang med den bland allmogen utbredda sägen, som äfven

¹⁾ a. a. sid. 86.

²⁾ I detta sammanhang må nämnas en synbarligen flere sekel gammal stenbyggnad, snarlik en ladugårdsbyggnad, och uppförd på nästan cyklopiskt vis af grästen, kilad med mindre sten, som, numera öde, fullkomligt bofallen och oanvändbar, ännu visas i närheten af nämnda hemman.

Hipping anför, att kyrkan i Pernå först skulle uppbbyggas på en malm vid Malmgård, men därifrån blifvit flyttad först till Sarvlaks och sedan till sin nuvarande plats. -- Utsagan i det gamla dokumentet må således gärna emottagas med försiktighet, men obetingadt bör den likväl ej betvivlas. Den synes tvärtom hafva mycken sannolikhet för sig.¹⁾

Äfven släkten Teets härstamning från Skottland, där ännu godset Pirn lærer vara beläget nära staden Innersleishen, och där en adlig ätt Tait of Pirn finnes omtalad under Robert III:s tid på slutet af 1300-talet²⁾, torde få anses sannolik liksom dess öfverflyttning till Finland under Birger Jarls tid genom en Teet, hvars förnamn af Hipping uppgifves hafva varit Hemming.³⁾ Sålunda skulle ätten blifvit bofast i Pernå redan i medlet af tolfhundratalet.

Om Jöns Teets son, Håkan, hvilken är den förste, som i ättartaflorna skrives „till Tetom“, nämnes, att han var gift med Gertrud i Särkilaks. Är traditionen om hans far och farfader riktig, så

¹⁾ Hipping åberopar (a. a. sid. 10) såsom synnerligen bevisande för dess sanningsenlighet en anteckning uti Hülphers „Samlingar till en beskrifning öfver Norrland,“ 1:sta saml. p. 71, där bland Medelpads adliga familjer uppräknas Teetar, af hvilka den förste skall hafva uppbbyggt Pernå kyrka. Teetska släkten försvinner på 1600-talet ifrån Pernå, men efter denna tid träffas flere af dess medlemmar i Sverge, och i synnerhet skall familjen hafva utbredt sig i Selångers socken i Medelpad. Traditionen om stamfaderns bedrift i Finland följde naturligtvis med släkten och de bägge skenbart oberoende uppteckningarna stå sålunda säkert i samband med hvarandra.

²⁾ Carstens, Ur Pernå sockens historia, Sv. Folksk. vänners kalender 1891. s. 124, hvilken åberopar en uppgift från General Register House af the Historical Department i Edinburgh.

³⁾ a. a. 22.

måste han hafva lefvat i förra hälften af trettonhundratalet. — Sedan nämnes icke Tetom i ättartaflorna under närmare tvänne århundraden. Såväl Håkans son,

Jöns Håkansson Teet (Theeth), som de tvänne efter honom upptagna ätteleden af Teetska familjen sägas nämligen vara hemma i Kuuskoski. — Jöns var gift med Pers i Kabböle och Margaretas i Pirlaks dotter Ingeborg Persdotter. — Genom en dombok från senare tid känner man likväl, att en Jöns Håkansson Teet år 1496 egt en äng i Tetom,¹⁾ och sannolikt är denne samma person, som den förenämde. I sådant fall skulle i ättartaflorna flere led saknas mellan den förutnämde Håkan Jönsson och Jöns Håkansson, dennes föregifne son. En sådan ofullständighet synes mig äfven antagligare, än att det anförda dokumentets vittnesbörd om Hemming Teet och hans efterkommande, hvilket eger ett omisskännligt stöd i allmogetraditionen på orten, skulle vara falskt.

Emellertid uppgifves äfven ett annat och tidigare datum rörande Kuuskoski²⁾: Cristin Ollaffzdotter och Tomas, henne soon sålde till Japp (Jakob) Waeckevasare alla sina gods i Kwsakosche (Kuuskoski) både hvad de ärft, köpt och genom skifte erhållit, hvilket var 3 skattmarker jord för „II mark ok sivitighi mark refflist tall“, och detta köp blef lagfaret vid häradstinget i Pernå den 13 mars 1421. — I hvilket sammanhang detta köp mellan tvänne personer, af hvilka den enas familjenamn als icke uppgifves, den andras åter är ett

¹⁾ Jfr. J. W. Ruuth, Suomen rälssimiesten sineteista etc. Hist. Ark. XI. s. 296. — Historiska bevis torde saknas för hans eganderätt till jord i Kuuskoski.

²⁾ Arvidsson, Handlingar II. 53.

fullkomligt främmande, står till Teetarnes traditionella, och i anseende till Kuuskoski bys omedelbara grannskap till Tetom mycket sannolika besittning af gods i Kuuskoski, lärer väl icke kunna utredas.¹⁾ Ett spår af denne Jakob Väckevasare förekommer måhända uti namnet på Veckaby, hvilket säkert är yngre än namnet Kuuskoski, och i sådant fall låg måhända hans gods i den västra hälften af Kuuskoski by (Veckaby), där ännu ett hemman med namnet Veckas finnes (N:o 13 i samfälligheten.)

Efter Jöns Håkansson öfvergick Teetska egendomen till hans son,

Matts Jönsson (Teet), gift med **Brita L arsd otter** (Creutz) till Sarflaks. Hon var dotter

¹⁾ Som ett historiskt kuriosum må nämnas den konjektur, jag hört uttalas, att namnet Väckevasare vore en förvridning af väkivasara, som betyder slägga eller grofhammare. Detta namn skulle innebära en antydning till Creutzska vapnet, ett kors, hvilket således rätteligen vore att anse såsom en stiliserad hammare, hvarvid den fjärde armen skulle motsvara den öfre stumpan af hammarskaftet. På grund häraf har man förmodat att creutzska ätten till sitt ursprung varit finsk, — och ett stöd för denna på vapnets utseende grundade förmodan kunde man söka äfven däri, att den i ättartaflorna såsom stamfader upptagne Lars Markusson, uti Peringskölds genealogier uppgifves hafva varit son till en för öfrigt obekant Markus smed i Sarfvelax. — Mera anmärkningsvärd är då — icke blott likheten mellan de senare adlade Sterncreutzska och Teetska ätternas vapen och det gamla (skotska) Teetska, sådant detta skildrats i det ofvanciterade dokumentet, ty bägge de förstnämnda ätterna hafva notoriskt sitt ursprung uti familjen Teet — men äfven den påfallande likheten mellan Creutzska hjärtvapnet — den gamla adliga Creutzska ättens vapen — och det sistnämnda. Denna likhet är sannolikt lika litet som den förra, blott en händelse — men fåvitskt vore det likväl att härpå grunda någon teori om gemensam härstamning. I sin mån kan den likväl tjäna till att styrka frih. von Borns hypotes, att Creutzska ätten vore af samma ursprung, som den svenska allmogen i östra Nyland. (V. M. v. B. — Sarflaks egendom. s. 121.)

till Lars Markusson, hvilken anses som Creutzska ättens stamfader och lefde på Sarflaks i senare hälften af 1400-talet. — Det är från Brita Larsdotter, eller rättare från hennes broder, Knut, ännu fyra led innan namnet Creutz i början af 1600-talet blir af släkten antaget, men det är nu i alla fall första gången någon medlem af denna ätt nämnes i sammanhang med Teetarne och deras egendomar. — Matts Jönssons lefnad inföll i förra hälften af 1500-talet; i jordeböckerna för åren 1540—52 — de älsta, som finnas bevarade — nämnes han såsom egare af „en heel skatt“ i Teytom by, som denna tid räknades till den s. k. Strands fjärding. Hans dödsår har ej kunnat bestämmas, emedan jordeböckerna för alla de nämnda åren synas vara mindre noggrant gjorda afskrifter af hvarandra och därför icke äro en fullt pålitlig källa. — Då jordeboksföljden efter en tvåårig lakun åter vidtager 1555, befinnes hans plats hafva intagits af

Lars Mattsson (Teet), synbarligen hans son. I en tiondelängd för samma år upptages Lars Mattsson äfven och nämnes såsom frälseman till Tetom 1561¹⁾ — Redan 1552 förekommer dock Lasse Mattsson i en nebbeskattslängd, där mot vanligheten „Kuuskoski—Teytom“ byar sammanföras, och detta är måhända källan för den mångenstädes synliga uppgiften att han varit „herre till Kuuskoski.“ — Han var höfvidsman för en fänika knektar²⁾ och stupade i ryska kriget i början af 1570-talet, därvid hans gård sköflades. Detta skedde sannolikt under det

¹⁾ J. W. Ruuth a. st.

²⁾ En „fänika“ var närmaste underafdelning af ett fotregemente och utgjorde vid denna tid 500 man.

förfärliga härjningståg, som ryssarne i mars 1571 företogo mot dessa trakter, då bl. a. Borgå stad brändes och kringliggande socknar på det gräsligaste utplundrades. Lars Mattsson nämnes i jordeböckerna som egare af gods i Tetom ännu år 1570, men redan 1572 hade hans son Mårten Larsson öfvertagit egendomen. Han skall hafva varit gift trenne gånger: 1:o med Karin Eriksdotter, 2:o med Margareta Hansdotter och 3:o med Margareta Persdotter i hennes tredje gifte. Sonen

Mårten Larsson Teet skall hafva varit från hans andra gifte. Äfven beträffande denne synas ättartaflorna böra korrigeras. Han emottog som nämndt egendomen i Tetom vid sin faders död och lefde å densamma ännu 1586. Han säges i en dombok härstamma från Jöns Håkansson Teet, hvarför honom äfven tilldömdes en äng, som denne år 1496 hade egt.¹⁾ — Den Mårten Larsson, som i ättartaflorna uppgifves såsom son till Lars Mattsson, herre till Kuuskoski²⁾, är synbarligen en helt annan person och hör sannolikt till en annan gren af släkten, ehuru äfven han skrives „till Tetom“ och säges vara hemma från Pernå.³⁾ —

¹⁾ Ruuth, a. st.

²⁾ Jfr. Hist. Arkisto VI, s. 291.

³⁾ Han var en af de åtta ynglingar som af biskop Martin Skytte sändes till Tyskland för att studera vid Luthers universitet. Bland studenterna i Wittenberg år 1536 nämnes uti „Album Academiae Vitebergensis 1502—60“ jämte Mikael Agricola äfven „Martinus Tetus de Villand Svetiae.“ (Se K. G. Leinberg Finske studerande vid utrikes universitetet före 1640, Svenska lit. Sällsk. Förh. och Upps. 10. sid. 59.) I Wittenberg torde han hafva tagit magistergraden, och vid hemkomsten blef han anställd som lärare för den unge hertig Johan, hvilken han undervisade bl. a. i finska. År 1541 förekommer denne „Mester Martin“ såsom den förmodlige innehafvaren af St. Sigfrids altare i Åbo (Lagus Handlingar till Finlands Kyrkohistoria, IV s. 43, Porthans Chronicon,

Efter **Mårten Larsson** nämnes som egare af hans gårdsonen

Matts Mårtensson (Teet)¹⁾. Denne tör hafva lefvat ännu den 18 juni 1611,²⁾ men skall hafva omkommit i ryska kriget före 1614, hvarefter hans enka **Oleta Persdotter**, hvilken ända till 1640 öfverlefde honom, år 1621 erhöill frihet på godset till sin lifstid.³⁾ På 1620-talet upptog „hustru Oleta“ under sitt bruk jämväl ett annat hemman i samma by, **Mårten Simonssons** (mähända befryndad med Teetarne genom den nedanför nämde kyrkoherden **Johannes Martinis** hustru), hvilket emellertid råkat i ödesmål, och den gamla **Teetska** egendomen, redan förut den största i byn, blef sålunda småningom ett jämförelsevis betydan-

Leinberg, Det odelade finska biskopsstiftets herdaminne s. 73.) och ännu samma år som innehafvare af St. Johannis prebende. Han dog i Stockholm sannolikt år 1544, ty den 3 oktober 1544 erhöill biskop **Martin Skytte** konung **Gustafs** fullmakt på sistnämnda prebende, (Jfr. **Alopaeuska** pappren s. 739. **Arvidsson**, Handlingar VII, 134.) i hvilken fullmakt **Mårten Larsson** bär titeln magister. Han synes icke hafva egt jord i Tetom; alla tillgängliga data gifva vid handen, att han hela sitt lif förblef borta från fädernehemmet i Pernå och hans tillnamn till Tetom kan sålunda endast beteckna hans härstamning. Ättartaflorna uppgifva, att han var gift tvänne gånger, fastän ingendera af hans hustrur är närmare känd. **Porthans** förmodan (*Chronicon* s. 627) att han skulle varit fader till den **Gregorius Martini Teet**, som vid utgången af 1500-talet var skolrektor och därefter pastor *Ecclesiae Aboensis*, synes osannolik redan därför, att **Georgius Teittus** nämnes som student i **Wittenberg** först år 1586. Förmodligen var han en yngre son till den ofvannämde **Mårten Larsson** till Tetom.

¹⁾ Ättartaflornas uppgift att denne varit son till „Mester **Mårten**“ är synbarligen äfven oriktig.

²⁾ Tetomboken.

³⁾ Jfr. jordeboken i statsark. för 1628.

de gods — på denna tid, då man förstod konsten att lefva med litet. — Älste sonen

Johan Mattsson Teet, (nobiliserad S t j e r n c r e u t z) blef härefter egare af godset. Han var född på 1590-talet, var på 1640-talet stadsmajor i Dorpat, adlades 1648, därvid han tog sig vapen och kallade sig Stjerncreutz efter det gamla Teetska vapnet. Han gifte sig efter 1620, obekant med hvem. Dog den 2 februari 1672 och begrofs i Janakkala kyrka, där ock hans vapen blef uppställt. — Från samma år, 1648, som han adlades, kallas i jordeböckerna hans ärfda gods för „Johan Teets Norrköpings besluts frälse“ och har säterinatur. Altsedan dess heter också Stor Tetom, hvilket ungefär motsvarar Johan Teets egendom, säteri.

Sådan synes Stor Tetom säteris egareföljd gestalta sig i äldre tider och ända till år 1672. Några andra Teetska arfvegods från föregående sekel uti denna by torde man icke kunna uppspara, men från början af 1600-talet grundlägges genom en farbroder till Johan Stjerncreutz en annan linje Teetska släktgods i samma by. — Mårten Larsson Teet hade nämligen förutom den ofvannämde Matts Mårtensson tvänne andra söner, en med namnet Henrik, hvilken egnade sig åt tekniska studier, blef „bärgmästare“ och 1652 adlades med bibehållande af familjenamnet Teet, samt en tredje son, Johan eller Hans, hvilken liksom Mester Mårten och flere andra äldre medlemmar af släkten egnade sig åt prästkallet, och i sina yngre dagar nämnes som „fältpredikant i Ryssland.“ Ingendera af dessa bröder hade ärft jord i Tetom. Bärgmästaren förblef i alla sina dagar borta på andra orter, syssel-

satt med andra yrken än jordbrukarens. Hans bosatte sig däremot i sin fädernesocken. Den 13 januari 1613 nämnes han som huspredikant i Pernå och den 15 februari 1615 är han Caplan darsammastädes.¹⁾ Från 1618 till sin död 1632 var han kyrkoherde i Pernå. Han var gift med en Margareta Simonsdotter.²⁾ Genom åtskilliga köp och afhandlingar blef nu kyrkoherden

Hans Mårtensson Teet, eller som han enligt tidens sed oftare kallar sig **Johannes Martini**, egare till betydande gods i Tetom. Af en Sigfred Knutsson³⁾ jämte dennes syster köpte han för 35 svenska daler⁴⁾ „6 alnar jord i Teithom“, & hvilka han den 18 juni 1610 erhöll häradsrättens fastebref, däri han kallas „hederligh och vällärd“, och erhöll den 24 november samma år lagmansrättens fastställelse af köpet. Han förvärfvade sig äfven rustningsrätt till sin egen dom, som synes af ett den 13 januari 1611 dateradt bref af Jacob de la Gardie, „Tilförordnadh Fältherre öfver alt Swäriges Rijkets Krigzfålk“, hvari rustningsrättighet meddelades „hederligh och vällärde Herr Hans Märthensson Teett“, efter han „hafver medh laga köph

¹⁾ Tetom dokumentboken i Malmgård arkiv.

²⁾ Matth. Akiander, Herdaminne för det forna Viborgs och nuvarande Borgå stift. II 139—40.

³⁾ Hvem denne Sigfred Knutsson var känner man icke, men att han varit egare af jämförelsevis stora gods i Tetom ses däraf, att redan den 10 mars 1589 Henrik Larsson till Tusby hade utfärdat „heradz doombreff“ å 2 alnar jord som Erich Matson i Tättom köpt af nämnda Sigfred Knutsson för 3 daler. — Också denna lägenhet blef sedermera af herr Hans inköpt.

⁴⁾ Motsvarande på denna tid — då 1½ daler = 6 mark räknades på en riksdaler och rågtunna (vid Elfsborgs lösen) betaltes med en riksdaler, reduceradt till vårt mynt efter ett pris af 20 mark för en tunna råg — omkring 460 mark oberräknadt myntvärdets fall.

inbekommit Een skatt och 4 alnar Jordh Utj Teitom by i Perno Sochn, Teraf han tilbiuder at hålla Rustienst medh een Häst och Karl under Edell och Vålb. Hans Jönssons Phana.“ — Följande år 1612 köpte han ånyo 8 alnar jord i Tetom af en Mats Classon „för penningar 35 daler¹⁾ för blotta jorden och ett gammalt Fäåhuus och een gammal Halm Ladu, effter der var inga andra Huus“, och den 15 juli utfärdade häradsrätten fastebref därå för „hederligh och vällärde Herr Hans Teitt“, hvilket af lagmansrätten stadfästades den 16 mars 1613. Innan lagmansrättens utslag fallit, hade emellertid „Huuspredikanten“, som han då kallas, Hans Teet den 30 januari 1613 af Olof och Erich Mårtensson tillhandlat sig deras andelar af „Täitom godset“ för 16 daler i spannmål,²⁾ med förbehåll likväl i afseende å den ofvan nämde Mats Classon och hans syskon, hvilka skildt för sig sades „skola förlijka sig med förb:th Herr Hans Teet,“ och köpet bevittnades af Predikanten i Pernå, Matts Matthiae, samt „åhrligh välachtadh Mats Sigfredsson i Pernå kyrkebyn“, hvilken den tiden synes hafva varit en mycket betrodd man i socknen. — Ännu ett betydande jordköp af Johannes Martini finnes antecknad uti Christopher Perssons „Heradzdoombreff“ den 15 februari 1615 uppå 8 alnar jord i Teetom, hvilka köpts från en Erich Clemetsson för etthundrade och fyratio marker.³⁾ Svågern Bertill Jespersson, „Konungl. Maj:ts Bysseryttare“, hvilken icke var mäktig att inlösa detta gods „för 150 marker, såsom Mats Hindrichsons uträkning utvijsar“ gaf

¹⁾ Likaledes c:a 460 mark.

²⁾ Motsvarande c:a 200 mark.

³⁾ Omkring 470 mark i vårt mynt.

äntligen år 1624 sitt godkännande till Hans Teets köp af „hans faders hemman“. — Om de föregående egarnes till detta gods släktförhållanden har arkivet bevarat några knapphändiga data. I Tetom dokumentboken förekomma nämligen tvänne till innehållet identiska och äfven till orden nästan fullkomligt likalydande ehuru på något olika tider upptecknade besked om släktlinjen. — För fullständighetens skull meddelas här nedan bägge :

Det första lyder :

„Beskeedh om Slägtelinien till Teitom Godzett.
— — Bekänne wij och vitne, underskrifne, at År 1629, den 25 aprilis så wij våre stadde uti Perno Prästegårdh, Talte Kyrkioherden Herr Hans Teedt Mats Sigfridson i Teitom till uti vår Närvaro, om han och viste någon berättelse om thet Godzet såm välbræ Herr Hans uti Teitom utaf tess rätte arfvingar lagiligen köpt och een längh Tijdh häfdat hafver, så bekände han och upprättade slägtlinien, Och sade Mats Jesper Larssons Fader, Lars Månsson benämndh, såm ifrån Rijke utkommen var, Ägde Anna H:datter hennes moder heet och Anna, hvilken hade två systrar Carin och Märtha, Carin hade en sän, bdh Anders och Anders hade fäm Söner, nk. Sigfredh, Mats, Michael, Thomas och Hendrich, Märta hade en datter, Brita, hvilken hade en sän bdh Sigfredh. Tenne Sigfred hafver een Sän som heeter Mats. Nu vill förskrefne Carins sonason Hindrich Andersson erffua Jesper Larsson Carins systers dattersson Oanseet Hindrichs fader Anders, både i löst och fast sin Moders arff fulkomligen arft hafver, Så at och Fönsterbrädrén ähre i Tu stycken delte. Tenna Bekännelsen hafve vi uthaff effterbe:th Mats

Sigfredsson hördt och stadfäste th så i sanningh skeet vara medh våre underskrifne namn ut supra

Hinricus Matthiæ Olianus (?)

Bertill Erichson i Skomarböle, Tönne Larsson och Markus Erikson i Täitom.“

Det andra är af följande lydelse :

„Beskeedh på Jesper Larssons Godz i Täitom, för dem, såm dereffter frågar, Hafver thet sig så, Att Jesper Larssons fader, Lars Månsson, ifrån Rijke Äkte Anna Hansdatter, Och hennes moder heet Anna. Och tenna be:te Anna Eegde två systrar Carin och Märta, Carin Ägde een Son bdh Anders och tenna Anders ägde 5 söner Sigfredh, Mats, Thomas, Michell, Hindrich, Marta ägde een datter, Brita och denna Brita hade een sän bdh Sigfred, och Sigfred Äger en Son heter Mats, Nu vill föreskrifne Carins Sonason, be:the Hendrich Andersson Ärfva Jesper Larssons Carin systers dotterson Oanseet Hendrichs fader Anders både i löst och fast sin mormor fullkomligen ärft hafver, så at fönsterbrädren i tu deelt är, Och på det at för effterkommande må wara till Underrättelse ähr tenna slägt linien upprättat effter Mats Sigfredsson i Täitom, Märta datters Sänasons Berättelse i Närvaro af hederligh och wällärde Man Herr Hendrich Matthiæ, Predikant her i Perno och Löijtnampten Johan Teet, Regementskrifvaren Märtnen Jönsson Item Bertill Erickson i Skomarböle, Thönne Tomasson och Markus Erichson i Täitom, Datum den 10 junj år 1630.“

Släktlinjen blir således uppställd i tablå följande:

Tre systrar:

Anna.	Carin.	Märta.
Anna Hansdotter g. m. Lars Månsson	Anders	Brita Sigfrid
Jesper Larsson		Matts Sigfridsson.
<hr/>		
Bertill Jes- person, ko- nungens bysseryttare	(syster) g. m. Erick Clemetsson	
<hr/>		
Sigfrid, Matts, Tomas, Michell, Henrik.		

Äfven för sina senare jordafång förskaffade sig Hans Teet rustningsrättighet. I konung Gustaf II Adolfs bref af den 29 april 1615 (däri han skrifves Hans Teitt) säges han skola rusta för ett hemman om två skatter i Tåitom.¹⁾ Genom ståthållaren Knut Larssons „sedel“ af den 15 juni 1618 erhöi han „vederlag för den stora gästning han hade den tiden då Jesper Mattsson mönstrade krigsfolket.“²⁾ Brodern, Mats Mårtensson torde på något vis sökt göra honom förfång i hans vunna privilegier, ty i arkivet förvaras ännu en afskrift af ett bref, hvori ståthållaren på Viborgs slott Arvid Tönneson Wildeman till Tjusterby år 1611, den 18 juni förbjuder den förstnämde att befatta sig med det hemman hvarå Johannes Martini

¹⁾ Tetom boken på Malmgård.

²⁾ Akiander a. st.

undfått rustningsrättighet. Sedan Mats emellertid dött, tillbytte sig kyrkoherden af hans son, sin brorson Johan Mattsson (Stjerncreutz) några åkerstycken, nämligen halfva trätesgården, Rusars humlegårds gården, („R u s a r s“ är här sannolikt samma namn som sedermera R i s a r s eller L i l l s m e d s hemman i Kuuskoski), Rusars Nyåker, Fallängs backan och Gamla ängen, hvaremot han till brorsonen afstod „all den andel af Kåt Mattas och Erich Mattas godze, som min Faderbroder Besitter i Båda Bolåkrarna, såsom och een Backe, såm kallas Brinkisgården och två delar af Storgården.“ Å kyrkoherden Teets vägnar, som själf var förhindrad, ingicks bytet af hans „Herr Bror och Frände Märthen Jönsson till Segersby“, en i denna tidens handlingar mycket omtalad man,¹⁾ „provincialskrifvare“, äfven „regementsskrifvare“ kallad. Detta byte blef lagfaret vid både härads- och lagmansrätten den 12 och 28 juni 1628.

Vid denna tid befann sig redan Kuuskoski uti Ernst Larsson Creutz' händer, och det var sannolikt till något slags arrondering af sina donationsgods, som Ernst Larsson den 3 maj 1631 af sin kyrkoherde tillbytte sig två alnar jord, „såm migh fattades effter H. K. Mj:ts Brefs lydelse“, nämligen, som uppräknas: „Fårss-Engzgården och Stadafårsgården, och för den ena alnen, såm migh feltes i Stångfals-Engiarna hafver Bem. Kyrkioherde migh gifvit till wederlagh Fårsen-gen ben:d.“ -- Afhandlingen härom är daterad „Mall-

¹⁾ Han hade tidigare varit fänrik, samt blef sedan „fullmäktig“ och inspektor hos öfverste Ernst Creutz' arfvinnar. (Handlingar på Sarflaks).

ma“ och underskrifven af Ernst Creutz, som härvid kallar sig „till Sarfvelax, Mallma och Cassaritz.“

Då kyrkoherden Johannes Martini år 1632 aflidit, öfvergick hans egendom till sonen „leutenampten“ **Esaias (Hansson) Teet**, hvilken äfven erhöll landshöfdingens i Nylands och Tavastehus län, Arvid Horn till Vuorentaka, confirmation å rusthållet, gifven från Tavastehus den 18 augusti 1636, däruti åberopas Jacob de la Gardies frihetsbref af 1611 för „hederligh och vällärde Herr Hans Teett, fordom Fältpredikant uti Rysslandh“, men numera „för några åhr sedan dödiligen frånfallen.“ — Äfven under denne egares tid skedde ett egobyte med den redan nämde „capitain“ Johan Mattsson „Tett“ (Stjerncreutz), hans kusin, angående två tegar om 21 stänger uti Falengen (måhända de nuvarande Stångfallsängarna) hvarå bytesbref upprättades 1636 den 29 augusti, ehuru häradsrättens fastebref erhöles först den 7 sept. 1640. Genom gåfvobref erhöill han den 27 augusti 1636 af sin svåger, kyrkoherden i Pernå Axelius Simonius Bårgstadius,¹⁾ gift med system Maria Hansdotter Tedt, deras andelar af Lill Tetom gård. — Han lefde ännu år 1641, som synes af Hans Mårtenssons råbref ang. Tetom och Öster Forsby den 25 juni nämnda år, men någon tid därefter

¹⁾ Axel Simonsson Borgstadius var son till prosten i Borgå Simon Jacobi Borgensis (prost därstädes 1581—1609.) Han kallar sig ömsom Borgensis och Borgstadius, efter sin födelseort, Borgå. Han var enl. Akiander pastor i Pernå 1633—40, och senare, 1650—58, pastor i Lappträsk och Artsjö. Död 1658. (Akiander Herdaminne I. s. 105, och 458. II s. 140. Jag har ej varit i tillfälle att kontrollera Akianders uppgift närmare; mig synes likväl, att Borgstadius bör hafva varit pastor i Pernå ännu vid tiden för ofvannämnda egobyte och sannolikt altså ända till sin förflyttning till Lappträsk 1650.

synes han hafva aflidit och egendomen öfvergått till brodern

Mårten (Hansson) Teet, hvilken genom uppgörelse med den nämde svågern, kyrkoherden Bärgrastadius, daterad den 30 oktober 1648, äfven bekom dennes och dennes hustrus efter deras då nyss aflidna syster Sofia ärfda andelar uti Lill-Tetom gård. Ett senare erkännande af denna uppgörelse är dateradt den 20 augusti 1649. Vid inventering, som värkställdes förenämnda dag, värderades gården till 506 daler 18 öre.¹⁾

Härmed sluta alla upplysningar, som ur arkivet på Malmgård kunna vinnas om den linje af den Teetska släktens jordbesittningar i Tetom, som grundlagts genom kyrkoherden Johannes Martinis köp i början af 1600-talet och öfvergått till hans söner. Den synes mig hafva omfattat hufvudsakligen det nuvarande Lill Tetom hemman, vid denna tid ett själfständigt skatterusthåll. Mårten Teet eller hans arfvingar²⁾ besutto

¹⁾ Det är synbarligen för denne Mårten Teets räkning, den ofta citerade Tetomboken blifvit sammanställd. På inre sidan af permen till nämnda bok finnes följande anteckning, gjort af en annan och ovanare hand än bokens prydliga text: „Denna bok ähr migh förärt, såsom och skrifvin af min K. Bror och Frände Hans Mårtensson, fordom Capitein Leutenamt, den 10 Februarij Anno 1651, hvilken ock afsåmnade i Herranom på sama åhr den 21 Martij om eett söndag vidhpass klockan 3 eftermiddagen och lades i kistan den 24 dito, och blef den 8 junij å samma åhr begrafven i Perno Kyrckia, hans ålder var 33 åhr 5 månader och 9 dagar.“ — Denne Hans Mårtenssons ställning i släktföljden är icke närmare bekant.

²⁾ Ända till 1665 nämnes i jordeboken på egendomen Esaias Teet, hvilket tydligen beror därpå att boken är ordagrant afskrifven efter äldre. Från år 1666 finnes likväl å Ernst Johan Creutz' „byteshemman“ en Erik Teet. — Huruvida detta beror på en felaktig afskrifning eller om Erik Teet måhända var en son till Mårten har jag ej kunnat erfara.

godset ända till år 1665, då landshöfdingen, Ernst Johan Creutz d. ä., yngre son till Ernst Larsson Creutz till Sarflax, Malma och Cassaritz och arfvinge till Malma, enligt ett kungligt bref af den 29 juli 1665 utbytte detsamma „under ärftligt frälse emot ett gammalt säteri uti Åbo län, Anckola benämndt, därför välb. Herrn igen rustar“.¹⁾ Sålunda gick Lill Tetom öfver i Creutzska ättens ego, och någon tid därefter skedde detsamma med Stor Tetom säteri. Efter Johan Stjerncreutz' död 1672 ärfdes nämligen säteriet af hans son

Jakob Abraham Stjerncreutz, och af honom köpte landshöfdingen, dåmera presidenten, friherre Ernst Johan Creutz detsamma år 1675²⁾ såsom ett Norrköpings besluts frälsegods. Giltigheten af Stjerncreutzska ättens frälserätt, ja, öfverhufvud deras eganderätt till detta gods blef senare under reduktionstiden satt i fråga, men tvisten afgjordes på sätt och vis till dåvarande egaren, landshöfdingen Creutz' förmån. Detta inhämtas ur ett till Karl XI:s reduktion hörande bref³⁾ (dateradt i Helsingfors den 6 Februari 1684 och undertecknad af Axel Rosenhane samt Henrich Malenius) hvilket — emedan Malmgårds egendomsarkiv icke känner något om ett dylikt — här meddelas så långt det rör köpet af Tetom:

„Högvälborne Herr Kongl. Råd och President.“ (Ernst Johan Creutz d. ä.) — — „Den Kongl. Commissionen finner vähl af den hijsända köpbriefz

¹⁾ Anteckningar uti 1663 och 1675 års jordeböcker (Statsarkivet.)

²⁾ jordeboken.

³⁾ Sarflaks arkiv.

Copia at Teetom är kjøpt af Vålby. Jacob Abraham Stjerncreutz under Närkiöpingz Beslutz vilkøhr, hvilket kjøpebreff sigh oppå Kongl. Concens refererar, men dher jəmpte inhemptar Kongl. Commissionen och aff dhe ifrån Stockholm hijt sände Specificationer att samma Teetom har varit Bårge Konungz Gårds tillhörighet, dy blifver säljaren Kongl. Maj:t och Cronan Responsabel, men H:r Kongl. Rådhet blifver i possession aff Godzet under dhe villkøhr som dhet kjøpt ähr.“ — — Stor Tetom fick altså behålla namn af Säteri och därmed följande vissa friheter.

Jämte denna dubbla linje Teetska besittningar i Tetom löper sedan år 1625 en kunglig donation af tvänne hemman, å hvilka Ernst Larsson Creutz sistnämnda år erhöill frihet och frälse. Dessa lägenheter nämdes kamerate rår- och rørshegman under hans säteri Malmgård.

Med åren 1665 och 1675 sammanknytas således — vågar man säga återknytas? — de bågge tvillingegendomarna Tetom och Malmgårdz historia, då bågge byarna i hela deras omfattning förenas på samma hand inom Creutzska ätten. Det är därför tid att kasta en blick äfven på det sistnämnda godsets äldre öden, så långt de äro bekanta.

Genom ostyrkta ehuru sannolika traditioner om Teetska familjens hemortsrätt i Kuuskoski altsedan 1300-talet, förbi Jakob Väckevasares sporadiska köp år 1421, skingra sig de spridda trådarna af denna bys äldre egarehistoria ända fram till 1600-talets början. Traditionerna om Creutzska ättens besittning af Kuuskoski altsedan Gustaf Wasas dagar¹⁾ sakna, som af det

¹⁾ J. H. Inha Finland i Bilder, 1896. — Ark. I. 30

följande skall framgå historisk grund. Historiskt känd som egare af Kuuskoski är af denna ätt först **Ernst Larsson Creutz**, tillika den första af ätten, som kallar sig med namnet Creutz, herre till Sarflaks, Malma och Cassaritz. Hans födelseår är icke kändt. Han var son till Lars Mårtensson till Sarflaks — slottsfogde på Viborg 1598, hvilken såsom anhängare af konung Sigismund efter stadens intagande blef tagen till fånga och på hertig Karls befallning halshuggen, — samt dennes maka, Margareta Arvidsdotter Wildeman till Tjusterby. — Under finska adelns trohetsförsäkran till hertig Karl den 9 januari 1602 förekommer äfven hans namnteckning „Ärenngisle Larsson“, och redan nämnda år skrives han herre till Sarflaks. Han deltog i kriget mot Ryssland i början af Gustaf Adolfs regering, då han var höfvidsman öfver ett regemente Helsingesoldater, var i polska kriget 1621--29 öfverstelöjtnant för en afdelning finst krigsfolk af Henrik Flemings regemente, och fick därvid den 3 januari 1622 order att taga vård om de sjuka, som hären under sin marsch nödgats lämna efter sig, blef ståthållare och landshöfding i Norrlanden 1631, ihjälslogs 1635 — före den 1 mars¹⁾ — af den vildsinnade Per Dufva till Munkeby, som säges hafva varit en af tidens „ogudaktigaste sällar“. Ernst Larsson gifte sig den 14 mars 1614 på Sarflaks med Katarina Hess von Wichdorf, dotter till Hertig Magnus på Ösel råd Johan Hess von Wichdorf. Hon öfverlefde sin make 26 år och begrofs i Pernå den 11 juni 1661. En ståtlig grafsten med hennes och Ernst

1) Jämför Sarflaksboken i Malungård arkiv. s. 78.

Larssons bilder och anvapen uppsattes öfver grafhvalfvet under kyrkans golf och förvaras numera, sedan samtliga grafhvalf igenlagts, uti Sarflaks familjegrav.

Den 17 juli 1615 erhöll Ernst Creutz, som då var kapten, till lifstids förläning af Gustaf II Adolf 7 bondgårdar i Kuuskoski by af Pernå socken, dock skulle räntan af dessa gårdar, så länge Creutz innehade samma kaptenstjänst afdragas från hans sold. Följande dag bekom han evärdlig förläning under adliga privilegier och friheter å 2 skatter och 3 alnar jord uti Kuuskoski by, enligt Norrköpings besluts villkor. Dokumentet härom, äfven åberopadt i Jesper Mattsson Krus' förteckning, fol 285, där likväl endast 6 gårdar nämnas; är enl. Lagus¹⁾ af följande lydelse:

„Wi Gustaf Adolph, Göre vitterligt, att Wi af gunst och nåde så och för den trogne tjänst, som Oss Elskelig, Vår tro tjenare ock Hopman öfver ett Regemente Helsinges Soldater Edle och Manhaftig Ernest Krytz²⁾ Oss och Sverigis Crona härtill gjort och bevist hafver det som han yttermera härefter att göra sålänge han lefver förpligtad vara skall hafve skänkt och gifvit som Wi nu och med detta Wårt öppne brefs kraft skänke och gifve honom och hans ächta bröstarfvingar 2 skatter och 3 alnar jord uti Kuuskoski, som han själf besitter uti Perno socken och Borgå län i Finland belägen med åker och äng, skog och mark, fiske och fiskevatn närby och fjerran intet undantagande af det, som dertill af ålder legat hafver och ännu med rätta

¹⁾ Finska adelns gods och ätter, s. 466 f.

²⁾ Första gången, som detta namn, mig veterligen, förekommer i handlingar. Det stammar således sannolikt från Ernst Larssons deltagande i kriget mot Ryssland i början af Gustaf Adolfs regering och är äldre än trettioåriga kriget.

ligga bör under rätt frälse och frälsemannatjänst med all dess årliga ränta till evärdlig ägendom under Adelliga privilegier och friheter att njuta och behålla dock med sådana conditioner och wilkor, som uti Norrköpings beslut om sådane Donationer förmälas, neml. att när någon förändring uti Regementet här i Riket sker, så att en annan Konung efter Oss i Regementet inträder, då skall han eller hans arfvingar, som godsens tillfalla kunne, innan 6 månaders dag vara förpligtad, att söka den som till Regeringen kommer om confirmation och stadfästelse opå samme gods. Desslikes så skall han eller de icke hafva macht samma gods att försälja eller förpanta, med mindre han den först hembjuder Oss eller efterkommande konungar, och hvar så är att han eller hans arfvingar utan manliga bröstarfvingar affölle, då skall för:de 2 skatter 3 aln jord falla till Cronan igen dedan de komne äro: dock om han eller de dotter efter sig late, då skall öfverheten vara pliktig henne med en ärlig Brude skatt aflegga, och der så är att hon tager en sådan man, som Wi eller efterkommande Konungar kunne vara tilfreds med, då må samme gods vidare vara förlängdt på honom och begges deres lifsarfvingar. Förbjude fördenskull härmed alle, som för våre skuld skole göre och låte at tilfoga för:de Ernst Krytz eller hans efterkommande hinder eller förfång i någon måtto. Gifvet på Wår Befästning Narfven d. 18 jul. 1615.“ —

Så relaterar Wilh. Lagus i sitt stora arbete om Finska adelns gods och ätter den första uppkomsten af Creutzska ättens besittningar uti Kuuskoski. Några dokument härom finnas hvarken på Malmgård eller på Sarflaks, ättens stamgods: — troligen ligga donations-

breffven jämte många andra nämnda ätt och dess egendomar rörande dokument förseglade uti Lagus'ska samlingen i Universitetets hvalf. Af ordalagen i det här citerade dokumentet synes likväl framgå, att Ernst Larsson Creutz redan före den 18 juli 1615 och oberoende af donationen föregående dag var i besittning af särskilda gårdar i Kuuskoski. Det är naturligtvis icke tillåtet att bygga längre gående hypoteser på en så sväfvande grund; men utan alt afseende kunna de dunkla orden likväl ej lämnas, och det synes värligen som om Ernst Larsson skulle erhållit de ifrågavarande godsens genom sin fru.

I arf efter någondera af sina föräldrar hade han nämligen icke fått dem enligt urkunder, som förvaras på Sarflaks. I reduktionshandlingarna talas håller aldrig om något annat förvärf än 1625 års donation, hvilken således torde hafva omfattat och förökat den föregående af 1615. Ernst Larssons tidigare besittning i Kuuskoski bör likväl, äfven den, hafva varit ursprungligen donerad, antingen i hans eller någon föregående egares hand, ty i reduktionen indrogs all jord i Malmgård och Tetom till kronan. Nu vet man, att hans maka Karin Hess von Wichdorf, hvilken tidigare varit gift med kaptenen Hans Feifach (Vegesack), såsom enka efter denne af konung Karl IX år 1606 „till behaglig tids förläning“ erhållit i Hardom by 9, i Hopom 4, i Kuuskoski 8 och i Rike by 3 hemman, och den 10 november 1612 erhöll hon af Gustaf Adolf förnyad stadfästelse på denna förläning. Den återföll likväl, heter det, kort tid därefter under kronan. Karin Hess gifte sig emellertid, som förut nämnts, den 14 mars 1614 med Ernst Larsson, och denne erhöll den 15

april samma år Rubijärvi fjärding, bestående af Ahtiala, Kimola, Nastola och Qverranda i Nyby socken till vederlag för de gårdar hans hustru innehaft.¹⁾ Det synes häraf som om kronan vid denna tid disponerat Kuuskoski. Enda förklaringen till denna motsägelse tyckes vara, att Ernst Larsson, eller hvad som kan anses som detsamma, hans maka Karin Hess, faktiskt, om också icke rättsligen, hade förblifvit i besittning af åtminstone några af de åtta till kronan på pappret återfallna hemman, som hon 1606 till enkeförlänning erhållit af konungen, och att det var denna faktiska besittning, å hvilken han den 18 juli 1615 erhöft både bekräftelse och frälsefrihet.²⁾

Från sitt fältläger invid Birse utfärdade Gustaf Adolf den 5 sept. 1625 ett nytt donationsbref till Ernst Creutz. Uti det polska kriget hade denne försträkt till kronan 2,527 $\frac{2}{3}$ daler, „såsom ock derhoos ödmjukeligen afstått och begifvit sin rest, som han efter gjord räkning för sin Oss och Sveriges Crono bevista tjenst för åtskilliga årtal att fordra hafver,“ nämligen 2,364 daler. För dessa summor, tillsammans 4,891 $\frac{2}{3}$ svenska daler, hafve vi, skrifver konungen, „af Gunst och Nåde honom till förb:de summas nöijachtiga recompens och wederlag, undt, såldt och opdragit, som Wij härmed ock i detta Wårt brefs kraft unna, sälja och

¹⁾ Lagus. a. a. 425. 429.

²⁾ I 1614 års jordebok finnes i själfva värdet ännu om ett par af dessa hemman antecknadt, att de hörde „under Feifachs fru“. I den närmast följande jordeboken, den af 1666, sägas sju hemman i byn, hvilka bebrukas af bönder, vara „förlänade Erengissel Larssånn“, hvilken därjämte själf bebrukar ett hemman om „39 alnar frälse“, tydligen det efter 1625 benämnda Malma säteri; sedermera bärande nr 8 i Kuuskoski by.

opdraga honom“ efterbemålde skattegårdar, „som äro K u u s k o s k i, skatter terå $\frac{7}{18}$, mantal 7, kiör 14 och N ä b b e r 7, Item W e k a b y (Veckaby) skatter 2 $\frac{11}{12}$, mantal 7¹⁾, N ä b b e r 7 och K ö ö r 14. Och Öde i samma by $\frac{27}{36}$; T e i t o m skatter $\frac{7}{9}$, mantal 2, Kiör 4 och N ä b b e r 2 och P i t t k ä p ä skatt en, mantal 2, K j ö r F y r a, N ä b b a r 2; Item öde i samma by Skatt 11 och en tredjedels, hvilka alla tillhopa ränta uthi penningar räcknat Fyra tusende Otta hundra Nittioen och Två Tredjedels dal:r“ — att „njutha, bruka och behålla under Adelig Frälsefrihet och frälsemannatjenst til evärdeliga Ägor“, — dock förbehöll Konungen att om Creutz eller hans arfvingar ville försälja godset, de skulle vara pliktiga att först hembjuda det kronan.²⁾ — Ernst Creutz egde äfven Cassaritz i Raug socken i Liffland, likaledes en kunglig donation.

Denne Creutz var „en på sin tid betydande man.“ Energisk och manhaftig i kriget, var han det äfven i fredens värf. Därom vittnar den omsorg han fick tillfälle att nedlägga på förkofrandet af sina betydande jordbesittningar. I synnerhet sökte han konsolidera och afrunda egorna under Sarflaks, där han måhända lade grunden till den nuvarande karaktärsbyggnaden, enligt en gammal tradition, som säger, att denna bygts år 1619. — Men äfven till Malmgård sträkte sig hans omsorg. Den kungliga donationen eller kanske rättare köpet af 1625 tyckes i någon mån hafva varit ofull-

¹⁾ Denna summa förekommer i tvänne af hvarandra oberoende autentiska afskrifter. Siffran, 2 mantal i Veckaby hos Lagus. a. a. s. 426 är oriktig. Lagus vet icke håller af någon donation i Teitom, hvilket namn i en af de tillgängliga afskrifterna är nästan oläsligt.

²⁾ Ark. I, 1.

ständig. Uti „Skatte och Mantals Booken öfver Borgå län“ för 1625—26 finnes vid en grupp af gods i Kuuskoski, tillhörande Ernst Creutz' förvärf af 1625, antecknad, att i dem fattas $\frac{8}{18}$ skatter, och om en annan, att där fattas $\frac{1}{12}$ skatt. Det var väl denna brist han genom det tidigare nämnda egobyttet med kyrkoherden Hans Teet den 3 maj 1631 ville hafva utjämnd. Härförutom utgjorde de under Ernst Creutz' säteri lagda frälsehemman i Kuuskoski, hvilka bebrukades af landbönder, enligt anförda jordebok resp. 2 $\frac{1}{18}$ och 2 $\frac{1}{12}$ skatter. Redan från år 1615 (jfr noten till sid. 26) var Ernst Larsson i besittning af säteriet, men först efter 1625 finner man honom skriva sig „herre till Mallma.“ — Från den 29 augusti (enl. en annan anteckning d. 29 november) 1632 föreligger ett köpebref, undertecknad af „Hans Durchläuticheit, Pfaltzgreffen Johan Casimir samt Sweriges Rijkens Rådth och Cammarrådth,“ hvilket „optager een öfverlops jordh, som räntar 7 d:lr, hvilken i 1625 åhrs kiöpebref är uthsluten“. (Reduktionshandlingarna på Sarflaks.) Enligt dessa handlingar skulle 1625 års donation hafva omfattat 16 hemman i Kuuskoski och Veckaby, 2 i Tetom (och 5 i Pitkääpää.) I arfskiftet 1637 upptogs 18, och för närvarande är hemmansantalet 19 i bägge byarna. Likväl torde icke hemmansantalet, hvilket på olika tider skiftat betydligt, lämna någon pålitlig ledning. Hvad 1632 års köp från kronan utgjorde, har ej kunnat med säkerhet utrönas, ty redan 1625 års jordebok upptager hela Kuuskoski by såsom hörande under Ernst Larssons frälse och säteri. Dock synes pfaltzgreffvens bref haft afseende på sådan jord, som Ernst Larsson skulle hafva erhållit så att säga

på köpet, d. ä. utöfver det han på grund af sitt tillgodohafvande hos kronan år 1625 varit berättigad att erhålla. Från sistnämnda år tillhör således hela Kuuskoski by Creutz faktiskt, från år 1632 äfven rättsligen.

För öfrigt söker man förgäfvets i Malmgård egendomsarkiv något spår efter dokument från hans tid. Af de många köp och byten, som han för Sarflaks gjort, må här endast omnämnas Päsälö fräseholme i Pernå vik, hvilken han den 28 juli 1630 för 400 daler tillhandlade sig af sin frände fru Elin Boose, gift med öfverste Klas Slang¹⁾ — emedan denna holme enligt hans önskan i nästföljande led förenades med Malmgård.

I morgongäfvä tillföll hälften af all Ernst Creutz' fasta egendom hans maka Katarina Hess von Wichdorf.²⁾ Hon skref sig liksom hennes make „till Sarfvelax, Mallma och Cassaritz.“ Den 2 sept. 1637 ingick hon på Sarflaks gård med sina båda söner Lorentz och Ernst Johan en arfförening, hvarigenom hon „effter dedt Gudh den Alderhögste hafwer effter sin Nädiga Providens täckts effter några åhr sedan hedanfordra och kallat min Elskelige K. Sal. Make — — vehlat i min vällmacht hafva deelt och söndrar mina K. Söner emillan, af den ringha förråd, som Gudh Allsmächtig förlänt hafver och här nu för händer vahra kan, emedan de nu ähre kombne till sine laga åhr, på dett att dhe efter min död icke skulle fatta till Någon Oenigheet, effter som mahn af många andra der om Exempel hafva, hvadh för Oenigheet och process, som barnen

¹⁾ V. M. v. B. a. a. s. 6.

²⁾ ibid. 8.

sin emel:n hafft effter sin föräldrars död, Så på det att dhe ij framtijden kunne gåå alt sådant förbij och hafva en godh tillförsicht till hvarandra, derföre så hafver iagh på effterskrifne sättet deelt och skifftat mine K:e Söner emillan, effter som dehras Sal. K. fader ij sin vällmacht derom och Någorledes Statuerat och vähl der om meent hafver.“

Äldste sonen Lorentz Ernstson Creutz, kallad den äldre, sedermera landshöfding i Åbo och Björneborgs län 1649, friherre 1654 och introducerad under N:o 48, riksråd 1660, erhöill stamgodset S a r f l a k s med alla dess tilliggande bönder. Yngre brodern, E r n s t J o h a n (Ernstson) C r e u t z hafver här emot „bekommit på sin andehl, som föllier, neml. Malmgårdh, hvilken min Sal. K. man i sin lifstijd hafver således disponerat och honom tillsagdt, under hvilken gårdh ligger I Skatt 13 $\frac{1}{4}$ alnar Jordh, och K u u s k o s k i med V e e k a b y, Hemman 18 om 6 skatter 4 $\frac{3}{4}$ alnar, Teethom hemman 2 om 14 alnar, P å h l b ö l e Hemman 3 om 1 skatt, R o s s e n d a h l Hemman 1 om 5 stenger eller Een skatt och 12 alnar; Item ij Pyttis Sochn 2 hemman H e n k e b ö h l e och M a l m, räknas för een Skatt, Summa 26 hemman om 11 skatter och 8 alnar medh Gården; Item P å s s a l ö ö, där Mallmgårdh sin strömmingsfiskerij och Notdrächt hafva skall, effter der under inttet synnerligh fiskerij tilligger; Ähn skall min Son Ernest Johan behålla halfparten af W a c h t e r p ä ä, och dee andra öar, som derunder ligger, effter som tillförenne derom förmält ähr.¹⁾

¹⁾ Ark. I. 2.

Från denna tid gå de bägge godsens Sarflaks och Malmgård åtskils. Det förra blir den äldre grenens familjegods, men går sedermera genom gifte och arf öfver först till von Morianska och sedan till von Bornska ätten, som ännu besitter detsamma. Det senare blir först den yngre grenens och senare — efter en kort tids återförening med Sarflaks — den grelliga Creutzska ättens familjegods ända till våra dagar.

Huru de båda hemmanen Hinkeböle och Malm kommit i Ernst Creutz' ego är icke utredt. I Jesper Mattsson Krus' förteckning sägas de vara af konung Johan II donerade, det förra den 29 aug. 1584 och det senare den 19 augusti 1588, åt Beata Persdotter, Kristoffer Michelssons enka i vederlag för hennes forna egendom Kulla, hvilken hon afstått till konungen. (jfr. Lagus a. a. s. 86.) — Äfven åtkomsten af Pålböle, som numera lyder under Bergby och Gammelby, är icke med säkerhet bekant, men torde hafva skett genom köp från kronan. Lika litet som Rosendals hemman, hvilket numera lyder under Sjögård, spelar denna lägenhet någon vidare roll i Malmgård egendoms historia, än mindre Wachterpä, nu hörande till Strömfors socken. De blefvo samtliga i en senare tid till kronan reducerade.

Ernst Johan Creutz, kallad den äldre, som sålunda blef herre till Malmgård i arf efter sin fader var född den 20 maj 1619. Af sin fader hade han erhållit en synnerligen vårdad uppfostran. I likhet med så många svenska ädlingar vid denna tid studerade jämväl de unga bröderna Creutz flere år vid främmande universitet. Den 30 maj 1633 inskrefs Ernestus Johannes Kreutz, Nylandus Nob. Finno, vid universitetet i Dorpat, där året förut hans äldre broder

Lorentz vunnit inträde, och den 21 februari 1637 inskrefs han jämte bröderna Lorentz och Axel vid universitetet i Leyden.¹⁾ Vistelsen där torde dock icke blifvit långvarig, emedan på hösten samma år arfskiftet skedde, och han, ännu blott adertonårig, tillträdde Malmgård. Han delade sin värksamhet därefter mellan skötseln af egendomen samt rikets offentliga tjänst; upphöjdes jämte sin äldre broder Lorentz i friherrligt stånd 1654, blef 1674 riksråd och president i Åbo hofrätt, dog den 24 februari 1684 i Åbo och begrofs i familjegravven i Pernå.

Han förvärfvade sig äfven, som ofvan är nämndt, återstoden af Tetom, nämligen Lill Tetom genom byte 1665, samt Stor Tetom säteri genom köp från Stjerncreutzska ätten 1675, och från denna tid är således Malmgård egendom i hela sin nuvarande omfattning lagligen konsoliderad på en hand.

Riksrådet och presidenten, friherre Ernst Johan Creutz lefde tillräckligt länge för att i början af år 1683 se reduktionen bryta lös öfver sina egendomar. Men redan i början af följande år afled han, fortfarande i full arbetskraft, 63 år gammal, och hans arfvingar fingo nu efter bästa förmåga uppbära reduktionsstormen. Under den vidlyftiga skriftväxlingen härom utreddes, att 1625 års donationsgods icke räntade 4,891 daler, som konungen skrifvit och Ernst Larssons fordran hos kronan utgjort, utan allenast 2,070 daler 18 öre silfvermynt; hvilket likväl icke hindrade reduktionskommissionen, att, sedan skulden var godtgjord genom de under årens lopp från godsen uppburna räntorna, indraga återstoden jämte de „ököpta räntor-

¹⁾ Leinberg. Finske studerande etc.

na.“ Förgäfves sökte arfvingarna få utbyta Kuuskoski mot köpta gods i Nousis och Borgå socknar; Malmgård med underliggande hemman indrogs till kronan och förvandlades till rusthåll i Karl XI:s indelningsvärk, och äfven Tetom, hvilket reduktionskommissionen fann hafva varit Borgå konungsgård tillhörigt, ehuru Ernst Johan Creutz hade köpt detsamma som Norrköpings besluts frälsegods, delade samma öde.

Emellertid hade besittningen af Malmgård vid Ernst Johan Creutz d. ä:s död öfvergått till hans enka i tredje giftet, friherrinnan **Maria Silfverhjäl**m — dotter till öfverste Arvid Silfverhjälm och född den 27 oktober 1634, död den 11 juli 1712, första gången gift med riksrådet och fältmarskalken Gustaf Horn till Marienborg och Kankas, andra gången gift den 1 December 1673 med Ernst Johan Creutz. — Ansatt af reduktionen och sin makes fordringsegare öppnade hon såsom förmyndare för sin omtynda styfson Ernst Johan år 1694 underhandlingar med sin makes brorson, landshöfdingen friherre Lorentz Creutz d. y. om köp af hela Kuuskoski och Veckaby för 9,000 daler samt Tetom för 1,000 daler och för inventarierna efter värdering, hvarå köpekontrakt upprättade den 17 mars 1694. I ett privat bref af den 16 oktober samma år synes friherrinnan velat rygga öfverlåtelsen, emedan en af hennes kreditorer, Secreteraren Ehrenhjelm, framför andra velat „praetendera praeferancen“ till Tetom, hvilket var pantförskrifvet för 1,900 daler. Tetom undantogs sålunda, men till köpet af återstoden, Malm, Kuuskoski och Veckaby gaf sonen Ernst Johan Creutz d. y. sitt bifall, och äfven öfversten för regementet, baron J. Ribbing gaf sin tillåtelse härtill den 13 okto-

ber 1696. Kungligt tillstånd, adresserad till öfverste Ribbing, till „omväxling och byte“ af särskilda rusthåll, bland dem äfven Malma, erhöles den 7 juni 1697, och den 18 dec. samma år försålde slutligen Ernst Johan Creutz den yngre, nu myndig blifven, Malmgård med Kuuskoski och Veckaby för 7,800 daler till sin kusin, landshöfdingen, friherre Lorentz Creutz d. y.¹⁾ — Redan 1684 hade denne genom två särskilda afhandlingar den 10 och 28 november²⁾ af Ernst Johan Creutz' arfvingar förvärfvat sig rätt till skogshygge å Påsalö Malmgård tillhöriga holme. Nu förvärfvade han sig själfva den sistnämnda egendomen. Äfven Tetom synes senare hafva kommit i landshöfdingen Lorentz Creutz' ego och genom arf hafva öfvergått till hans dotter i det senare giftet, friherrinnan Eleonora Maria Creutz, gift med öfverste Ernst Gustaf Willebrandt, af hvilken hennes kusin, grefve Carl Creutz år 1729 köpte detsamma (se nedan.)

Landshöfdingen, friherre **Lorentz Creutz**, kallad den yngre, son till landshöfdingen, amiralen, frih. Lorentz Creutz d. ä. och dennes maka, friherrinnan Elsa Duvall (född d. 19 sept. 1620, död den 23 mars 1675, dotter till generalen Jacob Mac Dougall, baroniserad Duvall), var född den 31 mars 1646 på fädernegården Sarflaks, blef assessor i bärghskollegium 1666 och vicepresident därstädes 1680, landshöfding i Västerbotten 1675 och i Åbo län 1683, dog den 7 febr. 1698 i Stockholm och begrofs i Åbo domkyrka. Han gifte sig första gången den 25 mars 1671 på Flosta i

¹⁾ Ark. I. 3.

²⁾ V. M. v. B. a. a. s. 12.

Sverige med Ebba Maria Flemming (f. 1653, d. 1678) samt andra gången den 11 maj 1684 i Stockholm med grefvinnan Hedvig Elenora Stenbock, (född den 11 juni 1664, och död på Tykö gård, som tillagts henne i morgongåfva,¹⁾ den 20 april 1729, samt begrafven i Åbo domkyrka, dotter af riksrådet, fältmarskalken greve Gustaf Otto Stenbock och grefvinnan Kristina Eleonora de la Gardie.) — I arf efter sin fader hade Lorentz Creutz emottagit Sarflaks sätesgård, så att de bägge familjegodsen nu under honom samt sedan under hans enka (till år 1727) och sonen friherre Carl Johan Creutz intill år 1728 befunnos förenade på en hand inom den äldre Creutzska grenen.

Friherre Lorentz Creutz den yngre, hvilken under de senaste åren af sin lefnad lidit stora förluster genom reduktionen och med möda lyckats rädda en del af Sarflaks egendoms stom undan densamma, efterlämnade likväl vid sin död en betydande, till stor del af honom själf förvärfvad jordförmögenhet. Till hans gårdar hörde bl. a. Tjusterby med Gerby, Forsby, Gregböle, Gislarböle och Sjögård i Pernå, Molnby och Näse i Borgå socken, Tykö bruk i Bjernå och Kirjakkala i Uskela, Saaris i Tammela m. fl.²⁾ I morgongåfva tillades enkan Hedvig Elenora Stenbock särskilda af dessa gods, bland dem Sarflaks och Tykö. Men redan före hennes död tillträdde hennes andre son

¹⁾ V. M. v. B. a. a. s. 10 f.

²⁾ Köpen af Malmgård och Tetom torde hafva definitivt slutförts först af sterbhuset under tiden från hans död till 1728, hvilket år arfskiftet och bouppteckningen, som uppskjutits i följd af krigsoroligheterna, försiggingo.

friherre **Carl Johan Creutz**¹⁾, genom arfförening af den 11 januari 1727 såväl Malmgård som Sarflaks. Sedan han till „Kongl. Maj:ts och Cronones säkerheet om Malmgårds rusthålls behöriga förestående med alt hvad däraf borde utgå, satt sitt Frälsesäteri Sarflax till underpant“ erhöll han den 30 juni 1727 öfverstens för Nylands och Tavastehus läns dragonregemente, friherre Axel Roos' accept på „Malmgårds rusthållen N:o 103, 104 och 105 af Borgå kompani“, och den 13 juli samma år beordrade landshöfdingen i länet, friherre Petter Stjerncrantz „vederbörande Cronobefallningsman att mehromförmälte Herr Major Baron Creutz i dessa rusthåll värdeligen immittera och honom och dess arfvingar därvid maintenera och bibehålla, så länge som ock de därföre prästera Prästanda“²⁾.

Friherre Carl Johan Creutz var född den 15 juni 1687 på Åbo slott, ingick i militärtjänst och blef som kapten vid dragonerne fången vid Pultava; hugnades efter hemkomsten år 1722 med majorstitel, erhöll år 1736 afsked från militärtjänsten, utnämndes 1741 till vicelandshöfding i Nylands och Tavastehus län, aflid 1757, den 13 mars på Mälkilä gård i Bjernå socken och begrofs i Pargas kyrka. Han var gift första gången med sin syssling, friherrinnan Beata Charlotta Wrede -- född 1688, död den 9 januari 1744 på Kvidja gård och begrafven i Pargas kyrka; dotter till öfverstelöjtnanten friherre Fabian Wrede och friherrin-

¹⁾ Lorentz Creutz d. y:s söner af första giftet hade erhållit annat vederlag, och älsste zonen i andra giftet, Gustaf Otto, hade därförinnan aflidit, d. 13 februari 1717.

²⁾ Ark. I. 4.

nan Helena Gustaviana Duvall — samt andra gången den 24 juli 1744 på Brollsta i Sverge med friherrinnan Hedvig Juliana Stackelberg — f. 1700, död den 27 mars 1763 i Åbo, dotter till fältmarskalken, friherre Berndt Otto Stackelberg, och friherrinnan Margareta Elisabet Maijdel.

Endast något mer än ett år voro likväl de båda fädernegodsen förenade i friherre Carl Johan Creutz' hand. Redan den 23 juni 1728 sålde han — för att betäcka sin andel i sterbhusets gäld¹⁾ — Malmgård till sin kusin grefve Carl Creutz för 9,000 daler kopparmynt.²⁾ — Öfversten, friherre Carl Henrich Wrangels accept å Malmgårds tredubbla rusthåll erhöles den 23 aug. 1728, och endast fyra dagar senare meddelade landshöfdingen, friherre Stjerncreutz immission å det samma. — Sålunda öfvergår Malmgård i grefliga Creutzska ättens ego och blifver sedan för framtiden dess familjegods.

Grefve **Carl Creutz**, son till dåvarande lagmannen i Karelen, sedan presidenten i Åbo nöfrätt, grefve Johan Creutz och dennes första maka, friherrinnan Anna Johanna Sparre, var född den 10 juli 1685 och genomlefde ungefär liknande öden, som hans kusin och så många andra af den tidens svenska officerare. Kapten vid Skånska dragonerna den 11 mars 1709 blef han som sådan fången vid Pultava och förd till Tobolsk. Efter tolfårig fångenskap hemkommen, erhöil han majorstitel den 26 juni 1722. — Gift den 23 sept. 1723 med friherrinnan Barbro Helena Wrede, halfsyster till frih. Carl Johan Creutz'

¹⁾ V. M. v. B. a. a. s. 14.

²⁾ Ark. I. 5.

maka samt dotter till öfverstelöjtnanten friherre Fabian Wrede af Elimä och hans andra fru Gertrud von Treijden. — Grefve Carl Creutz hade redan kort efter sitt giftermål varit besluten att slå sig ned på landet som jordbrukare och tillhandlade sig den 10 december 1725 Pepot egendom i Borgå socken af sin faster, friherrinnan Helena Maijdel, född Creutz, dotter till amiralen Lorentz Creutz d. ä., och första gången gift med grefve Fredrik Stenbock till Bogesund, egare af Pepot, samt såsom enka efter denne omgift med generallöjtnanten, friherre Georg Johan Maijdel till Wredenhagen. I följd af en om detta gods uppstående vidtutseende rättegång, därvid äfven den af grefve Creutz sökta lagfarten fördröjdes, synes han likväl icke ansett rådligt att fullfölja köpet.¹⁾ I stället tillhandlade han sig den 28 aug. 1726 Kulla gård i Pyttis socken för 600 daler silfvermynt²⁾ men icke ens detta tyckes rätt hafva fallit honom i smaken, och då tillfälle någon tid därefter erbjöd sig, föredrog han att slutligen göra sig besuten på Malmgård 1728. Genom köpebref af den 7 januari 1729 förvärfvade han sig af sin kusins man Ernst Gustaf Willebrandt³⁾ säterirusthållet Stor Tetom, hvilket sannolikt vid arfskiftet efter Lorentz Creutz d. y. år 1728 fränskilts Malmgård, och tillfallit den sistnämdes dotter Eleonora Maria. De bägge hufvudgodsen uti den nuvarande Malmgård egendom voro

¹⁾ V. M. von Born, Gammelbacka egendom, s. 18 f.

²⁾ Ark. D. 4.

³⁾ Så skrifver han sig då ännu. Han var son till Ernst Fredrik Willebrandt, hvilken redan 1676 nobiliserats under namnet von Willebrand, men först 1731 introducerades. Han var, som nämdt, gift med Eleonora Maria Creutz, Lorentz Creutz' den yngres dotter i andra giftet, f. den 1 mars 1689.

härmed återförenade för att icke mera åtskiljas. I köpet ingick sätesgården med dess utsäde, tvenne augmenthemman och trenne torpställen, dragonhäst med mundering, kvarn och kvarnställen m. m. Köpesumman skulle betalas kontant, men då grefven icke lyckades genast anskaffa densamma, förband han sig tvänne dagar senare, att inom maj månads utgång erlægga den med 6 procents årlig ränta till säljarens sväger kaptenen, baron Claes Fleming i Stockholm. — Öfverstens accept för grefve Creutz å Stor Tetom rusthåll gafs från Raseborg den 1 juni följande år 1730.¹⁾

Grefve Carl Creutz afled på Malmgård den 20 april 1740 och efterlefdes af sin enka, Barbro Helena Wrede. Vid bouppteckningen, som förrättades den 4 och följande dagar i juli 1740, uppskattades Malmgård jämte tillhörande augmenthemman och kvarnar, samt fräseholmen Påsalö, hvilket som nämndt inköpts för 9,000 daler, i anseende till „de synbara kostnader, påbyggnad och dylikt, som Herr Grefven och Majoren till dess melioration befinnes hafva användt“, till 14,000 daler, och af samma anledning värderades Stor-Tetom, utöfver inköpspriset, till 3,000 daler. Tillhörande munderingar för dessa fyra rusthåll uppskattades till sammanlagt 1,584 daler. — Vid grefve Carl Creutz' död voro alla hans fyra efterlevande barn ännu minderåriga, det äldsta, dottern Anna Sofia, född 1724, hade några månader före fadern aflidit. Modern,

grefvinnan **Barbro Helena Wrede**, innehade därför „gemensamt med sterbhuset“ fastigheterna, å hvilka hon äfven erhöll landshöfdingens i Kymmene-

¹⁾ Ark. I. 6.

gårds län friherre Henrik Jacob Wredes confirmation den 1 oktober 1751.¹⁾ Under hennes energiska, kloka ledning förkofrades egendomen rätt betydligt. Sedan förre åbon å det Malmgård rusthåll till augment anslagna Tyskas kronohemman, Anders Anderssons efterlevande enka, Maria Johansdotter, för åkommen fattigdom måst afstå sin besittningsrätt till grefvinnan, erhöles härå, såväl som å Veckas kronoaugmenthemman, hvars aflidne innehafvare Matts Andersson den 21 februari 1748 „uppdragit besittningsrättigheten theraf till Räntetagarens änkie, Grefvinnan Fru Barbro Helena Wrede,“ landshöfdingsämbetets konfirmation, daterad Degerby den 20 Nov. 1751.²⁾ Dermed hade egendomens innehafvare öfver dessa två hemman förvärfvat sig samma i förhållande till de öfriga augmenthemmanen fria dispositionsrätt, som han egde öfver själfva rusthållsstammarna. — Å Liil-Tetom kronoaugmenthemman om $\frac{5}{8}$ mantal med 24 silfverdalers årlig ränta, hvilket redan grefve Carl Creutz själf innehaft, erhöles likaledes confirmation den 10 juni 1752.³⁾

Under grefvinnan Barbro Helena Wredes tid gjordes äfven det första skatteköpet å någon lägenhet tillhörande denna egendom, nämligen å K l e f v a s hemman N:o 16 i Kuuskoski eller Veckaby, om ett fjärdedels mantal, 2 $\frac{2}{3}$ skattealnar och med 10 daler 18 öres augmentsränta, hvilket enligt Cammar Collegii skattebref den 5 oktober 1752 tillades henne „att

¹⁾ Ark. I. 8 o. 9.

²⁾ Ark. I. 10. 11.

³⁾ Ark. I. 12.

njuta och behålla under skattemannabörd och rättighet¹⁾ för en lösen af 36 daler 7 öre silfver.¹⁾

Grefvinnan Barbro Helena Wrede dog den 15 januari 1759²⁾, och i bouppteckningsinstrumentet efter henne upptogs Malmgård tredubbla säterirusthåll om 2 1/2 mantal med ryttaremunderingar, augmenträntor till 165 daler årligen, mjölkvarn med två par stenar samt skattehemmanet Klefvas till sammanlagdt 27,000 dalers värde; Tetom berustade säteri om 1 1/3 mantal, försedt med 31 daler 28 öre silfvermynt augmenträntor, jämte dragonhästar och munderingar värderades till 7,000 daler, och Påsalö frälseholme med torp och torpställen samt 4 1/2 tunnor strömming i årlig ränta ansågs värd 1,500 daler — för alla de nämnda fastigheterna tillsammans således 35,500 daler.

Sonen, kaptenen, grefve **Johan Carl Creutz**, som i arf med broders rätt erhållit två sjundedelar af boet, tillöste sig enligt köpekontrakt den 5 aug. 1759 sin syster Hedvig Christina Creutz³⁾ ärfda sjundedel för 7,000 daler och den 16 januari följande år af sina bröder Jakob Ernst⁴⁾ och Gustaf Philip Creutz⁵⁾ deras

¹⁾ Ark. I. 13.

²⁾ Ark. I. 14.

³⁾ Hedvig Christina Creutz, född den 31 augusti 1728, stiftsfröken, priorinna i Vadstena adl. jungfrustifts afdelning i Norrköping. Gift med öfverstelöjtnanten Göran Carl Ulfsparre af Broxvik. — Hennes och hans porträtter förvaras på Malmgård.

⁴⁾ Jacob Ernst Creutz, född den 1 januari 1727, page vid kungl. hofvet, antogs i krigstjänst 1741, kapten vid lifgardet 1761, död den 24 april 1778 på Ervalla i Vestmanland.

⁵⁾ Gustaf Philip Creutz, skalden, som vid denna tid var kanslist i kungl. kansliet, men senare uppsteg till rikets högsta värdigheter. — Hans porträttmedaljong, skulpterad af Sergel och skänkt af Gustaf III till Creutzska familjen efter skaldens död år 1785, förvaras på Malmgård och utgör där konstsamlingens största dyrbarhet.

andelar, de återstående fyra sjundedelarna „fast och lös egendom i Malmgård“, för sammanlagdt 32,000 daler, och blef sålunda ensam egare af hela godset. Sedan friherrarne Fredrik Jacob Horn och Erik Armfelt på Isnäs gård den 10 mars 1764 ingått borgen för hans ordentliga bestridande af rustningsskyldigheten, erhöll han den 6 augusti samma år landshöfdingen O. W. de Geers stadfästelse å sin besittningsrätt till egendomen.¹⁾

Grefve Johan Carl Orentz var född den 3 november 1725, blef korpral vid Nylands infanteri, sergeant vid Dalaregementet 1741 och fänrik 1742, löjtnant vid Nylands infanteri 1748, kaptenlöjtnant 1750, kapten den 27 sept. 1753, fången vid Wollin i Pommerska kriget 1757. — Död den 3 febr. 1788. — Gift den 25 okt. 1751 på Porlön i Lappträsk med friherrinnan Eva Sofia von der Pahlen, född den 23 aug. 1732, död på Malmgård den 3 februari 1800, dotter till friherre Fredrik Bogislaus von der Pahlen (till Porlön) och Brita Magdalena Klingspor. — Han var en klok, energisk man, och underlät icke att förkofra sitt släktgods genom en mängd betydande skatteköp och äfven i öfrigt förbättra detsamma.

Lill Tetom augneanhemman N:o 1 i Tetom by om 9 $\frac{1}{4}$ aln och 5 åttendedels mantal, samt Slättshemman N:o 4 i Tetom by, om en och en tredjedels aln samt ett fjärdedels mantal, voro de första, som den 2 okt. 1760 löstes till skatte för 127 daler 25 öre silfvermynt.²⁾ — Samma dag erhöles kammarkollegii

¹⁾ Ark. I. 18.

²⁾ Ark. I. 15.

skattebref äfven på följande sjutton under Malmgård rusthåll hörande augmenthemman uti Kuuskoski och Veckaby byar, nämligen:

Pesurs eller Perssons, N:o 1, ett halft hemman,
1 $\frac{5}{8}$ aln och $\frac{1}{6}$ mantal;

Råss, N:o 2, ett hemman, 1 $\frac{7}{12}$ aln, $\frac{1}{4}$ mantal;

Bisas, N:o 3, ett hemman, $\frac{3}{4}$ aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Storsmeds, N:o 4, ett hemman, $\frac{11}{12}$ aln, $\frac{1}{4}$ mantal;

Jäppas, N:o 5, ett hemman, 1 $\frac{3}{4}$ aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Broars, N:o 6, ett hemman, 1 aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Michola, N:o 7, ett hemman, 1 $\frac{2}{3}$ aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Rotas, N:o 9, ett hemman, 9 $\frac{1}{2}$ aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Risas, N:o 10, ett hemman 1 $\frac{1}{2}$ aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Keupas eller Kiöpas, N:o 11, ett hemman, 1 $\frac{2}{3}$
aln, och $\frac{1}{4}$ mantal;

Tyskas, N:o 12, ett hemman, 1 $\frac{11}{12}$ aln och $\frac{1}{4}$
mantal;

Veckas, N:o 13, ett hemman, $\frac{7}{8}$ aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Döfvas, N:o 14, ett hemman, 5 alnar och $\frac{1}{3}$ mantal;

Kottas, N:o 15, ett hemman, 1 $\frac{2}{3}$ aln och $\frac{1}{4}$ mantal;

Mars, N:o 17, ett hemman, 2 $\frac{1}{3}$ aln, $\frac{1}{3}$ mantal;

Skrallas, N:o 18, ett hemman, 2 $\frac{1}{12}$ aln och $\frac{1}{4}$
mantal, samt

Joufs eller Jåffs, N:o 19, ett hemman, 2 $\frac{2}{3}$ aln
och $\frac{1}{4}$ mantal;

hvilka alla tillades grefve Carl Creutz att — såsom termen lydde — „bruka, njuta och behålla under skattemannabörd och rättighet,“ för en sammanlagd löse-skillning af 578 daler 7 öre silfvermynt.¹⁾

¹⁾ Ark. I. 16. Dessa skatteköp skedde sannolikt på grund af den förmånsrätt som rusthållaren enligt skatteköps-förordningen af den 19 sept. 1723 egde framför åboarne att „till Rusthålllets styrko“ skatteköpa sådana kronoaugmenthem-

Genom kammarkollegii skattebref den 20 december 1763 förvandlades äfven själfva rusthållen, det tredubbla Malmgårds säterirusthåll, N:o 8 uti „Kuuskoski eller Malmgårds by,“ innehållande ett hemman om 4 skatter, 3 $\frac{1}{4}$ alnar och 2 $\frac{1}{2}$ mantal, samt Stor Tetom säterirusthåll, N:o 2 uti Tetom by, om ett hemman, en skatt, 8 $\frac{1}{2}$ alnar samt 1 $\frac{1}{3}$ mantal, indelta till Dragonstammar, det senare under N:o 102, det förra under 103, 104 och 105 af Borgå kompani, från krono till skatte, utan lösen.²⁾ — Det tredje hemmanet i Tetom, Backom, var anslaget till augment under rusthållen N:o 98 och 99, Forsby, och därför blef detsamma under storskiftetiden 1784—86 utbrutet ur samfälligheten och förenadt med Forsby.

Genom grefve Johan Carls skatteköp hade Malmgård egendom således erhållit sin nuvarande jordnatur — märkvärdigt nog redan innan grefve Creutz erhållit landshöfdingens konfirmation på sin besittningsrätt till

man, som voro af omistelig beskaffenhet för själfva stammen, så att denna genom deras bortgång skulle försvagas eller råka till undergång.” — Skattelösen utgjorde rätteligen minst sex års grundränta, men genom kungl. resolutionen på allmogens besvär den 1 sept. 1741 beviljades kronohemmansåboarne i Finland förmånen att lösa sina hemman till skatte mot endast tredubbla årsräntan. (Jfr. v. Bonsdorff, Storfurstendömet Finlands Kamerallagfarenhet. sidd. 53 o. 55.)

³⁾ Ark. I. 17. -- Genom Kungl. resolutionen den 28 juni 1731 på allmogens besvär hade de kronorusthållsinnehafvare i Finland, hvilkas lägenheter under det då öfverståndna kriget blifvit förstörda och sedermera af åboarne utan understöd upprättats, erhållit förmånen att få sina rusthåll förklarade för skatte utan lösen, och Kongl. brefvet till landshöfdingarna den 9 nov. 1743 nämner „bland andra utvägar till Finlands återupphjälpande“ att denna förmån utsträcks till åboarne äfven å andra kronohemman, hvilka under kriget blifvit förstörda. (ibidem s. 52.) — Såväl stora som lilla ofreden hade som bekant gått hårdt öfver dessa trakter.

egendomen. — Han var äfven den första af egendomens egare, som veterligen med allvar lagt sig vinn om fastställande af egendomens periferi och råer. Under de senare åren af hans lif öfvergick storskiftet dessa trakter, och han tyckes med stor omsorg deltagit uti detsamma.

Vid bouppteckningen den 2 maj 1788 efter grefve Johan Carl Creutz uppskattades värdet af Malmgårds rusthåll med underliggande torp till 4,500 daler¹⁾; de under detta rusthåll i Kuuskoski och Vekaby belägna, skatteköpta augmenthemmanen, å hvilka Malmgård-innehafvaren själf egde skatterättigheten, ansågos med de närvarande arfvingarnas bifall böra inbegripas under nämnda värde, såvida dessa hemmans afkastning, hvilken belöpte sig till 9 tunnor råg, lika mycket korn, 4 $\frac{1}{2}$ tunna hafra och 1,728 dagsvärken, i det närmaste ansågs åtgå till bestridande af rustnings-skyldigheten. Stor Tetom jämte rustningarna och de tvänne under gården belägna skatteaugmenthemmanen uppskattades till 2,100 riksdaler²⁾.

Grefve Johan Carl Creutz var icke blott en nitisk godsegare, som med största omsorg vårdade sig om sin fäderneegendoms förkofran, han var äfven en stor godsegare. Utom Malmgård med Stor Tetom, som han ärft efter sin fader, erhöll han med sin hustru, friherrinnan Eva Sofia von der Pahlen, enda efterlevande dotter till friherre Friedrich Bogislaus von der Pahlen till P o r l o m, hvilken afled den 30 maj 1772, nämnda gård i Loppträsk jämte I d l a x i Pernå och B r u t u b ö l e

¹⁾ Motsvarande efter ett värde af 2 riksdaler, resp. 20 mk för en tunna råg 45,000 mk i vårt mynt.

²⁾ Motsvarande efter spannmåls värde 21,000 mark.

i Tenala socken. Sistnämnda lägenhet sålde grefve Creutz till betalning af sin arfsutlösen för Malmgård och för sina barns uppfostran för en summa af 1,666 riksdaler 32 skilling¹⁾; men i stället bestämde han i sitt testamente, som uppgjordes den 27 april 1786 å Malmgård, att hans maka skulle i ersättning därför få Tetom med tillhörigheter och inventarier, „att nyttja efter godtycke under sin lifstid, såsom sin arfvejord disponera och bruka efter behag;“ lösörena skulle därjämte förblifva orubbade under hennes disposition, „såvida mina döttrar blifvit utstyrda vid deras giftermål, och mina söner fått pengar till deras första officersaccorder.“ Beträffande Malmgård skulle arfvingarna sig emellan öfverenskomma.²⁾

Genom afhandling af den 6 maj 1788, endast fyra dagar efter sin makes död, bestämde hans efterlevande enka Eva Sofia von der Pahlen, med sina barns och arfvingars bifall — „då jag med den ömmaste rörelse ihågkommer min afidne käre mans sista bevis af den stora och oförfalskade vänskap för mig — — men å andra sidan, intagen af de varmaste känslor för mina kära Barns sannskyldiga välgång, önskar at i min lifstid lemna dem vårdtecken af min ömhet och välsignelse“ — om delningen af alla dessa ärfda fastigheter på följande sätt:³⁾

Andre sonen, löjtnanten, grefve **Johan Adolf Creutz**, född den 3 november 1755, död ogift på

¹⁾ Ark. I. 19.

²⁾ Ark. I. 19.

³⁾ Ark. I. 20.

Idlaks den 6 april 1804 — erhöill Malmgård och Stor Tetom jämte Påsalö frälseholme¹⁾ — „hvilka ej mindre i anseende till deras belägenhet än till den nytta de kunna draga af hvarandras tillhörigheter och förmåner äro från hvarandra oskiljaktiga“ — för ett värde af 7,333 riksdaler 16 skillingar för bägge tillsammans, däraf 2,000 riksdaler utgjorde värdet för Tetom²⁾.

Älste sonen, kaptenen, grefve Carl Fredrik Creutz fick Porlom med dess augmenter efter ett värde af 3,666 riksdaler 32 skillingar, och dottern, grefvinnan Eva Christina Creutz, gift med löjtnanten friherre Rabbe Gottlieb Wrede, erhöill Idlax för 1,666 riksdaler 32 skillingar. — Desse skulle tillsammans ega utlösa sin älsta syster Helena Sofia Creutz, gift med kaptenen Lars Reinhold Glansenstjerna, efter de värden deras fastigheter blifvit åsatta. Dock frikallades grefve Johan Adolf från skyldigheten att så länge modern lefde, utarbета arfslösen för Tetom, hvilket, som nämndt, tillagts henne till änkesäte.

Grefve Johan Adolf Creutz tillträdde således Malmgård genast samt Stor Tetom efter moderns död

¹⁾ Det måste bero på ett misstag då det i bouppteckningsinstrumentet (Ark. I. 19) uppgifves att „Påsalö frälse Ö af framledne Grefven blifvit inköpt under Malmgård.“ Som ofvan nämts var holmen förenad med denna egendom alt sedan 1637.

²⁾ Motsvarande efter spannmålsvärde (2 riksdaler och 20 mark för en tunna råg) resp. 73,330 mark och 20,000 mark finskt mynt.

den 3 februari 1800; men lefde själf ej länge därefter. Älste brodern,

grefve **Carl Fredrik Creutz** utlöste då båda egendomarna af sina samarfva systrar och svågrar för ett sammanlagdt värde af 18,000 riksdaler banco; erhöll två uppbud härå den 14 febr. och 18 sept. 1809 samt efter tredje uppbudet häradsrättens fastebref den 22 februari 1810.¹⁾ — Han var född den 24 april 1754 på Porlom, dog den 7 januari 1815 på Malmgård, — gift den 1 aug. 1786 med sin kusin Anna Helena Ulfsparre af Broxvik, (född d. 6 april 1755 på Malmgård, död d. 4 aug. därsammastädes 1846, dotter till öfverstelöjtnanten Göran Carl Ulfsparre och grefvinnans Hedvig Christina Creutz). — Vid hans död ärfdes Malmgård egendom af hans älste son

grefve **Carl Gustaf Creutz**. — Född den 4 maj 1787 på Porlom; blef efter afslutade juriska studier i Åbo auskultant i Åbo hofrätt den 20 december 1805, deltog i Borgå landtdag som representant för sin ätt, därvid han valdes till ledamot i riddarhusutskottet, höll i sin egenskap af ridderskapet och adelns främste ledamot det vackra afskedstalet till landtmarskalken vid landtdagens slut, dog på Malmgård den 4 december 1851. — Han var gift första gången med stiftsfröken, friherrinnan Agneta Lovisa Fredrica Ulfsparre af Broxvik, dotter till kaptenen friherre Erik Magnus Ulfsparre af Broxvik; andra gången med sin fasters styfsons dotter friherrinnan Augusta Wrede af Elimä, dotter till öfverstelöjtnanten friherre Gustaf Wrede till Elimä. — Malmgård jämte Påsalö upptogs

¹⁾ Ark. I. 21.

darvid till ett värde af 38,000 rubel banco assignationer. och Tetom till 10,000 rubel; mellan arfvingarna öfverenskomts därjämte, att modern under sin lifstid skulle åtnjuta afkastningen af Tetom. — Porlom med underlydande hemman tillföll yngre brodern grefve Lorentz Johan Creutz för ett värde af 20,000 rubel bco ass. jämte en mellangift af 14,000 rbl.¹⁾ Efter grefve Carl Gustaf Creutz' död tillföll Malmgård egendom sonen,

fil. doktorn, grefve **Carl Magnus Creutz**, hvilken, såsom arffallen till en tredjedel i boet på grund af arfskifteshandling den 22 juli 1852 utan vidare lösen tillskiftades fastigheterna Malmgård och Stor Tetom, de där icke kunde styckas, utan att betydligt förlora i värde och, efter hvad arfvingarna och syne-
männen enstämmigt ansågo, därför borde förblifva i en persons hand, för ett fastigheterna åsatt sammanlagdt värde af 31,000 rbl. silfver, förutom särskilda inventarier, ladugårdsbesättning samt årets gröda, m. m., så att hela värdet af hans arfsandel sålunda belöpte sig till 33,000 rubel silfver.²⁾ Häruti ingick icke mera Påsalö frälseholme, ty denna hade redan den 1 november 1848 af grefve Carl Gustaf Creutz försålts till egaren af Sarflaks egendom, landshöfdingen Samuel Fredrik von Born. — Uppbud å egendomen utvärkades den 22 oktober 1853 samt 10 mars och 20 sept. 1860; häradsrättens fastebref erhöles den 28 sept. sistnämnda år.³⁾

¹⁾ Ark. I. 22.

²⁾ Ark. I. 24.

³⁾ Ark. I. 25.

Grefve Carl Magnus Creutz var född den 10 september 1821, blef student den 22 juni 1838 och inskrefs i savolaxskarelska nationen, filosofie kandidat den 14 december 1846, promoverad till filosofie magister 1847 och doktor 1850, deltog som representant för ridderskapet och adeln i bankrevisionen 1856, kallades 1861 till ledamot i en komite för utlåtande angående penningställningen i landet, och 1862 till ledamot i januariutskottet, deltog i landtdagarna 1863—64 samt 1867 och fungerade särskilda gånger i landtmarskalkens frånvaro som ståndets ordförande; förordnades till tjänstförrättande guvernör i Åbo och Björneborgs län den 10 maj 1864 och utnämndes till guvernör därstädes den 8 april 1866. Fick emottaga följande nådevedermålen och utmärkelser: erhöll den 16 april 1865 titel af kammarherre vid H. M:s hof, hugnades den 14 november 1866 med Anne-ordens II klass och den 23 april 1873 med Vladimirs ordens III klass, utnämndes den 28 april 1878 till riddare af Stanislai ordens I klass, fick den 12 augusti 1879 Röda korsets utmärkelsetecken, blef den 4 oktober 1881 kommandör af Kongl. Nordstjerneorden samt den 9 april 1882 riddare af Anneordens I klass och den 17 april 1887 af Vladimirsordens II klass. — Tog afsked från guvernörsämbetet den 13 september 1889, och lefde därefter, bruten af sjuklighet på Malmgård, där han afled den 22 mars 1893. — Gift den 27 maj 1850 i Stockholm med Hortense Eugenia Morsing, f. den 28 juni 1826, dotter till brukspatronen Thomas Fredrik Morsing i Sverige och Clarisse Jenny Pochet. — Vid hans död tillföll egendomen hans ende efterlevande son,

grefve **Gustaf Philip Creutz** enligt arfskifte den 19 augusti 1893¹⁾, till en niondedel genom arf och åtta niondedelar genom utlösen till samarfva enligt köpekontrakt af samma dag²⁾, efter ett hela egendomen åsatt värde af 200,000 mark, däri enligt den afidnes testamentariska önskan icke inberäknades värdet för det af honom uppförda karaktärshuset, för hvars underhåll räntan af en i Pernå kommuns värjo deponerad fond finge användas.³⁾ Uppbud å egendomen erhöles den 2 oktober 1893 samt 2 april och 5 november 1894, och fastebref utfärdades den 8 november sistsagda år.

För bättre öfversikts skull sammanfattas ofvanvanstående uppgifter uti följande tablåer öfver egendomens sammanbringning och egareföljd.

¹⁾ Ark. I. 28.

²⁾ Ark. I. 29.

³⁾ Ark. I. 30.

Tabell öfver Malmgård egendoms sammanbringning.

Bynamn.	Åtkomstår.	Åtkomstsätt.	Lägenhetens namn och natur.
Kuuskoski	1615	donation	2 skatter 3 alnar jord.
Kuuskoski		köp från kon. Gustaf	7 skatter, 7 mantal
Veckaby	1625	II Adolf för försträck-	2 1/2 skatter, 7 mantal
och		ningar under kriget.	2 1/2 ödeshemman
Tetom			3 skatter, 2 mantal
(Påsalö)	1630	köp	jämte frihet och frälse å
Kuuskoski	1631	köp från kronan	2 1/2 skatter, 7 mantal
Tetom	1665	bytt till säteri	2 1/2 ödeshemman
"	1675	köp	under Norrköpings be- sluts villkor.
			frälsehemman, öde, under Lappnor by.
			öfverloppsjord i Kuuskoski.
			Lill Tetom m. m.
			Stor Tetom Norrköpings säteri.
Kuuskoski	1752	skatteköp	Klefras kronoaugmenthemman
Tetom	1760	"	Lill Tetom och Slåtts
Kuuskoski och	"	"	17 augmenthemman: Pesurs, Rås, Bisas, Stor- smeds, Jäppas, Breas, Mickola, Rotas, Risas, Köpas, Tyskas, Veckas, Döfvas, Kottas, Mars
Veckaby			Skrallas och Joffs.
"	1760	} skatteköp utan lösen	Malmgård rusthåll.
Tetom	"		Stor Tetom "

Tablå öfver de äldsta egarene till Tetom och Kuuskoski.

Tetom (Teetska släkten).

Kuuskoski.

Den föregående	Egarenes namn och titel	Tillträdde godset	Dog	Den föregående	Egarenes namn och titel	Tillträdde godset	Dog	Den föregående	Egarenes namn och titel	Tillträdde godset	Dog
	Håkan Jönsson Teet, lefde i förra hälften af 1300-talet.								Traditionella.		
	Jöns Håkansson Teet, c. 1496.							son	Jöns Håkansson Teet		
son	Matts Jönsson Teet, åtminstone 1540—52.							son	Matts Jönsson Teet		
son	Lars Mattsson Teet, åtminstone från 1555, död 1571.							son	Lars Mattsson Teet		
son	Mårten Larsson Teet c. 1571, åtminstone till 1586.										
	Matts Mårtensson Teet,		före 1614		(Sigfrid Knutsson)		slutet af 1500 talet				
	g. m. Aleta Persdotter, fick frihet på godset 1621 och upptog Mårten Simonssons öde hemman.		1640	son	Hans Mårtensson Teet, kyrkoherde, köpte 1610 6 alnar, 1611 8 alnar, 1613 ytterligare jord och 1615 8 alnar.				Historiska.		
son	Johan Teet, Stjerncreutz frälse 1648		1672	son	Esaias Teet, löjtnant	1631	1648	son	Ernst Larsson Creutz g. m. Karin Hess von Wichdorff	1615	1635
son	Jacob Abraham Stjerncreutz sålde godset till	1672		broder	Mårten Teet	1648	1665		Ernst Johan Creutz d. ä. riksråd och president	1637	1684
	Ernst Johan Creutz d. ä.	1675			Godset utbyttes till säteri af Ernst Johan Creutz d. ä.	1665			g. m. Maria Silfverhjelm dels köpte, dels tillbytte sig Tetom		

Kärne till Malmgård 1615—1898.

N:o	Den före- gåendes	Namn och titel.	Tillträdde godset	Afträdde godset	Värde och andra anmärkingar.
1	—	Ernst I arsson Creutz, landshöfd. } g. m. Catarina Hess von Wichdorff.	1615	1635	erhöll genom donation Kuuskoski af Gustaf II Adolf.
2	son	Ernst Johan (Ernstson) Creutz. } g. m. Maria Silfverhjältn. (son Ernst Johan Creutz).	1637	(1684)	erhöll i morgongåfva hälften af fastigheten.
3	brorson	Frih. Lorentz Creutz d. y. landsh. } g. m. Hedvig Eleonora Stenbock.	(1684) 1694	1694 1698	köpte Malmgård, Kuuskoski och Veckaby.
4	" son	Frih. Carl Johan Creutz.	1727	1728	arf.
5	kusin	Grefve Carl Creutz.	1728	1740	köpte Malmgård för 9,000 d. kpr o.
6	son	G. m. Barbro Helena Wrede. Grefve Johan Carl Creutz.	1759	1759	(1729) Tetom för 2,520 d. kpr.
7	"	G. m. Eva Sofia von der Pahlen. Grefve Johan Adolf Creutz.	1788	1804	35,500 d. för Malmgård och Tetom.
8	broder	Carl Fredrik Creutz.	1804	1815	innehade Tetom till sin död 1800.
9	son	" Carl Gustaf Creutz.	1815	1851	7,333 riksd. 16 skill.
10	"	" Carl Magnus Creutz, guvern.	1851	1893	18,000 riksd. b:co.
11	"	" Gustaf Philip Creutz.	1893	—	48,000 rbl b:co ass.

Periferi och råer.

Egendomens största längd ligger i sydost och nordväst mellan Grönholm hufvudrå i Röjsjö mosse i söder samt sockengränsen mot Mörskom i norr med Furustubben och Mossaholm som högsta råpunkter. Den nordvästra hälften af egendomen, som utgöres af Malmgård med Kuuskoski och Veckaby samfällighet, bildar icke någon regelbunden geometrisk figur; egorna ligga uti en sammanhängande tämligen jämbred sträcka med inböjningar här och där, i synnerhet längs den sida, som vättar mot Rike by. Egendomens andra hälft, som utgöres endast af Tetom samfällighet, företer däremot en regulier bild af en tämligen likbent triangel med basen mot Kuuskoski å och spetsen uti Grönholm; men äfven dessa vackra räta linjer hafva på Forsby sidan erhållit en inböjning därigenom, att Backom skatteköpta augmenthemman, som utgör N:o 3 uti samfälligheten, utbrutits ur denna och förenats med Forsby bruks egendom. Malmgård egendoms rågrannar äro, räknadt medsols från Grönholm: Forsby bruk, Rike by, Gammelby samfällighet af Pernå socken, Siggböle by och Eknäs gård i Borgå socken, hvilka tillstöta i en enda punkt (Klofsten), därpå Backböle, Öfvitsböle och Labbom byar i Mörskom socken, sist Drombom, Embom och Garpom byalag af Liljendal kapell, hvilka sträcka sina egor ända ned till Grönholm. De förnäm-

sta råpunkterna äro följande femtom: en liten holme, Grönholm uti Röjsjö mosse, med en ensam numera vissnad gammal tall och omkring denna ett stort stenrös, hvilket tillika är en hufvudråpunkt för ett stort antal lägenheter uti Pernå och Liljendal och från hvilket råleder utgå stjärnformigt i alla riktningar; — ungefär 6,570 meter härifrån den s. k. Niinkoski bärg eller Rikefors rå vid stranden af Kuuskoski å, 850 meter längs ån, härifrån till en bäck, som nedanför den s. k. Rikesängen faller in uti Kuuskoski å, 1,470 meter härifrån Bäragsängsrå, efter 890 meter Kolasvedrå, 2,640 meter härifrån Rökärrsrå och efter 810 meter Råbäragsrå, där Gammelby egor tillstöta, efter 653 meter Klofsten, där tre socknar, Pernå, Borgå och Mörskom sammanträffa; 890 meter härifrån längs sockengränsen mot Mörskom Furustubb, och efter ytterligare 2,286 meter Mossaholm hörnrå, där Backböle by slutar och Öfvitsböle vidtager, 3,385 meter härifrån Vägaskillnadsrå vid byvägen till Labbom, där denna bys egor vidtaga, 1,195 meter härifrån Oxkärrsbäcken, där Mörskom sockengräns slutar och Liljendal kapell med Drombom by vidtager, sedan Brofallsbärg et och (3,682 meter ifrån den förenämnda vägaskillnadsrå) Råbuskerå vid Kuuskoski eller Drombom ån; därpå utgör ån råskillnad på en sträcka af ungefär 1,000 meter mellan Kuuskoski samfällighet och Embom by, tils Tetom mark vid Strömsrå vidtager, därifrån rålinjen, som åtskiljer Tetom från Embom och Garpom byar går ungefär 6,270 meter synrätt till Grönholm. Hela omkretsen utgör sålunda 32,591 me-

ter, hvaraf 19,751 meter kommer på Kuuskoski omkrets och 12,840 meter på Tetom.¹⁾

Den älsta bestämning rörande råskillnaderna, som numera finnes antecknad, är den angående rån mot Forsby, hvilken omnämnes redan i ett gammalt råbref af Per Nilsson år 1535, dagen näst efter Calixti. Då, heter det, hade 12 synemän „varit och ransakat“ råerna mellan Kuuskoski, Taitom och Öster-Forsby, „såm ähr först Ände Rån i Rijkes fårs, denna Rån vijsar mot Träskeändan, under ändan på bärget, Tredje Råen Grönholm, hvilka föreskrefne Råer af dessa 12 Synemän skådat och gillat ähr.“ — År 1641, den 25 juni framlade „Leutnampten Manhafftigh Esaijas Theet“ ånyo inför häradsrätten detta bref, hvilket då befans vara „illafarit, dock likväl läsligit“, och undfick förnyad stadfästelse därå.²⁾ Syngång å rån förrättades den 31 oktober samma år, och därvid fastställdes Grönholm, Stennäset och Niinkoski bärg, liggande alla tre i rät linje, såsom råpunkter mellan Tetom och Forsby. Genom en särskild häradsrättsdom af den 2 juli 1644 fastställdes Grönholm yttermera som hufvud- och ändrå emellan Tetom, samt åtskilliga andra lägenheter: Har-dom, Sarflax, Garpgården, Gislarböle, Öster Forsby, samt Garpom och Säfträsk (i Liljendal) hvilka alla där sammanstötte. I Michael Zachrissons „Häradsdoombreff“ af den 17 augusti 1652, uti en tvist mellan Landshöfdingen „Edle och välborne Lorentz Creutz till

¹⁾ Som fullständiga råkartor och rågångsinstrument saknas, äro några af ofvannämnda distanser endast approximerade och de flesta öfverförda från gammalt till nytt mått.

²⁾ Ark. Tetomboken, där äfven 1535 års råbref ordagrant i sin helhet anföres.

Sarfwelaks och Cassaritz, etc.“, samt „Assessoren vid Kongl. Hofrätten i Stockholm Edle och välborne Ernst Johan Creutz till Mallma och Tammerkoski etc“, äfvensom Öster-Forsbyboarne på den ena sidan, kärande, samt „fordom Leutnampten Ehrligh och Manhafftigh Mårten Theet i Teetom opå sin egna och sina intressenters vägnar å den andra sidan, svarande“ -- fastställdes ytterligare 1535 års rån emellan Tetom och Forsby med råpunkterna Rikefors rå, Bärgrå och Söderlida.

År 1761, den 30 juni uppgicks och kartlades denna rå ånyo af landtmästaren Jean Levong på anhallan af dåvarande egaren till Tetom, grefve Johan Carl Creutz och fastställdes vid vinter- och vårtinget den 26 juni och följande dagar 1762, därvid af misstag likväl Niinkoski bärg, hvilket synbarligen är detsamma som den 1652 nämnda „Bärgrå“, kallades „Lindkoski“.1) Förvaltaren af Forsby bruk erkände äfven för sin del de nämnda råpunkterna — därvid uttryckligen refererades tillbaka till 1535 års råbref, hvilket grefve Creutz säges hafva framlagt -- såsom ostridiga, men förbehöll likväl brukets efter gammal häfd egande rättighet till „Lindkoski äng“ (rätteligen Niinkoski äng, som Forsby ännu bebrukar), hvaremot äfven grefve Creutz icke ville något invända. Denna öfverenskommelse intogs ånyo uti häradsrättens protokoll för den 3 september 1769.2)

1) I själfva rågångsinstrumentet, undertecknad af Jean Levong, bär den sitt rätta namn (Niinkoski fors- eller bärgrå, emedan den utgöres af en liten backhympel invid ett strömmigt ställe af Kuuskoski å).

2) Ark. II. 8

Rån mellan Tetom och Forsby företedde den tiden en obruten snörrät linje. Men då Tetom samfällighets egor år 1784 och följande år storskiftades, utbröts Backom skatteköpta augmenthemman jämte en tillhörande inom Tetom bys öfriga egor belägen äng, den s. k. Fribolsängen, ur samfälligheten¹⁾ och förenades med Forsby, hvarunder det utgjorde augment. Någon ordentlig räläggning af denna utbrytning torde icke hafva försiggått, men Backom sammanhängande egor begränsas nu mot Tetom af trenne räta linjer, mellan lika många rösen, hvilka äfven i någon mån rubbat den skillnad, som fordom Niinkoski bärg utgjorde mot Forsby.

Redan sommaren 1745, under grefvinnan Barbro Helena Wredes änketid, uppgingos och röslades räerna norrut -- antagligen i anledning af en tvist med Backböle och Öfvitsböle byamän. Från denna förrättning hafva likväl inga andra handlingar bevarats än rågångskartan — tyvärr fragmentarisk — med åtföljande fullständig beskrifning. Å sin mors vägnar närvar vid förrättningen grefve Johan Carl Creutz, då fänrik, och uppvisade en karta af landtmätaren Samuel Broterus, upprättad 1695, jämte „en ritning öfver skogsråerna“, „som Parterne förmente att man vid denna mätning skulle rätta sig efter, men som vid efterseende befans, att samma ritning var alldeles ofullkomlig, altså hafva jordäganderna sjelfva efter noga undersökande dels igenom mätning och dels annars kommit öfverens om följande räställen“. Man begynte från Oxkärrsbäck som hufvudrå N:o 1, hvilken befans ostridig; därefter N:o 2 vid en väg, som gick ifrån landsvägen till Labbom by (Vägaskillnadsrå), hvilken åtskiljer Malmgård,

¹⁾ Ark. II. 19.

Labdom och Öfvitsböle egor; sedan N:o 3, Rökärrsrå, „belägen vid södra ändan af Rökiärrsberget, därest befans ett Stenrös, af åtskilliga större och smärre stenar, som jordägarna å båda sidor, vid Rålinjens Rättande och upphuggande, själfva förbättrat samt satt en hållflisa där ofvanpå, som visar til N:o 2 samt till N:o 4;“ vidare N:o 4, en hållflisa vid sluttningen mellan tvänne bärg, hvilket äfven var „ostridigt ställe, som åtskiljer Malmgård och Öfvitsböle egor“; sedan N:o 5, Holmosholm eller Mossaholm, „därest var en hop stenar af 2:ne mansbördor stora, hvardera af de största, liggande mellan en berghympel och en något stor jordfast sten, som efter något tvistan- och undersökande beslöts och erkiändes af alla vederbörande parter vara rätta rån som åtskiljer Malmgårds, Öfvitsböle och Backböle bys ägor.“ På åtskilliga ställen voro uppsatta ledare-råer, och i kvarnmossan restes ett kors med årtalet 1745. Härifrån gick linjen till N:o 6, Furustubbsknärå mellan Malmgård och Backböle egor på västra sluttningen af ett stort bärg, hvilket märke bestod af en hoper stenar utan riktig ordning, liggande vid en aftorkad tall; härefter stället N:o 7, Klostren hufvudrå, „hvertill stöta Malmgårds intressenters egor samt Gammelby egor af Pernå sochn, Backböle bys ägor af Mörskom sochn och Jordansböle samt Siggböle bys ägor i Borgå sochn, hvilka alla vederbörande jordägare varit tilstädes, samt efter noga undersökning, medels mätning och utstakning såväl efter Sochnerån ifrån detta stället utföre till ett kärr, därest var visst märke, som ock från Råberget, hvarest var ostridiga märken och åtskilja Malmgårds och Gammelby egor, hvilka bägge omrörda linjer uti detta samma stället, som en del föve

detta hållit för den rätta hufvudrån, men en del varit i tvifvelsmål härom, förmenandes densamma heter Klacksten och ligger på ett annat ställe, omsider träffat en god förening, så att the alle samtel. jordegare hålla denna för deras rätta hufvudrå — — varandes detta stället beläget på en backhympel mellan en något stor tall och en jordfast sten, som var $3\frac{1}{2}$ aln lång, $2\frac{1}{2}$ aln bred och $1\frac{1}{4}$ aln hög.“ —

I förenämnda instrument uppgifves, att Jordansböle egor i Askola kapell tillstöta uti Klofstens råpunkt. För undvikande af framtida missförstånd må därför ur ett rågångsinstrument fyra år senare (1749) mellan Jordansböle och Siggböle by af Borgå socken meddelas, det rån mellan nämnda byar, som altsedan 1690 varit stridig, då flyttades halfvägs emellan Klofsten och den tidigare nämnda Klacksten, hvilken sistnämnda punkt enligt landtmätarens vittnesbörd icke på något sätt stod att igenfås och endast genom sannolikhetsmätning kunde bestämmas. Sålunda stöter icke Jordansböle numera till Malmgård, utan endast Siggböle (resp. Ek-näs gård, hvarunder denna by lyder) och Backböle byar, hvilka sammanträffa vid Klofstens hörnrå, och den nämnda Klacksten, hvilken förekommer på de flesta kartor som tvistepunkt samt vållat landtmätare och egodelningsrätter så mycket hufvudbry, men aldrig kunnat i verkligheten påträffas, bör sedan 1749 icke mera finnas till — åtminstone som någon hörnpunkt uti sockenrån emot Jordansböle. I sistnämnda rågångsinstrument heter det likväl, att Backböle by påstås komma till Klofsten med sin skog, „men af gammalt har likväl skillnaden mellan Malmgård och Backböle varit från Klacksten eller ther then stått till ett annat Rör“

(Furustubb.) I stället för den räta linjen från Klofsten till Furustubb skulle Malmgårds rå härstädes sedan gammalt således utgjorts af brutna linjen Klofsten, Klacksten och Furustubb. — en linje som äfven ostridigt vore den naturligaste. Emellertid torde häfden få anses bruten genom den förenämnda öfverenskommelsen af år 1745, och den lilla triangeln som omfattar något mer än 15 hektar tämligen oländig skogsmark, anses höra Backböle by till.

Grefve Johan Carl Creutz synes med stor ifver vårdat sig om att bringa ordning och reda uti sina egoförhållanden. Utmarken var samfäld med grannarna, och då grefven omkring år 1770 upptagit den på alldeles motsatta sidan af Malmgårds nuvarande egor vid rån mot Öfvitsböle belägna s. k. kvarnössan till odling, erhöi han härå Rike byamäns inför häradsrätten gifna erkännande.¹⁾ Vid storskiftet utbröts emellertid äfven Rike by ur den dittillsvarande samfälligheten med Malmgård, Kuuskoski och Veckaby. Parterne ingingo då den 1 november 1785 följande förening: „ifrån Lerbacka hufvudrån, å kartan tecknad med N:o 2, skulle en rät linje uppstakas till mellanrån N:o 1 och samma räta linje skulle sedan continueras till stället å kartan tecknad med N:o 3; och kommer denna linjen att gå öfver en del af Forsby bruks ängar; dock förblifva de hädanefter som tillförene under Forsby, så mycket mera som de allaredan år 1698 finnas vara skattlagda under denna by; men all skogsmark, som uppå hvardera sidan om skiljelinjen inträffar, skulle tillfalla den by, å hvilkens sida den ligger. Den-

¹⁾ Ark. II. 12. Rike by hörde vid denna tid ännu till en samfällighet med Malmgård och Kuuskoski.

na gräns blef ordentligen på marken utstakad och upphuggen, men med rösandet måste hafvas anstånd till lägligare tid.¹⁾ -- Sålunda går råsträckningen här, oafsedt några smärre afvikningar, som icke finnas tydligt beskrifna i någon arkivet tillhörig handling men väl vid nästa råreglering skola definitivt fastställas, från Eudas hemmans åkerhorn till byvägen mot Rike 845 meter, och från Simos åkerhorn till Bäragsängs rå likales 845 meter. De öfriga råpunkterna, förenade med synräta linjer, äro Kolasved, därifrån rätt öfver Lindmossen och Källkärret till Rökärrens knärå och sist Råbärgget, hvilket är hörnrå mot Gammelby.

Hafva nu om samtliga hittilsnämnda råer inga egentliga tvister antecknats, så har däremot hela den återstående sträckan, nämligen från Oxkärnsbäckens ändrå ned till Grönholmen i Röjsjö mosse, hvilken linje utmärker skillnaden emellan Malmgård med Kuuskoski och Tetom å ena samt Drombom, Embom och Garpom byar på den andra sidan, varit underkastad långvariga, delvis ända till i dag räckande tvister, och processerna härom taga äfven de sin början från Johan Carl Creutz' tider.

Enligt landtmätaren Broterus originalkarta af 1698 gick denna skillnad från Oxhaga- (eller Oxkärns-) bäcken synrätt öfver Brofallsbärgget, där en visare var uppställd till „Lerbäcken“, där en råbuske utmärkte ändpunkten, härefter ett stycke längs Kuuskoski å till Strömsrå och därifrån i rät linje till råtallen på Grönholm.²⁾ Inom denna linje synes ständigt ävärkan hafva

¹⁾ Ark. II. 20.

²⁾ Ark. II 1.

skett från de angränsande Drombom, Embom och Garpom byars sida, tils kaptenen grefve Johan Carl Creutz något år efter sitt tillträde till Malmgård och Tetom egendomar den 10 sept. 1761 lät ånyo uppgå rån. Då ntbröt tvist om rålinjens rätta lopp, „men sedan rågången efter de skäl, som för handen voro, var uppgången, lämnade Högvälborne Herr Capitainen och Grefven sin talan på Embom och Garpom boers gjorda åväreckningar öfver Rålinjen med det förbehåll, att the sidstnämde däremot utan hinder och uppehåll skulle låta lagligen fastställa den så uppgångna Rålinien såsom enlig med Parternes ömsesides uppviste Chartor och Skäl.“¹⁾ Detta skedde likväl icke, den uppgångna rån blef icke faststeld och under tiden fortforo åvärknin-garna.

På förordnande af häradsrätten kartlades Drombom rån ånyo af landtmätaren J. Levong år 1765 med bibehållande af de gamla linjerna. Drombom byamän yrkade emellertid, likväl utan att vid tillfället uppvisa några kartor eller handlingar, att rån från Brofallsbärgen borde dragas till Strömsrå vid Kuuskoski å, där Tetom och Embom byars egor sammanstötte med Kuuskoški, en pretention, som likväl på goda skäl bestreds af grefve Johan Carl Creutz, hvilken anförde, att „genom en sådan rågång en god del af Malmgårds Stångfalls äng bortgå skulle.“

I februari 1766 förekom tvisten till behandling af häradsrätten, därvid äfven Labbomboarne hördes angående Oxhagabäckens ändrå, som för dem var gemensam. Denna erkändes af alla som riktig, likaså

¹⁾ Ark. II. 1 b.

linjen till Broterus-crog; men af Drombomboarne uppvisades nu en karta af Broterus från 1695, enligt hvilken råsträckningen från sistnämnda punkt skulle gå till ett ställe, Enback kalladt, beläget på Kuuskoski sidan om den räta linjen, samt sedan till Drombom ån. Med anledning häraf förordnade häradsrätten, att de tvistande parterne följande sommar ånyo skulle låta uppgå rån till utredande af den tvistiga punkten angående Enbacken.

Huru nu må hafva förhållit sig med Broterus föregifna skattlägningskarta af 1695 — hvilken ej bör förväxlas med den riktiga skattlägningskartan af 1698 — altnog, vid rågångsförrättningen den 31 juli 1766 uppvisade Drombomboarne för förrättningslandtmätaren Jean Levong en karta, enligt hvilken rån ifrån Brofallsbärget leddes till Enback, „som var en liten låg backhympel väster om Cuscoski äng, Ängskärre kallad, hvarest uppvisades några spridda, dels jordfasta, dels lösa stenar utan något annat märke.“ Därifrån skulle rån gå i synrät sträckning mot Grönholm, och Drombomboarne påstodo, att linjen därvid skulle passera förbi Tetom bys Strömängslador, hvarest råmärkeställen finnes, då deras egor skulle följa linjen ända till ån, „men ther öfver villja the intet komma.“ Detta värkställdes, „och befans samma ladubacka bestå af en liten högd uti längan, hvarå fyra lador voro bygda, varandes å samma Backa åtskilliga dels jordfasta, dels lösa stenar utan någon ordning“. Landtmätaren utmärkte alla dessa punkter på kartan. — Den af Drombomboarne nu förfäktade rån var väsentligen en annan än den de förut yrkat, ty de ifrågavarande ladorna lågo ett godt stycke på Tetom sidan om Strömsrå, och i

samma mån ofördelaktig för Malmgård, som genom den skulle förlorat betydande sträckor odlingsmark, på hvilka gården af ålder haft häfd. Emellertid kunde landtmätaren icke inför tvänne hvarandra motsägende men bestyrkta kartor fälla utslaget för någondera linjens riktighet. Saken blef sålunda genom denna förnyade rågång icke klarare, de tvistande parterne vidhöllo å påföljande hösteting bägge sina påståenden och åtogo sig att bevisa hvar sin häfd till tvistemarken, hvarför rätten, som fann ärendet trassligt, förordnade till häradssyn.¹⁾ — Samma öde fick råtvisten med Embom- och Garpomboarne om linjen från Strömsrå till Grönholm vid höstetinget följande år.²⁾

Vid häradssynen å rågången den 14 juni 1769 hade Drombomboarne än en gång ändrat mening. De sade sig numera icke vilja hålla på Broteri karta af 1695 hvad Enbacka råpunkt beträffade, utan ville låta rån gå linjerätt från Brofallsbärgen till ett stenrös på Kuuskoski träskäng, som de nyligen träffat på, och påstodo, att denna linje vore den rätta; men på landtmätarens fråga kunde de likväl icke säga af hvad anledning eller på hvad sätt de skulle blifvit skilda från denna råsträckning, som af rålande häfd motsades. Å Träskängen påträffades ganska riktigt ett stenrös, men emedan svarandene icke kunde med skäl styrka, att detta rös var en råpunkt deras och Kuuskoski egor emellan, samt då grefve Creutz yttermera bestyrkt sitt påstående, att Råbusken vore rätter ändrå, såväl genom urminnes häfd till tvistemarken, hvarå en del af stångfallsängarna äfven voro belägna, som genom skattnings-

¹⁾ Ark II. 4.

²⁾ Ark. II. 5.

kartan öfver Drombom by, hvilken äfven utvisade samma råsträckning, och då afseende icke kunde fästas vid Broteri karta af 1695 såsom med markens beskaffenhet oförenlig, så dömde häradsrätten på grund här af, att rätta linjen från Oxkärrsbäcken till Brobärgsrån och därifrån till Råbuskerån var rätta råskillnaden emellan Malngård och Kuuskoski med Veckaby byar å ena samt Drombom by å andra sidan.¹⁾

Dagen därpå värkställdes likaledes syn å rån mot Embom och Garpom, och alldenstund samtliga uppvisade kartor därutinnan öfverensstämde, att råskillnaden gick från Strömsrå i rät linje till Grönholmen, och detta äfven öfverensstämde med den från Strömsrå åt Niinijärvi träsk uppresta gamla skiljegården, samt häradsstyrelsen icke kunde hafva något afsende på här och där påträffade stenar, altså pröfvade häradsstyrelsen rättvist tillägga 1698 års skattläggningskarta fullt vitsord, mot hvilkens riktighet håller intet kunnat invändas, och blef således Embom och Garpom byars råskillnad mot Tetom rätta linjen ifrån Strömsrån till Grönholmen; dock skulle de gamla skattlagda ängarna på hvardera sidan om rålinjen fortfarande tillhöra sina gamla bolstäder.²⁾ — Bägge dessa domar stadfästes af lagmansrätten den 23 januari 1770.²⁾ — Definitiv räläggning skedde mot Drombom den 30 maj samma år, därvid de fyra punkterna N:o 1 Råbusken, N:o 2 ett röse 26 alnar söder om landsvägen till Liljendal, N:o 3 Brofallsbärget och N:o 4 Ox-

¹⁾ Ark. II. 6. och älade: Drombom byamän tillika att ersätta grefve Creutz' hafda rättgångsomkostnader.

²⁾ Ark. II. 7.

³⁾ Ark. II. 9, 10.

kärrsbäcken utmärktes med rösen, utlagda ledare samt huggna märken i bärgen, och därjämte noga beskrefvos. De närmast föregående dagarna hade likaså räläggning skett mot Embom och Garpom i följande ordning: N:o 1 Strömsrå, N:o 2 en jordfast sten på högsta höjden af ängsbacken vid Trätesängen, N:o 3 en jordfast sten vid stranden af Niinijärvi träsk, N:o 4 en jordfast sten å en liten backhympe i Garpom äng, kärret kallad, N:o 5 en visare, som utlades längs linjen till Grönholm, N:o 6 en jordfast sten på hårdmarken mellan Långkärrsängen och Lilla Röjsjö mosse, N:o 7 en jordfast sten mellan Lilla och stora Röjsjö mosse, N:o 8 ytterligare en stor jordfast sten, från hvilken Grönholms stenrös och råttall redan syntes. Samtliga dessa punkter utmärktes noga, de jordfasta stenarne medels inhuggna kors.¹⁾

Så omsorgsfullt denna räläggning och afrösning tyckes hafva skett, lämnade likväl den sväfvande bestämningen, att särskilda på hvardera sidan belägna ängar skulle höra sina gamla bolstäder till, rum för tvist, och vid 1772 år sommarting yrkade grefve Johan Carl Creutz att ängarna Långkärrret, Långnäset samt Trätesängen skulle honom tilldömas, hvilket likväl hans motparter bestridde, anförande sin gamla häfd till nämnda tvistemark. Som dessutom de ifrågavarande ängarna på särskilda vid tillfället uppvisade kartor befunnos hafva olika vidd och läge, ansåg rätten skäligt att rågången skulle ånyo genom vederbörligen tillförordnad landtmätare „alldeles rå rätt uppgås ända från Strömsrå till Grönholm enligt 1698 års skattläggningsskarta, samt

¹⁾ Ark. II. 14, 15.

de tvistiga ängarna å den inflyttas till sina rätta lägen och arealer efter 1766 års storskifteskarta öfver dessa byar.¹⁾ Därvid synas ängarna å hvardera sidan blifvit skiftade efter rälinsen, att döma af en hägnadsförening, som några år senare (den 6 febr. 1776) ingicks, att hvardera parten skulle stänga till hälften längs hela råsträckan från Strömsrå till brädden af Röjsjö mosse, därvid grefven, i förlitan på Garpomboarnes ingångna förbindelse att afhålla sina kreatur från hans egor, förklarade sig nöjd; om de uppsatte ordentliga gårdar endast på de ängar, öfver hvilka rälinsen löpte, med förbehåll, att de i annan händelse skulle anses pliktiga att deltaga uti uppsättande af gärde längs hela linjen.

Under åberopande af detta utslag och till förhindrande af valdbete å ömse sidor linjen yrkade sonen grefve Johan Adolf Creutz år 1795 vid häradsrätten, att rågård borde uppsättas äfven mellan skog och utmarker, men rätten ansåg sig icke kunna motparterne därtill förplikta, likväl lämnande det öppet för grefve Creutz att till fredande af sitt mullbete själf uppsätta sådan rågård där han ansåg det nödigt. Äfven lagmansrätten, till hvilken grefve Creutz å besvärsväg dragit saken, kunde icke förplikta svarandene härtill, emedan gällande lag sådant icke förmådde, men hänvisade grefve Creutz, emedan stängsel emellan utmarkerna och beteshagarna pröfvades lända bägge parterne till nytta, att vända sig till Kongl. Maj:t med anhållan om särskildt för detta fall utfärdadt förpliktande för grannarne att i stängslet deltaga.²⁾ Rörande sakens

¹⁾ Ark. II. 16.

²⁾ Ark. II. 22.

ytterligare öde lämnar arkivet icke någon upplysning, men sannolikt är att grefven icke gick till kungs. — Med Rike, Backböle och Labbom träffades råhågnadsskifte genom afhandlingar den 3 mars och 18 juli 1853.¹⁾ Beroende på uttappningen af Niinijärvi träsk, till en del gemensamt med Garpomboarne, hvilka icke ville deltaga i kostnaderna för arbetet, har rån emot Garpom på senare tider fått en utbuktning omkring detta numera fullkomligt torrlagda träsk, hvilket helt och hållet tilldömts Malmgård samt äfven ordentligt röslagts.

Beträffande rån mellan de från hvarandra rättsligen och kameralt fullkomligt skilda, men sedan århundraden på samma hand förenade tvillingegendomarna Malmgård (resp. Kuuskoski) och Tetom finnes numera kvar endast en år 1696 gjord vidimation af en defekt afskrift af en lagmansdom, troligen från tiden omkring 1535, hvarur likväl inhämtas, att „vattnet (d. v. s. Kuuskoski å och träsk) skall skilja“ Tetom och Kuuskoski. Sannolikt har denna vidimation, som är daterad Åbo slott den 4 oktober 1696 skett i anledning af det mellan friherrinnan Maria Silfverhjälms och Lorentz Creutz d. y. just då pågående men först året därpå af hennes son afslutade köpet af Malmgård med undantag för Tetom; men då endast omkring 30 år senare (1729) de bägge egendomarne för alltid återförenades, har något förnyadt stadfästande af den gamla rån icke blifvit af nöden. — Mellan Kuuskoski och Veckaby har sannolikt aldrig någon råskillnad uppgåtts. Egorna, som tillhöra hvarje särskildt hemman, skiftades noga

¹⁾ Ark. II. 23 o. 24.

och beskrefvos under storskiftet, som öfvergick desamma från 1776 till 79, men om någon råskillnad mellan byarna har aldrig varit tal, lika litet som den, sedan samtliga dessa hemman förenats på en hand, egt någon praktisk betydelse.

Areal och odling.

Egendomens älsta odlingsförhållanden äro endast sparsamt kända. Från 1685, den 12 november, har bevarats ett instrument öfver en ransakan, som på order af Reduktionskommissionen å ort och ställe företogs af en Lars Forssell jämte en Sigfred Zackrisson i närvaro af egendomsegarens fullmäktige och närboende af nämnden. Ur detta instrument, som således eger fullt vitsord, må följande data meddelas till belysning af egendomens dåvarande kultur.

Uti Kuuskoski by „ähr åkren mäst af Sand Jordh, Engiarna een dhel af hårdh Wall och några Moras.“ Tvänne hemman voro redan då „för långa tijder sedan underlagda sättegården“, åkrar och ängar voro försedda „medh goda och här i orthen wahnliga giärdesgårdar.“ På de under eget bruk lagda åkrarna utsåddes årligen 6 tunnor, ängsmarken afkastade 20 parmar hö; nödtorftig humlegård fans äfven.

Å ett hemman, som bebrukades af en Peer Hindersson eller Matts Andersson, var „medh alla nödhtorftiga Bondehuus bebygdt, så i Mann, som Fäägård, och Engslador, wahnliga och svars goda gårdslegårdar om Åker och angh“; det egde åker till 3 tunnors utsäde och äng till 8 parmar hö, men ingen humlegård.

Anders Peerssons eller Michel Hanssons hemman, var bebygdt med „een ny och en gammall Stugu, een

boda, een gammal Badstugu, ett gammalt Stall, ett fäähuus, een foderlada, en Rija, Loga och Halmlada, 3 st. Engeslador samt wahnliga giärdesgårdar“, innehade åker till $2\frac{1}{2}$ tunnors årligt utsäde och 7 parmland äng, men saknade liksom det förra humlegård. — Af alldeles enahanda beskaffenhet „till Huus, Utsäde och Engh“ var Clemet Michellssons eller Anders Hinderssons hemman.

Yttermera funnos å Lars Jakobssons eller Johan Erssons hemman „een gammal förfallen stugu, en lijten ny Boda, een gammal förfallen Badstugu, ett lijtet gammalt Stall, ett gammalt fäähuus, een foderlada, en Rija, Loga och Halmlada“. — Hemmanet, som saknade humlegård, hade 6 parmland äng och sådde $2\frac{1}{2}$ tunnor årligen. —

Det nu citerade instrumentet, hvars ändamål var utbytandet af dessa från Ernst Creutz' arfvingar reducerade gods emot andra, omfattar synbarligen långt ifrån alla under Malmgård rusthåll lydande lägenheter, men det kan likväl gifva en ungefärlig föreställning om de blygsamma odlingsförhållanden, som vid denna tid rådde på gården. — Sedan saknas alla underrättelser från närmare ett århundrade. Redan 1764 blefvo visserligen egorna under Malmgård och Tetom afmätta af „commissionslandtmätaren, välädle Timoteus Winter“, en på denna tiden mycket känd och anlitad landtmätare, men af hans karta och egobeskrifning öfver sätesgården finnes numera icke ett spår. Från storskiftet, hvilket öfvergick Kuuskoski och Veckaby åren 1776—79, samt Tetom åren 1784—86, finnas däremot noggranna beskrifningar, tyvärr äfven de något ofullständiga hvad själfva Malmgård rusthåll beträffar.

Vid storskiftet i Kuuskoski by antecknades att „åtta hemman uti densamma voro lika stora till mantal, nämligen $\frac{1}{4}$ mantal, men det nionde eller Pessus hemman består af $\frac{1}{6}$ mantal, men oagtadt denna skillnad ville dock Herr Capitainen och Grefven Johan Carl Creutz att alla hemman skulle tilldelas lika lotter i åkrarna, emedan de andra hemmanen därigenom ändock icke komme att förlora något, sedan Herr Capitaine och Grefven af Malmgårds åkrar afståt till denne Byn så mycket åker, som nogsamt ärsätter thet, som Pessus hemman nu får öfver sin förra Proportion i Byn.“ Samtliga hemman tilldelades således 9 „förmedlade“ tunnland (d. v. s. förvandlad eller graderad jord) åker hvarje, utgörande tillsammans 81 förvandlade eller 88 oförvandlade (absoluta arealen) tunnland.

Följande år storskiftades V e c k a b y å k r a r af landtmätaren D. Breitholtz. Hemmanen uppgåfvos här likaledes bestå af $\frac{1}{4}$ mantal hvarje med undantag af Mars, som var $\frac{1}{3}$ mantal¹⁾, men på egarens önskan tilldelades äfven dem lika lotter vid delningen. Tillsammans erhöilo de 104 tunnland 23 kappland oförvandladt eller 94 tunnland 16 kappland förvandladt mått, och på hvarje hemmans andel kom således 10 tunnland 16 kappland graderad åkerjord. Alla uppodlingar ingingo här i beräkning med bolåkrarna, förutom Vadaåkrarna, Stengårdorna, Nygårdan, Räfnäsgårdan, Tallbackagårdan och Sandbackagårdan, tillsammans 8 tunnland 7 kappland, hvilka lämnades åt soldaterna i byn att nytjas

¹⁾ Här föreligger ett misstag af antingen landtmätaren eller jordägaren, ty redan i 1769 års jordabok upptages äfven Döfvas hemman till $\frac{1}{2}$ mantal, som det äfven för närvarande utgör.

såsom roteåkrar. — Jåffs (eller som landtmätaren skriver Jeaufs) och Skrallas hemman blefvo utflyttade från byn till sina nuvarande platser.

Vid ä n g s s k i f t e t uti Kuuskoski och Veckaby år 1778 förelåg till skifte mellan hemmanen, som äfven nu, utan afseende på mantalet, tillades lika lotter, 480 tunnland 18 $\frac{1}{4}$ kappland (eller graderadt 256 tunnland 16 kappland) äng, och på hvarje hemmans andel kom således 14 tunnland 8 kappland „förmedlad“ ängsjord. Från skiftet hade då undanta its Gärnäs, Djupkärrsängen, Röd tjärn, Alkärr, Hankkrankkärret, Dys-sytjärn, Kjärrbäck, Lillängen, Nyängen, Rotängen, Bredkärrsrödjan, Brofallsrödjan, 19 tunnland 10 kappland af Brofallsängen, Broasrödjan, Marsrödjan och Mickolarödjan, hvilka samtliga anslogos till soldat- och torpareängar. Enligt en anteckning af grefve Johan Adolf Creutz synes på soldaternes andelar uti äng och betesmark hafva kommit 11 tunnland 6 kappland och på jordtorpen 80 tunnland 24 kappland.

Kartabeskrifningarna, som hört till storskiftet af själfva rusthållet, hafva förkommit från Malmgård. Endast kartan finnes kvar men i ytterst förstördt skick och illa uppklistrad på tyg, så att dimensionerna icke af den kunna uttagas. Denna karta torde tyvärr vara den enda numera befintliga äldre karta öfver egendomen och tyckes hafva haft märkvärdiga öden. I en handling från år 1853, (som rör rähägnadsförening med Rike, Labbom och Backböle byar) förmåles nämligen, att grefve C. M. Creutz, som kort förut hade blifvit egare af Malmgård, uppvisade „en illa medfaren karta öfver Kuuskoski samfällighets egor, affattad ären 1774 och 1776 af kommissions landtmätarene Winter och

Forselius samt kompletterad åren 1777 och 1778 af D. J. Breitholtz, hvarjämte Herr Grefven tillkännagaf, att å länelandtmäterikontoret ej skall finnas någon karta öfver denna samfällighet, hvarifrån närmare ledning kan vid förrättningen inhämtas.“ Det synes sålunda numera vara omöjligt att erhålla en i någon mån fullständig statistik öfver odlingsförhållandena på själfva gården i slutet af senaste sekel. I utbrytningsinstrumentet af år 1785, då samme Timoteus Winter — ehuru icke personligen utan genom en F. J. Pelander — värkstälde utbrytningen af Rike by från samfälligheten med Kuuskoski, uppgifvas

	Tnld	kpld
Malmgårds åkrar innehafva	89	13
Trenne dragoners åkrar å 1:16	4	16
Veckaby åker	85	3
Kuuskoski åker	72	10
Sex soldaters åkrar i Vek-		
kaby och Kuuskoski	9.	—
Torpares åkrar	25:	16.
Summa 285:		26.

hvarförutom reserverades

odlingsmark för bristande	
åker ¹⁾	tunnland 15: —

¹⁾ Belysande odlingsförhållandena å egendomen omkring denna tid är följande anteckning i ett bouppteckningsinstrument från 1788: „Uti åker eger detta berustade säteri inberäknadt med Dragonernas och Torparenas vidpass 120 tunnland mark, som till sin bördighet skall vara medelmåttig. Ängeslandet är till innehållet icke vidlöftigt; men till Höslaget bestående mest af Hårdvallshöö. Müllbetet är försvarligt,

Samtidigt utgjorde

	Tnld.	kpld.
Malmgårds ängar	212.	8.
Vecka- och Kuuskoski by- ars ängar	480.	19
Torpares, soldaters och dra- goners ängar	111.	26
Uppodlingsmark i stora Kvarnmossan för bristan- de ängsmark	11.	17

Tillsammans 816: 6.

Tetom bys egor uppmättes och kartlades samt storskiftades 1784 af landtmätaren D. Breitholtz och innehöllo enligt dennes kartabeskrifning:

	Tnld.	Kpld.
åker af äldre uppodlingar . .	116:	11 $\frac{1}{2}$
d:o nyare odlingar	13:	8 $\frac{1}{2}$
d:o uppodlingsmark	7:	30
ängar	366:	26 $\frac{1}{2}$
uppodlingskärr . . . , .	261:	26
tomter	5:	3
sandvall	2:	30 $\frac{1}{2}$
skog inom åkrar	53:	4
d:o inom ängar	73:	4 $\frac{1}{2}$
Stor Röjajö mosse	68:	13 $\frac{1}{2}$
berg	72:	9
skog	1466:	12

Summa 2507: 19

men Fiskevatten finnes under egendomen icke; icke håller Timmerskog; men med Hushållning förslår skogen till Husbehofs bränsle". A Tetom säges vid samma tillfälle finnas 64 tunnor åker.

Häraf tillhörde Stor Tetom säterirusthåll:

åker	63: —
uppodlingsmark	8: —
äng	215: 8 $\frac{1}{2}$
	<hr/> 286: 8 $\frac{1}{2}$

Totalarealen för Malmgård, Kuuskoski och Veckaby utgjorde 4,953 tunnland 13 kappland. Läggas här till Tetom bys areal med 2,507 tunnland 19 kappland så blir egendomens hela ytvidd 7,461 tunnland. — Häri är Backom skattehemman äfven medräknadt.

* * *

Till det värde det kan anses hafva meddelas här slutligen några anteckningar af grefve Johan Adolf Creutz öfver „areala innehållet af Malmgårds brukbara jord“, — delvis enligt landtmätarekartor från olika tider¹⁾.

Enligt 1695 års (Samuel Broterus) skattlägningskarta:

	Tnld kpl.	
Storåkern	32	24
Nyåkern	16	20
Kålbackan ²⁾	12	12
	<hr/> Summa 61 24	

¹⁾ Ark. II. 20.

²⁾ Sedermera kallad Gollbackaåkern.

Enligt 1785 års (Pelanders) storskifteskarta:

Storåkern	40 tunnland
Gollbackåkern	28 "
Nyåkern	22 "
<hr/>	
Summa	90 tunnland

Från samma tid är, ehuru datum saknas, sannolikt anteckningen, att gårdens ängar innehålla

Storängen	160 tunnland samt af samma äng under
Ny plog	20 och i
Marshagarna	20: —

Summa 200 tunnland; ty om härtill läggas de 12 tunnland hafreländer, hvilka icke igenfinnas i Pelanders skiftesinstrument, så erhålles exakt den af denne uppgifna ängsarealen 212 tunnland.

Några år senare (odateradt, men icke före 1788 emedan Johan Adolf Creutz detta år mottog egendomen) sägas åkrarna innehålla

	tnld.	kpld.
Norra storåkern	13	14
Södra d:o	36	18
Nyåkern	27	16
Gollbacka åkern	32	—
<hr/>		
Summa	109:	16

Ännu några år senare:

Norra storåkern	13	14
Södra d:o	35	18
Nyåkern	27	16
Gollbackaåkern	40	—
<hr/>		
Summa	116	16

samt under ny plog

i Gollbacka åkern ytterligare 1 16

Totalsumma 118 tunnland.

Grefve Johan Adolf Creutz, af hvars ordnande värksamhet på egendomen man ännu ser mångfaldiga spår, tyckes hafva varit en flitig nyodlare. Han antecknar något senare, men allt ännu synbarligen inom 1700-talet, att han i Gollbackaåkern ytterligare upptagit 6 tunnland 24 kappland; i nyåkern 11: 8, i Korsbackaåkern 5 tunnland och i Tyskas bondåker 12 tunnland. År 1802 beräknar han följande åkerareal:

Tnld. kpld.

under ny plog i Gollbackaåkern	8	8
Gollbackaåkern	40	—
Bisas tomt gårdan	2	16
Norra storåkern	13	14
Malmbäck åker	4	—
Nyåkern	27	16
Korsbacka åkern	1	6
Södra storåkern	35	18
Tyskas storåkern	4	20
<hr/>		
Summa tunnland	137	20

Däremot egde gården brukbar ängsmark endast i Storängen 180 tunnland, samt i den från landbönder

synbarligen nyss tillhytta stångfallsängen 20 tunnland;
tillsammans således jämnt 200 tunnland.

* * *

Enligt privatlandtmätaren John Cas. Leanders
kartläggning år 1894 utgjorde egendomens totalareal ¹⁾:

	Kuuskoski samfällighet.		Tetom by (utom Backömhems- man).		Hela egen- domens areal	
	h:ar	tnld	h:ar	tnld	h:ar	tnld
Åker	254,58	514,57	92,68	186,21	346,66	701,08
Äng	476,71	963,4	279,36	565,43	756,07	1528,85
Skog	1746,57	3531,9	808,7	1638,16	2555,29	5170,08
Summa	2477,86	5010,87	1180,74	2389,74	3658,68	7400,01

¹⁾ Till jämförelse med äldre tiders odlingsförhållanden
uttryckas arealerna uti både nytt och gammalt ytmått.

Fördelade i byalag utgöra Kuuskoski samfallighets egor
enligt 1894 års karta.

	Åker		Äng		Skog		Summa	
	h:ar	tnld	h:ar	tnld	h:ar	tnld	h:ar	tnld
Malmgård	100,74	203,65	250,6	506,18	70,15	138,20	421,54	848,03
Kuuskoski by	64,15	130,35	82,10	166,31	230,70	467,06	377,31	763,72
Veckaby	89,39	180,87	143,87	290,03	1445,72	2926,72	1678,98	3448,52
Summa	254,58	514,57	476,71	963,12	1746,57	3531,98	2477,86	5010,27

Arealen af Tetom bys samfällighet, sedan ur den-
samma Backom skattehemman med följande oförvand-
lade egovidd:

	Tnld.	Kpld.
åker	18:	---
äng	33:	28 ³ / ₄
odlingsbart kärr	22:	22 ¹ / ₂
skog	223:	7
Summa	298:	28 ¹ / ₄

år 1784 utbrutits, utgör enligt Leanders kartläggning
af år 1894:

	Åkern.		Äng.		Skog.	
	h:ar	tnld	h:ar	tnld	h:ar	tnld
Stor Tetom	35,32	71,50	44,58	90,30	10,56	21,38
Niinijärvi	—	—	97,52	197,50	1,30	2,60
Byn	56,76	114,71	137,26	277,63	92,48	184,57
Skog å utmar- ken, tomter m. m.	—	—	—	—	716,24	1429,65
Summa	92,08	186,21	279,36	565,43	808,72	1638,10

Kuuskoski byamän bebruka häraf 13,69 hektar
äng och 7,10 hektar skog (å ängs- och åkermark).

Enligt uppgifterna från storskiftetiden borde
Tetom — sedan Backom hemman utbrutits — vara 90
hektar och Kuuskoski samfällighet 32 hektar mindre
än de af Leander uppgifna arealerna. Differensen —

på hela egendomens yta således 122 hektar — beror väl helt enkelt på olika tiders mätningar och möjligen nu uppnådd större noggrannhet.

Af förestående egoarealer har gården nu under eget bruk (hektar)

	I Kuuskoski samfällighet.	I Tetom.	Summa.
Åker i cirkulation ¹⁾	340: 90	68: 56	409: 46
Trägård, täppor, park och tomter	80: 64	21: 90	102: 54
Ängsmark utom cirku- lation, Niinijärvi		98: 82	98: 82
Summa hektar	411: 54	189: 28	611: 12

Gårdens landbönder och torpare bebruka (utom tomter och skoglupna kanter af odlingsmarken)

	Åker.	Äng.
i Kuuskoski	61: 49	98: 19
i Vackeby	89: 39	143: 87
i Tetom	59: 72	121: 26
Summa hektar	210: 60	363: 32

¹⁾ Däri inberäknadt en del icke fullt färdiga nyodlingar.

Odlingssättet har ända till senaste tider varit det gamla två och treskiftesbruket. I äldre tider har nog äfven svedjebruket florerat här, och svårt torde det hafva varit att utrota detta bekväma, men försåtliga odlingssätt bland allmogen och gårdens underhållande. Från grefve Johan Adolf Creutz' tid i slutet af föregående århundrade finna vi stadgandet att landbonde icke utan lof och utsyning får uppå utmarken fälla svedjeland, och ännu i grefve Carl Magnus Creutz' tid nödgades egendomsegaren i arrendekontrakten intaga villkoret, att landbonde, om han önskade svedja utom hvad för ängsrödning nödigt var, skulle därtill begära särskildt tillstånd. Grefve C. M. Creutz var tidigt nog betänkt på en öfvergång till skiftesbruk med intensivare metoder och lät redan år 1873 utarbета en skiftesplan, som ännu finnes i behåll, men afhölls från dess genomförande af de dryga kostnader, som öfvergången skulle kräfvat. Under hans son, den nuvarande egaren, har denna plan blifvit återupptagen; fullkomligt oberoende af den förra utarbetades år 1893 enligt hans program en ny skiftesplan i mycket vidsträcktare skala, och dess genomförande vidtog omedelbart. Samtliga under eget bruk häfdade egor i Kuuskoski bebrukas nu i tvänne cirkulationer om resp. 182,⁵⁰ och 158,⁴⁰ hektars vidd, indelade den förra uti nio, den senare i åtta skiften. Den tredje cirkulationen, som utgöres hufvudsakligen af Stor Tetom inegor, bebrukas likaledes i nio skiften med en sammanlagd areal af 68,⁵⁶ hektar. Åkercirkulationen är dels: 2 hafre, träda, råg, 3 gräs, 2 bete; dels: hafre, träda och grönfoder, råg och hafre, 2 gräs, 3 bete. Cirkulationen i Tetom är likartad med den förstnämnda.

I allmänhet har naturligtvis odlingen efterhand inkräktat på skogsmarken, och då man nu blickar på någon egendomskarta från föregående sekel, har man ibland rätt svårt att igenkänna dess åkerfigurer, som mångfaldigt förstorats och ändrat konturer på obygdens bekostnad. Så mycket mera förvånande är det då någon gång ett motsatt förhållande egt rum. De vidsträckt ängarna Bredkärret, Stångfallet och Storliden nära Kuuskoski rå mot Drombom, hvilka på beskrifningar från storskiftetiden upptagas till ungefär hela sina nuvarande vidder såsom utskiftade åt underhållandene, hafva under större delen af detta århundrade lämnats att skoglöpas. Först under den nuvarande förvaltningen hafva dessa ängar slagits under gårdens bruk, uppröds och intagits i cirkulationen. Sålunda utgöra dessa af god jordmån gynnade fält, hvilka förut varit ypperliga ängar, sedan 1893 nyodlingar af mer än 120 hektars vidd, och så snart odlingsarbetena om någon tid hunnit fullständigt genomföras, skola dessa oförtjänt vanvårdade ängar, hvilka nu utgöra mer än tredjedelen af gårdens alla inegor, bilda en synnerligen värdefull tillökning till dess åkerareal.

Samtidigt som reformen i odlingssättet genom skiftesbrukets införande skedde, vidtogos äfven flere andra i gårdens ekonomi djupt ingripande ändringar. Trenne hemman, Rotas samt Storsmeds och Lillsmeds, äfvensom Svedbo eller Nymans torp lades in under gården, och under eget bruk togs äfven den tidigare mellan bönder i Kuuskoski utskiftade åkern mellan gårdens Storåker och ån, och dess förra innehafvare tillades i stället ersättning uti åkrar tillhörande de tidigare inlagda hemmanen samt ängsmark på andra sidan

ån. Sålunda ligga alla Malmgårds inegor nu samlade i breda, sammanhängande skiften rundtomkring gården, och till dem sluta sig vackert och omedelbart Stor Tetom på andra sidan ån belägna, likaledes af gården själf numera brukade egor. I ett bredt, obrutet bälte sträcka sig gårdens inegor västerut ända till rågränsen och böja sig sedan utmed denna ända ned till landsvägen åt Liljendal.

Följande hemman brukas fortfarande af landbönder :

i K u u s k o s k i : Bisas, Broas, Mickola, Jäppas, Tyskas och Pesurs; samt i V e c k a b y alla nio, nämligen : Klefvas, Köpas, Kottas, Rås, Döfvas, Veckas, Mars, Skrallas och Jåffs, och

i T e t o m : Slåtts samt bägge hälfterna af Lill Tetom skattehemman.

Af jordtorpen äro följande bibehållna : Källbacka, Labbas, Malmbäck, Rosendal, Blomdal, Kärrsten och Stores torp (fordom Carl Stors soldattorp, hvilket därför äfven utgör dagsvärken åt bönderna i Veckaby) samt Glastorp (fordom Glasmästars, numera af allmogen ofta förkortadt till Glasis), Niinkoski, Hyddas, Tetbakka, Skräddars, Backom (ej att förväxla med det utbrutna Backom hemman), Malmströms och Backas.

Inlagda äro däremot Stor Tetom säteri, som tagits under gården, likaså Rotas, Storsmeds och Lillsmeds hemman samt Stenbacka, Skogens, de bägge sistnämnda redan af grefve C. M. Creutz) och Nymans torp, hvilka alla inlagts under gården, samt Forsbacka torp, hvilket sammanslagits med Malmströms.

Vid den genomgående reglering af egendomens torpareförhållanden, som af den nuvarande egaren företagits, blef äfven skattepersedlarnas antal reduceradt till endast sex. Torparne skatta med dagsvärken, aska och bär (lingon); landbönderna därjämte med 4,250 kilogram smör, ett tjog ägg samt tre kycklingar hvarje. Aska och bär utgå lika från såväl hemman som torp, 5 liter af hvardera. Sålunda är det endast dagsvärkenas antal, som i någon mån varierat, nämligen mellan 130 och 242 ordinarie dagsvärken i året; det förhärskande antalet dagsvärken är likväl för landbönderna 193, för torparne 179. Utom dessa direkta skatter åligger landbönderna att turvis hålla nattvakt för väfvar, som af gården lagts på bleke, samt att på tillsägelse årligen mälta 1,65 hektoliter korn mot ersättning af tvänne dagsvärken. Likaså åligger det underhåfvandena att årligen göra en kyrkoskjuts till Pernå för gårdens tjänare, och kvinnorna biträda på kallelse vid byke, mangling, skurning, linhäckling och andra dylika vid gården förefallande sysslor mot ersättning af 25 penni per dag förutom fri kost. — Underhåfvande svarar själf för sina utskylder, landbönderna underhålla sina egna, och torparne gemensamt gårdens vägalotter. Yttermera äro de pliktige att, då så påfordras, göra extra dagsvärken, vid behof med häst, mot ersättning af 1 mark per dag.

I äldre tider funnos inga skriftliga kontrakt med gårdens underhåfvande; det äldsta, som finnes i behåll, är det kontrakt, som grefvinnan Beata Helena Wrede den 1 maj 1746 ingick med augmentsbönderna i Kuuskoski ¹⁾ och hvilket i fyra korta punkter

¹⁾ Ark. VIII. a. 1.

innehåller en öfverenskommelse „efter moget betänkande“ att i stället för deras ordinarie ränta augmentsbönderne skulle göra till gården ett dagsvärke till häst eller fots efter behofvet i hvarje vecka eller 52 om året, att hvarje hemmans åbo skulle mikaelitiden leverera en tunna spannmål, då äfven dagsvärksskyldigheten för året borde vara fullgjord, att hvarje hemmans kvinfolk skulle spinna två marker lin samt hvarje bonde till julen hämta två lass kastved; likaledes voro landbönderne skyldige att en gång i året göra en resa antingen till Borgå eller Degerby (Lovisa).

Äfven från kaptenen grefve Johan Adolf Creutz' tider finnes ett memorial till kontrakt i behåll, dateradt den 20 dec. 1797 ¹⁾. Enligt detta hade landbönderna följande direkta utlagor till gården:

en half tunna ren och strid råg å 16 kappar; en hel tunna rent och stridt korn å 32 kappar; en hel tunna ren och god hafra å 32 kappar; ett lass godt hårdvallshö å 36 Lispund; tio marker smör, levererade inom juli månad; ett helt får hvart år, två år gammalt; en kappa lingon och blåbär, eller vädertorkade ett halft stop; en kappe ren och god vedaska af björk; tre kycklingar och 20 st. friska hönsägg; två försvarliga timmerstockar, 5 famnar långa; ett lass god björkved; två sågstockar, två tunnor korn att mältas, väl ansadt, från gården; samt slutligen tre marker lin och sex marker blå, väl spunnet, en månad efter mottagningen. Dessutom resor: två stadsskjutsar och en Pernåskjuts; en långskjuts med råg, en resa efter bräder: två tolfter

¹⁾ Ark, VIII. a. 3.

på lasset, ifrån Koskenniska o. s. v.; fyra hjälpdagar på åker och äng samt 104 dagsvärken för året ¹⁾).

Från den tiden fins äfven stadgadt, att landbonden bör hushålla med skogen och att han icke utan lof och utsyning får uppå utmarken fälla svedjeland eller kolmila, ej håller det ringaste afyttra af hemmanets hö och halm eller af något ifrån skogen.

På sätt och vis kunde äfven de forna indelta soldaterna räknas såsom gårdens underhafvande, då de ju i likhet med öfriga torpare brukade sin andel af gårdens jord, ehuru de i mångt och mycket intogo en alldeles egendomlig ställning. Det kan därför hafva sitt intresse att af ett gammalt soldatrotekontrakt med bönderna i Veckaby²⁾ erfara soldaternas villkor på Malmgård.

I Veckaby funnos trenne soldattorp, nämligen ett, det nuvarande Niinkoski torp, ett annat vid den s. k. Påfvalsgärdan, och det tredje vid den s. k. Revalsgärdan. Storskiftet ändrade äfven i någon mån de forna soldattorpens tillhörigheter; så heter det att i stället för de åtta kappland årligt utsäde samt trenne lassland äng, som blifvit soldaten N:o 39 Anders Österfrånskilda, „låfvade Capitainen och Riddaren, Hög Vålborne Herr Grefve Joh. Carl Creutz till Soldaten utse så mycket åker och äng, som han af Rotebönderna blifvit låfvad“. Liknande löften gåfvos äfven de tvänne andra soldaterna, N:o 40, Carl Sparf och N:o 43, Carl Stoor. Den förstnämdes rotebönder voro den tiden

¹⁾ Uti denna skattskyldighet, så betydligt högre än den förra af 1746, hvilken omfattade endast augmentträntan, ingår säkerligen, sedan hemmanen numera blifvit skatte och egdes af rusthallsinnehafvaren, äfven jordarrende.

²⁾ samt ett soldatsyneinstrument från juli månad 1786 Ark. VIII a. 2).

Klefvas, Kottas, Döfvas och halfva „Gjeppas“; den andres: Köpas, Skrallas och halfva Lillsmeds; den tredjes: Veckas, Rås, Jåffs och andra hälften af Jäppas. Med de fyra sistnämnda rotebönderna öfverenskoms nu att soldaten skulle erhålla: „2 tunnor rote-spannemål hvar år och 12 kapper Rotåker årligen och därtill 4 lassland äng; och 2 Rdr 16 skilling årlig lön; en ko och fyra får; en tunna korn till bröllopskost; en rock hvar tredje år, väst hvar annat år, böxor hvar år; äfven hvar år 2 stycken linnegarnsskjortor, 2 par strumpor och 2 par kängor; vantar och mössa hvar tredje år, samt 2 kärfvor halm af hvar Bonde om året“, och denna öfverenskommelse bekräftades med de fyra roteböndernas bomärken.

Huru de sammanlagda intraderna från gårdens underhåfvande i följd af dessa olika kontrakt gestaltat sig kan i någon mån bedömas ur följande anteckningar. Grefvinnan Barbro Helena Wredes öfverenskommelse med augmentsbönderna i Kuuskoski förefaller så liberal, att man har svårt att tro på dess verklighet, men ännu 1788 upptages räntan från hemmanen i Kuuskoski och Veckaby, hvilken säges „i det närmaste åtgå till Tre Dragoners, Reservernes och de öfriga Rustningsutgifternas årliga utgörande“, till „Nijo Tunnor Råg, lika mycket korn, fyra $1\frac{1}{2}$ Tunna Hafra och 1728 dagsvärken ¹⁾“.

År 1809 antecknas i ett uppbudsprotokoll, att de 18 augmentshemmanen ålagts att hvar och ett till gården utgöra 2 dagsvärken i veckan, samt att deras ränta sammanlagdt belöpte sig „icke högre“ än 9 tunnor råg, 18 tunnor korn, 18 tunnor hafra, 9 lispund smör, 18

¹⁾ Ark. I. 19.

lass hö, 18 stycken får, 18 kappar lingon, 18 kappar aska, 18 lass kastved, 2 lispund 14 marker lingarns- och 3 lispund 10 marker blårspånad af gårdens lin och blå, äfvensom att hvarje bonde mältade 2 tunnor gårdens korn¹⁾. — Stor Tetom bebrukades vid denna tid af fyra landbönder, hvilka tillsammans erlade i stadgad ränta 36 tunnor råg, 8 tunnor korn, 4 tunnor hafra, 3 tunnor ärter, 12 lispund smör, 12 marker finsk ull och ett lispund lingarn spånad af gårdens lin. Under Tetom lydde utom 8 särskilda torp äfven två skattehemman, af hvilka Lill Tetom räntade 10 tunnor råg, 2 tunnor korn, 1 lispund smör, 2 får och 2 kappar lingon, det andra — Slåtts hemman -- åter utgjorde 2 dagsvärken i veckan och betalade 1 tunna råg, 1 tunna korn, en fjärdedels tunna hafre, 2 lass hö, 10 marker smör samt mältade 2 tunnor af gårdens korn²⁾.

Påsalö fiskarholme i Pernå vik, den enda Malmgård tillhörande lägenhet, som var af frälsenatur, hade ett torp, hvilket enligt en uppgift år 1759 till gården erlade fyra och en half tunnor strömming. År 1809 afkastade Påsalö frälseholme 6 tunnor och 1815 hade räntan därifrån ökats till 7 tunnor strömming³⁾.

Från grefve Carl Magnus Creutz' tid (1854) har man fullständiga kontrakt med underhafvandena i behåll. I hufvudsak voro de likalydande med de nu gällande, endast att räntepersedlarne voro ansenligt

¹⁾ hvilket således bestyrker, att det ofvan anförda af grefve Johan Adolf Creutz 1797 upprättade kontraktet, hvaraf endast ett ounderskrifvet koncept bevarats, värligen blifvit tillämpadt.

²⁾ Ark. I, 21.

³⁾ Ark. I, 14, 21, 22.

flere, mått och mynt de förr gällande, och öfverdagsvärket beräknades till 17 kopek silfver samt kvinnodagsvärke till 7 kop. Torpare voro skyldiga att på kallelse skjutsa resande från gården till närmaste gästgifveri mot en ersättning af 20 kopek silfver till Forsby (5 kilometer), 35 kopek till Liljendal (10 kilom.) och 50 kop. till Mörskom (18 kilom.). Likaså voro underhafvandena pliktiga att utgöra de foror och skjutsar, som gården i krigstid kunde påläggas — en svår tunga — dock med åtnjutande af viss lindring i dagsvärksskyldigheter efter egendomsegarens pröfning. Skyldigheten till tvänne långresor efter bräder kvarstod fortfarande och ersattes, om dess utgörande ej påkallades, med 2 rubel 85 kop. silfver.

Dessa förhållanden förblefvo sig i hufvudsak lika ända till dess den nuvarande egaren år 1894 företog sig att ställa om samtliga landbo- och torparkontrakt. Följande tvänne tabeller åskådliggöra underhafvandenas skattskyldighet till gården åren 1859 och 1896:

Till gården skattade underhåvandena år 1859.

Pätor	kärfvar	Spånad	skålp.	Hö	li p.	Aska	kappar	Bär	stop	Ull	skålp.	Ärter	Slaktkor	(3 år)	lam, vinter-	gamla	Slaktfä	Höns	st.	Ägg	tjog	Smör	lisp.	Hafra	tr	Korn	tr	Råg	kappar	Dagsvärken
18	174	177	153	176	174	17	22	34	2	—	2	4	24	54	18	23	22	29	29	320	2,262	2,612	17	153	174	176	177	178	179	180
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17										

Enligt de skriftliga kontrakten skatta underhafvandene
till gården år 1898.

	Dagsvärken à Fmk 1: —	Smör kgr. à 2: —	Ägg tjog 1: 50	Höns st. 50 p.	Aska liter 4 p.	Lingon liter 8 p.	Värde i mark.
15. Hemman under Malmgård	2,902	63.750	15	45	75	75	3,082
9. Torp under Malmgård	1,657	—	—	—	45	45	1,662
2. Hemman under Tetom	658	12.750	3	9	15	15	694
6. Torp under Tetom	1,116	—	—	—	30	30	1,120
Summa	6,333	76.500	18	54	165	165	6,558

Den sammanhängande statistiken öfver gårdens utsäde och skörd samt öfriga afkastning går tillbaka endast till 1855, då förvaltningen af godset, medan dess egare grefve C. M. Creutz begynte upptagas af andra värf, anförtroddes åt förvaltaren C. F. Edlund. Endast ytterst sparsamt förekomma i äldre handlingar, skatteköpsbref och bouppteckningsinstrument, uppgifter, som belysa gårdens räntebärande förmåga. Tidigare är anfördt, att Malmgård år 1788 värderades till 4,500 riksdaler specie och Tetom till 2,100 daler. Detta värde beräknades samvetsgrant efter följande resone-mang, baserad på odlings- och utsädesförhållandena: „Emedan åkern utgjorde Egendomens säkraste afkastning, till hvars underhållande de öfriga förmåner i det mästa användas, ty borde jämväl och sådant till bibehållande af jämnlikhet mellan alla Fastigheternas värde, Åkerens afkastning utgöra och antagas till rätta måttstocken vid utsättandet af deras värde i penningar. Och som ej mindre till Malmgårds än de öfriga fastigheters åkrars bördighet, man öfver hufvud kunde vänta 6:te kornet efter utsädet, och Egendomarne med hälften af denna växt förmodeligen bör kunna vårdas och underhållas; altså skulle den återstående hälften af åkerens afkastning, tagen till ett medelpris efter 2 Riksdaler på tunnan, utgöra intresset för hufvudcapitalet, hvilket uträknadt efter sex procents ränta således komma att utgöra Egendornes rätta värde och förhållande. Härvid borde jämväl $\frac{1}{4}$ af Refvnings-Innehållet såsom försvunnit vid utsädet äfven afdragas och uträkningen följaktligen endast skje med hälften uraf återstoden såsom utgörande innehållet af årliga Utsädet. Efter dessa antagna grunder utföres sålunda

på Malmgård med underliggande Torp i årligt utsäde 45 tunnor, som tredubbladt och uträknadt efter två Riksdaler på tunnan utgör årliga intresset för 4,500 riksd.“ — På samma vis beräknades å Stor Tetom — sedan af åkerarealen, som var 64 tunnor, 8 tunnor afgått i dikning och $\frac{1}{4}$ af återstoden afdragits samt resten halfverats — 21 tunnors utsäde hvaraf tredje kornet 63 tunnor å 2 Rdr. tunnan utgjorde sex procents ränta för 2,100 Rdr.¹⁾ — Det tyckes som om detta resonement blifvit dikteradt af grefve Johan Adolf Creutz, en af arfvingarna och undertecknarne, hvilken var en ordentlig herre i alla stycken. — I ett redan citeradt uppbudsprotokoll af 1809 ²⁾ uppgafs Malmgårds rusthåll hafva „52 tunnor årligt utsäde i åker, höst- och vårsädet inberäknadt, samt 1,200 sommarkorgars höafkastning jämte försvarligt mullbete och tillgång på nödigt bränsle; men fiskevatten och timmerskog fans icke“. Stor Tetom berustade säteri, som bebrukades af fyra landbönder, uppgafs hafva 24 tunnors årligt utsäde i åker och däremot svarande höbol. Med afseende dels på årliga åkerutsädet, dels på hemmansräntorna och afkastningen från ladugården, som likväl icke specificeras, ansågos „alla fastigheterna samman-slagna lämna en årlig behållning af omkring 1,080 Riksdaler banco, sedan alla onera afdragits“, motsvarande ett kapitalvärde af 18,000 riksd. (jfr. kap. om Egareföljden. — Ar 1815 hade gården „40 tunnors utsäde samt motsvarande höbohl, skog till husbehof och sex torp“. På Stor Tetom uppgafs årliga höstutsädet

¹⁾ Ark. I. 19.

²⁾ Ark. I. 21.

till 12 tunnor.¹⁾ År 1853 skrives i ett lånevärderingsinstrument: „Åkern består till största delen af lermylla på lergrund, uppdikad till större delen de tvänne senaste åren, samt eger den vidd, att derå nu årligen utsås 45 tunnor råg, 2 tunnor korn och två tunnor ärter; hvarutom innevarande år en gödslad nyodling varit besådd med sex tunnor råg samt en uppbruten beteshage de senare åren med 24 tunnor hafra, hvilken sistnämnda odling dock kommer att igenläggas till äng eller beteshage, hvaremot åter andre upptagas till enahanda vidd, dels å uppbrutne ängar, dels å odlingsmark till enahanda belopp, så att årliga hafverutsädet kan antagas till 24 tunnor, hvaraf dock, enär till boskapens och hästarnes uppställande afkomsten af fyra tunnor icke kommer i fråga, endast 20 tunnor hafre utsådde kan beräknas. Ängarne bestå till det mesta af hårdvall och hafva under goda år afkastat till och med 2,000 häckar hö å 20 lispund på lasset“. Augmenthemmanens sammanlagda räntor utgjorde 220 rbl. 5 kopek silfver och hela Malmgårds (utom Tetom) nettoränta värderades till 1,702 rubel silfver, motsvarande ett kapital af 28,366 rubel 66²/₃ kopek silfver.

Huru utsäde och skörd å egendomen sedan denna tid gestaltat sig ses af bilagda statistiska sammanställning.

¹⁾ Ark. I, 22.

Bland stora ny odlingssarbeten från senare tider förtjäna — utom de under 1890-talet upptagna vidsträckt, mer än hundra hektars areal omfattande nyodlingarna af äldre förfallen odlingsmark, som redan i det föregående omnämnts — med större utförlighet att skildras de vidlyftiga, kostsamma och långvariga arbeten, genom hvilka Niinijärvi träsk åren 1855—60 förvandlades till en bördig ängsmark, där säkert egendomsegaren snart skall finna det fördelaktigt att anlägga en utgård, stäld på ladugårdsskötsel.

Uttappningen af Niinijärvi sjö är säkerligen ett af de mest storartade sjöfällningsföretag, som någonsin af ensam privat man företagits i Finland. Detta betydande träsk, som mätte omkring 200 gamla tunnlands vidd, nämnes märkvärdigt nog ej af Hipping i hans annars så samvetsgranna beskrifning öfver Pernå socken i början af detta århundrade men finnes aftecknad på alla äldre kartor som en af de större sjöarne i socknen. Genom träsket flöt en obetydlig bäck, kommande från Embom och Garpom sidan¹⁾, samt en annan något vattenrikare från det lilla vid västra stranden af Röjsjö mosse inom Tetom bys egor belägna s. k. Röjsjö träsk. Till största delen, nämligen 158 tunnland, låg detsamma inom Tetom bys mark sådan denna begränsades af den snörräta linjen till Grönholm, men återstoden, ungefär femtedelen af träskets yta, något mer än 42 tunnland, inom Embom

¹⁾ På Inbergs karta öfver Nyland visas denna bäck komma ända från Röjsjö mosse, hvilket troligen är oriktigt. Inga landmätareinstrument från fällningstiden veta däraf, och visserligen hade ett dylikt tillopp i betydlig mån ändrat gången af den process, som sedan af egaren af Malmgård väktes mot de öfriga Röjsjöintressenterna.

och Garpom samfällighet. En fällning berörde således äfven dessa byars rätt. Sjöns ringa djup, varierande mellan 1 och $3\frac{1}{4}$ alnar, samt det starka fallet därifrån, 20 fot 7 tum på en sträcka af 1,150 alnar, väkte tidigt nog tanken på dess utdikning, och redan 1814 var dåvarande egaren af Malmgård och Tetom grefve Carl Fredrik Creutz allvarligt betänkt på detta arbete. Den 26 okt. nämnda år sökte och vann han tillstånd till utdikning af träsket, därvid angränsande lägenheter endast förbehöllo sig ett tåg för sina kreatur till lämpligt vattenställe. Man känner ej närmare anledningen, hvarför han icke fullföljde sin plan, men antagligen afskräktes såväl han som senare hans son grefve Carl Gustaf Creutz af de dryga kostnader ett så vidlyftigt arbete skulle kräfva. På allvar upptogs planen ånyo af dennes son, grefve Carl Magnus Creutz. Endast ett år efter sitt tillträde till egendomen anhöll han hos häradsrätten att grannarne skulle förpliktas att jämte honom utföra träskets fällning, eller ock att de därigenom uppstående landvinningarna skulle tilldömas honom. Äfven nu mötte planen intet motstånd från grannarnas sida; att deltaga i arbetet torde för dem förefallit alt för riskabelt, och de afsade sig hällre all andel uti träsket med det gamla förbehållet att för deras kreatur ett tåg till lämpligt vattningsställe uti afloppsbacken skulle anordnas. Vederbörlig syn å träsket samt uppskattning af de förmodade följderna af dess uttappning värkställdes af ingenjör J. Rosberg i september 1854, och synemannens utlåtande lydde, att träsket borde kunna blifva fullkomligt torrt och odlingsbart till gagn för dess egare och utan att medföra skada för vare sig öfver- eller underbyggare. Endast en af Garpom

hemmansegare, bonden Henrik Johan Mattsson Selén eller Tyskas, förklarade sig, måhända lockad af de vackra utsikter syneförrättningen öppnat; villig att deltaga i kostnaderna för arbetet mot ersättning i proportion därtill af uppstående tillandningsmark. I själfva hufvudsaken lämnade häradsrätten ärendet beroende vid den tidigare grefve Creutz meddelade rättigheten till träskets fällande och begagnande; åt honom lämnades öppet att med Tyskas eller andra möjligen hugade intressenter träffa närmare öfverenskommelser, uppstående landvinningar tilldömdes uteslutande dem, som till arbetets bekostande deltog, och de öfriga läghetsinnehafvarne i Embom och Garpom tryggades vid den begärda vattningsplanen, eftersom de vid stranden af träsket befintliga källorna uppgäfvos under torra somrar icke hålla vatten.

Af regeringen beviljades 1854 i oktober på grefve Creutz' anhållan mot inteckning uti Malmgård ett lån af 6,000 rubel silfver ur odlingsfonden, att användas under fem år, och så var det stora arbetet färdigt att börja. Direktionen för väg och vattenkommunikationerna, som genom tillförordnad landtmätarens relation erfarit arbetets nytta, åtog sig genom protokoll den 15 april 1855 ledningen af detsamma och beviljade härtill den uti kostnadsförslaget upptagna summan 1,280 rubel silfver. Enligt detta ursprungliga kostnadsförslag skulle vattenytan i Niinijärvi sänkas omkring 10 fot genom gräfning och sprängning uti det naturliga utloppet. Då arbetet vidtog under hösten 1855, förklarade grefve Creutz sig likväl icke belåten med det uppgjorda projektet utan anhöll att kanalen skulle tagas $3\frac{1}{2}$ fot djupare än beräknadt var, lofvande

de att själf bestrida de häraf förorsakade ökade kostnaderna.

Under denna arbetstermin uppfördes först nödiga arbets- och ekonomiebyggnader, smedja, kollider, böningsstuga för arbetsfolket — hvilken stuga sedan flyttades till åbyggnad å Bisas hemman — krutkällare och magasin.

Aflopsdiket från träsket drogs i nordvästlig riktning från dess yttersta hörn längs en förefintlig obetydlig bäckfåra, som utgjort träskets enda naturliga utlopp, förbi en af landbonden å Slåtts hemman förut begagnad, numera raserad skvaltkvarn till Kuuskoski träsk. På sina ställen påträffades här ett gammalt dike af halfannan alns djup, måhända spår efter gräfningar, som under de föregående egarnes tid företagits i samma syfte. Detta dike fördjupades och upptogs till 20 alnars bredd samt till 18 fots medeldjup, något lägre ned smalnande till 15 alnars bredd. Härpå följde en 85 alnar lång kanal, sprängd genom bärg, likaså ända till 18 fots djup, hvarefter utfalldiket dels genom hård stenbunden mark, där äfven ofta sprängning blef af nöden, dels genom mera låglända marker drogs med aftagande djup och äfven något aftagande bredd efterhand som marken sänkte sig ned mot utfallet i Kuuskoski träsk.

Träskets botten utgjordes mest af lös lerjord och äfja till mellan 8 och 15 fots djup. För det första fällandet af vattenytan uppmuddrades uti denna lergrund en ränna, men sedan utfalldiket under det femte och sista året 1859 blifvit sprängdt och gräfdt till sitt fullfärdiga skick och vattenmassan af sin egen kraft något i förtid sprängt fördämningarna, så återstod

att utdika själfva träskets botten. Från mynningen af den förutnämnda bäcken vid Embom bys Träskäng upptogs i en snörrät linje till afloppet vid träskets motsatta ända ett dike af 2,700 alnars längd, 13 alnars bredd och ett medeldjup af 11 fot, samt från mynningen af den andra bäcken, som, kommande från Röjsjö träsk vid Tetom bys motsatta rä, utföll vid Tetom Nyäng, gräfdes i sned riktning mot det förra ett dike af 570 alnars längd samt enahanda bredd och djup som detta. Bägge dessa kanaler stöttades med pålning längs sidorna för att förhindra deras fyllande genom den lösa äfjans nedrasande. Rundtomkring hela träsket gräfdes laggdiken till 2 alnars djup och en sammanlagd längd af 7,287 alnar; hela träskbottnet upplades i tegar af 15 alnars bredd vinkelrätt emot afloppskanalen och afdikades till 10 fots djup med 3 fot breda diken¹⁾ af 186,366 alnars sammanlagd längd. Fördjupning af samtliga dessa diken emotsågs efterhand som tillandningen torkat och satt sig.

Öfver själfva arbetets fortgång må följande summariska uppgifter meddelas, samlade ur de ännu förvarade arbetsjournalerna och handlingarna.

Chef för arbetet var ända till år 1857 af regeringen tillförordnade ingenjörkapten Strömberg, senare löjtnant Nordensvan; byggmästare var Gust. Rob. Malmström. Till den 22 oktober 1855, det första arbetsåret, sägas 360 fot af kanalen redan vara fullt färdiga och ytterligare 90 fot belagda med arbete; andra året hade kanalarbetet framskridit 310 fot till fullt djup,

¹⁾ Djupet säkerligen räknadt från den forna vattentans nivå.

för det mest sprängdt genom bärg samt 180 fot till halfva djupet, och därjämte hade man fortsatt med rensning och genomgräfning af de längs utfallet förekommande landtungor ända till den vid inloppet till kanalen anbragta dammen. Arbetet fortgick detta år från april till november månader med undantag af tiden från den 8 maj till 25 juni, då vårfloden, som steg öfver dammarna, afbröt sprängningen. Under dessa bägge år lössprängdes 210 kub. famnar sten och bärg samt uppfordrades och bortskaffades omkring 175 kub. famnar grus och annan jord. I mars 1857 fortsattes arbetet åter men afbröts af vårfloden den 16 april, hvarefter det åter fortgick från den 11 juni till den 2 november. Vid denna tid voro 460 fot af kanalen färdiga till fullt djup; gräfningarna hade fortsatt 575 fot till 40 fots bredd och ett djup varierande mellan 6, 5, 4 och 3 fot „då det ännu höga kvarstående bärget undantages“. Arbetseffekten utgjorde 157 kub. famnar lössprängd sten samt 187 kub. famnar bortskaffad jord. — Under år 1858 fortsattes sprängningen och gräfningen längs hela den återstående delen af utloppskanalen i ändamål att fälla vattenytan några fot och därigenom vinna tilländningar, så att den lösa gyttjan något kunde stadga och sätta sig. En mudderpråm byggdes och en ränna motsvarande det vunna djupet i utloppskanalen uppmuddrades. Den 12 november afbröts arbetet, och följande dag rapporterade byggmästaren att bärget, varierande emellan 10, 15 och 18 fots höjd, var genomsprängdt på en sträcka af 160 fots längd till kanalens fulla djup och att sprängningen genom den återstående 120 fot långa sträckan hård bärggrund hade fortsatt till 8, 6 och 4 fots djup; så att vatteny-

tan under denna höst sänkte sig 5 fot. — Inalles hade 153 kub. famnar bärg och sten detta år bortsprängts, samt 601 kub. famnar jord och dy dels gräfts dels uppmunddrats. — År 1859 fullbordades utloppskanalen, hvarefter uppmuddringen af kanalen genom träsket fortsattes till slutet af november, då vattenytan sänktes $6\frac{1}{2}$ fot och hela bottnet, så när som några djupare belägna delar, blef torrt, hvarefter arbetet afbröts genom vinterköldens inträde. — Det hufvudsakliga arbetet var därmed utfördt: afloppskanalen var upptagen till erforderligt djup och endast muddring i träsket återstod. Statens ingenjör öfvergaf då arbetet, hvilket följande sommar utan ingenjörs ledning af grefve Creutz' egna arbetare slutfördes.

Under år 1859 bortsprängdes 119 kub. famnar bärg och sten, 332 kub. famnar jord och grus uppgräfdes och 565 kub. famnar dy uppmuddrades. Inalles hade under dessa fyra år således sprängts och bortskaffats 606 kub. famnar bärg och sten, 1,332 kub. famnar jord och grus samt 565 kub. famnar dy.

Kostnadsförslaget hade slutat med en summa af i det allra närmaste 10,000 rubel silfver. Värkliga kostnaden kan numera icke med säkerhet beräknas, likväl torde den snarare öfver- än understigit förslaget. Grefve Creutz säger år 1871, att det stora arbetet kostat öfver 40,000 mark. — År 1855 åtgick därtill kontant och i materialier 370 rubel, år 1856, 1,795 rubel, år 1857 2,078 rubel och 1858 2,269 rubel silfver. För de följande åren, då arbetet fullbordades, saknas uppgifter, och i förenämnda summor är icke byggmästarens och arbetsledarens aflöningar inberäknade, hvilka slutligen vida öfverstego det ursprungliga statsanslaget.

Vinsten af detta arbete var utomordentlig. Det gyttjiga, af djup sjöväxtäfja bestående bottnet lade sig fullkomligt torrt; den vunna ängsmarken, som emellertid besåddes med timotej, uppskattas för närvarande till omkring 100 hektar, möjliggörande en ungefär dubbelt större kreatursbesättning å egendomen, och enligt den muntliga traditionen skördades de första åren ända till 2,000 häckar hö, hvilket motsvarar ungefär 20,000 gamla lispund, då för det lösa bottnets skull på hvarje häck beräknas endast 10 lispund hö. Statistiken från de första åren har på okänt sätt gått förlorad, men så långt densamma går tillbaka kan höafkastningen från Niinijärvi erfaras ur nedanstående tabell:

År.	Antal häckar.	Metriskt lispund.	År.	Antal häckar.	Metriskt lispund.
1865	704	5,984	1881	186	1,581
1866	814	6,919	1882	344	2,924
1867	1,185	10,073	1883	¹⁾	-
1868	693	6,691	1884	359	3,082
1869	945	8,033	1885	415	3,528
1870	476	3,846	1886	187	1,590
1871	512	4,352	1887	260	2,210
1872	434	3,689	1888	318	3,703
1873	536	4,556	1889	313	2,661
1874	245	2,083	1890	303	2,576
1875	445	3,783	1891	310	2,635
1876	201	1,709	1892	304	2,584
1877	204	1,734	1893	399	3,392
1878	486	4,131	1894	450	3,825
1879	354	3,008	1895	253	1,951
1880	273	2,321	1896	536	4,556

¹⁾ Uppgifter för detta år saknas.

Den synbara minskningen under de senare åren beror naturligtvis därpå, att efterhand som alfven satt sig, kanalen, ehuru tidt och ofta upprepansad, icke mera förmår afföra det djupaste grundvattnet, hvaraf ängens partiella försumpning blifvit en följd. Isynnerhet är ett starkt aftagande märkbart efter 1874, då torrläggningen af Röjsjö mosse medels en grundlig upprepansning af den förutnämnda till Niinijärvi ledande bäcken hade begynt. Den kanal, som gräfts för uttappningen af Niinijärvi sjö, var icke tillräcklig att afföra äfven de sålunda starkt ökade tillflödena från mossen — „hela vattenmassan från mer än 3,000 tunnland“, som ingenjör Forsell i sitt kostnadsförslag för Röjsjö torrläggning med ett visst patos uttrycker sig. Midt uppå den förut fullkomligt torra ängen samlade sig nu en vattengöl af 10—15 hektars vidd, tidtals betäckande mer än fjärdedelen af ängens hela areal, och — som det uppgafs — just den del af ängen, hvarifrån förut det rikaste och bästa höet skördats. År 1878, sedan arbetena på kanaliseringen af Röjsjö slutförts, och Niinijärvi nu till stor del åter försumpade äng visat en följd af dåliga år, begynte grefve C. M. Creutz, hvars förvaltare på Malmgård utan hans vetskap såsom representant för nämnda egendom deltagit uti de öfriga röjsjöintressenternas sammanträden och beslut, process emot dessa för utbekommande af ersättning för den förlust han lidit genom den minskade höafkastningen och godtgörelse för halfva hans kostnad för Niinijärvi kanalarbete, samt deras förpliktande att till nödig storlek upptaga afloppskanalen från Niinijärvi och framdeles jämte honom underhålla densamma.

Genom vederbörlig syn, som på anhållan af vederparternas representant frih. J. A. von Born värkställdes, framgick all sannolikhet för att kanalen från Niinijärvi under årens lopp ej uppgrundats, men att kanalen ej förmådde svälja mer än 4,9 kub. fot vatten i sekunden, hvilket väl intygades hafva varit tillräckligt att hålla Niinijärvi äng torr, men att tillflödet från Röjsjö numera utgjorde 6,65 kub. fot i sekunden samt vid stark nederbörd ända 22,75 kub. fot i sekunden, hvarigenom således ängen öfversvämmats på en yta som uppgått ända till $51\frac{4}{5}$ tunnland; men sedan till tinget i mars 1879 samtliga delegare uti mossen, bland dem äfven innehafvaren af pastorsbolet, blifvit som svarandeparter instämnda, förklarade sig rätten, af hvars ledamöter flere såsom församlingsmedlemmar vore ideella intressenter i pastorsbolet, jäfvig att handlägga målet, hvilket, enär utsocknenämnd ej i hast kunde anskaffas, därvid lämnades beroende. Då grefve Creutz vid närmast påföljande ting likväl frångått sin talan emot kyrkoherdebolet i Pernå samt kapellans- och folkskollärarebolen i Liljendal kapell, resolverade rätten slutligen den 12 januari 1880, att ersättningarna för minskad höäring samt för kostnaderna för anläggningen af kanalen från Niinijärvi ej kunde utdömas, emedan det förra beloppet icke blifvit tillförlitligen styrkt och emedan uttorkningsarbetet af Röjsjö, då denna mosse låg så mycket högre än Niinijärvi, ansågs hafva kunnat försiggå oberoende af grefve Creutz' kanal. Däremot ålades svarandena att i proportion till sina andelar uti mossen jämte egaren af Malmgård deltaga uti utvidgningen och underhållet af nämnda kanal. Med ändring af detta utslag dömde hofrätten, dit grefve Creutz i saken väd-

jat, den 7 maj 1881 svarandene skyldige att efter ingenjör Bergboms beräkning af mängderna nedströmmande vatten från Niinijärvi och Röjsjö ¹⁾ ersätta viss del af grefve Creutz' kostnader för kanalens anläggning, hvarjämte grefven bemyndigades att, om ej svarandene godvilligt inom ett år låte utvidga kanalen till erforderlig vidd, låta på deras egen bekostnad utföra äfven deras andelar af arbetet och yttermera tillades begärd godtgörelse af 1,500 mk om året för minskad höskörd. Detta utslag blef äfven i öfrigt af senaten den 15 april 1882 stadfäst, dock med den ändring, att öfriga röjsjöintressenter frikändes från att ersätta kostnaderna för Niinijärvi kanals anläggning samt uti kostnaderna för dennas utvidgning dömdes att deltaga efter den nytta enhvar af dem enligt sakkunniga personers utlåtande kunde pröfvas vinna — alt dock med undantag för Pernå sockens kyrkoherdebol samt kapellans- och folkskollärarebolen i Liljendal, hvilkas andelar grefve Creutz själf åtagit sig.

Sedan dess har år efter år ängen altmera försumpats och höskörden därifrån företett ett aftagande, hvarför en ny upprensning och utvidgning af den en gång så stort utförda afloppskanalen, som emellertid ej genom de andra röjsjöintressenternas försorg utvidgats, blifvit alt mer af nöden. Under torra somrar såsom t. ex. 1896, då landtmannen öfveralt i Nyland klagade öfver ovanligt dålig höskörd, har Niinijärvi äng lämnat en jämförelsevis god afkastning, hvilket

¹⁾ Näml. 8, kubikfot i sekunden, utgörande vattenmängden från Niinijärvi samt grefve Creutz' andel i Röjsjö mosse, och 22,7, kub. fot i sekunden, som utgjorde de öfriga röjsjöintressenternas andelar uti mossen. — Ark. VII, 5.

tydligen beror därpå, att dels ängen själf hållit sig torrare och den vattenfyllda gölen i dess midt minskats i samma mån som tilloppet från Röjsjö något sinat, dels en viss sumpighet under mycket torra år äfven kan vara till nytta.

Byggnad och anläggningar.

Huru på de bägge tvillingegendomarna Malmgård och Tetom varit byggt i älsta tider, är icke godt att säga. Troligen skilde sig byggnadssättet icke synnerligen från det bland allmogen vanliga. Förntidens anspråk voro små; förnåma adliga familjer nämde sig då med stolthet herrar till egendomar, som i våra dagar, oaktadt en vida vägnar mera framskriden odling, knappast föda en landbonde. I äldre handlingar om Malmgård och Tetom söker man förgäfves något omnämmande af några karaktärsbyggnader; i Sigfred Jönssons häradsdombref på de 8 alnar jord i Teitom, som Hans Mårtenson Teet 1612 köpte af Mats Classon, nämnes endast att i köpet ingick förutom „blotta jorden“ „eett gammalt Fähuus och een gammal Halm Ladu, effter der var inga andra Huus“, och för Malmgård nämnes från dessa tider icke ens så mycket. I sjuttonde århundradet begynte samtidigt med fäderneslandets stormaktstid böjelsen för ståtliga sätesgårdar utbreda sig bland adeln, och äfven Creutzarne, en då redan gammal och hastigt uppåtgående ätt, delade sina adliga samtidas smak. Härom vittnar nog den för tiden ganska storartade byggnad, som enligt traditionen af Ernst Larsson Creutz år 1619 grundlades på Sarflaks och under hans sonson fullbordades. Sarflaks betraktades, såsom ofta nämnts, som släktens egentliga stamgods, och

byggnaden där var säkert tillräcklig för de jämförelsevis korta tider, då dess 'egare, fria från hof- och krigstjänst, vistades hemma på sin gård¹⁾. Sannolikt stannar dock det gamla karaktärshuset på Malmgård, uppfördt i tvänne våningar — nämligen endast dess midtersta parti, emedan det senare på hvardera ändan tillbygdes — från förra hälften af 1600-talet, då Malmgård och Sarflaks första gången skilts från hvarandra. I förutnämnda ransakningsinstrument från år 1685 säges om sätesgården, att den „till alla huus ähr vählbebyggd“ och den muntliga traditionen förmäler, att den gamla träbyggnaden, som på 1880-talet ersattes af det nuvarande stora stenhuset, vid sitt rifvande skulle räknat mellan 250 och 300 år. Det är likväl först sedan den greffliga Creutzska ätten blifvit bofast på Malmgård som man finner en något större omsorg om byggnaderna. Redan den förste af dem, grefve Carl Creutz, som 1728 tillträdde Malmgård och följande år Stor Tetom, begynte därmed. Tidigare har anförts, huru bägge egendomarnes värde „i anseende till de synbara kostnader, påbyggnad och dylikt, som Herr Grefven och Majoren till dess melioration befinnes hafva använt“, vid arfskiftet efter honom år 1740 ansågs vara anseeligt förökadt. Törhända hade han då begynt uppförandet af den tvåvåningsbyggnad, som sedan i långa tider framåt utgjorde karaktärshuset på Stor Tetom, och Malmgård hade troligen från hans tid de två flygelbyggnaderna, innehållande ekonomierum samt dagsvärksstuga, hvilka berättas hafva varit af yngre datum än själf-

¹⁾ liksom den äfven fylde sin uppgift såsom laga sätesbyggnad för allodialsäteriet med dess omgifvande ra- och rörshemman.

va hufvudbyggnaden. År 1788 säges Malmgård till åbyggnaden vara „fullbygd, men husen tarfva mest alla småningom att förbättras“), och då får man väl äfven antaga, att byggnaden på Stor Tetom, hvilket nu bestämdes till den efterlevande grefvinnans änkesäte, var färdig.

Arkitekten till de gamla träbyggnaderna är icke numera känd. Då Stor Tetom i 1800-talets början utarrenderades åt landbönder, sålde grefve Carl Gustaf Creutz byggnaden därifrån till Lovisa, där den sedermera inredts till skollokal och som sådan tjänat först realskolan från 1874, senare högre flickfolkskolan. Malmgårdsbyggnaden förblef däremot familjens egentliga bostad. Den stod högt uppe på en kulle tätt vid allmänna landsvägen till Mörskom, något framför det nuvarande stenhuset, omgifven på gårdssidan af sina bägge ålderdomliga med brutna tegeltak försedda flyglar. I blid som bister tid utgjorde byggnaden här en hemtreflig härd för familjen, såg vänner och fiender träda in eller tåga förbi, såg nöd och örlig gå öfver landet och bättre tider åter randas, bevittnade konungastränghet mot dess egare under reduktionstiden och konungaynnest i senare tider. Efter hand blef den gamla byggnaden med sin ovanligt låga nedre våning för trång för grefve Carl Gustaf Creutz' stora familj, och den tillbygdes därför under hans tid (c. 1833) med två rum i båda våningarna på hvardera ändan. Sålunda utvidgad tedde sig byggnaden, inbäddad som den var i en lummig björkpark och högt belägen, rätt prydlig och nästan storartad.

År 1853, någon tid efter det grefve C. M. Creutz emottagit egendomen, skildras byggnaderna å Malmgård rusthåll på följande sätt i ett lånevärderingsinstrument¹⁾:

„Hufvudbyggnaden består af ett äldre tvåvåningshus af furutimmer på erforderlig stenfot, samt innehållande 16 boningsrum, kök och skafferi, alla väl inrättade samt försedda med franska och andra slags tapeter. Uti tio af boningsrummen äro kakelugnarna samt uti köket spiseln äfvensom öfveralt pipor och skorstenar ånyo uppförda, och hela byggnaden för omkring 20 år sedan brädfodrad och gulmålad¹⁾ samt nu uti godt skick. I underbyggningen är en källare inrättad“. — De tvänne äldre flygelbyggnaderna innehöllo tillsammans 7 boningsrum jämte bagarstuga, uti hvilka alla kakelugnar, bakugn, pipor och skorstenar under sommaren nämnda år ånyo uppförts; äfven dessa byggnader hade samtidigt som hufvudbyggnaden blifvit brädfodrade och gulmålade samt befunnos nu uti godt stånd. Yttermera funnos på gården ett mindre boningshus, då omkring 10 år gammalt, uppfördt af timmer, rödmåladt och med pärttak; ett spannmålsmagasin af två våningars höjd vid sidan af inkörsvägen, likaledes bygd af timmer samt inredt till tre spannmålsbodar och en hushållsboda; en rödmålad iskällare; badstuga och brygg-hus under gemensamt tak; tvänne stall och tvänne vagnslider, likaledes under gemensamt tak; ett „kohus, inrymmande sjuttiotvå klafbundna nöt“, ett „oxhus“

¹⁾ Ark. X. 4.

²⁾ Sannolikt var det samtidigt med denna grundliga reparation som byggnaden äfven utvidgades (jfr. ofvan) altså c. 1853.

med halmtak och ett „kalfhus“; dessutom en bränneri-byggnad¹⁾, jämte särskilda andra ekonomiebyggnader, bl. a. „en stor nytimrad riebyggnad med skånskt halm-tak“, samtliga rödstrukna.

Redan då grefve C. M. Creutz i början af 1850-talet som ende manlige arfvingen emottog egendomen, vaknade hos honom tanken att uppbygga ett nytt karaktärshus af sten. Utförandet häraf uppsköts likväl år ifrån år, och föga tänkte väl håller grefven i sina dåvarande tämligen snäva ekonomiska förhållanden på så storartade dimensioner, som denna älsklingstanke sedan antog.

Först år 1882, i september månad, begynte efter ritning af F. A. Sjöström, hvilken för ändamålet anställt förarbeten ända sedan 1874, arbetena på det nuvarande stora karaktärshuset af sten, ett stycke söder om den gamla byggnaden på kullens motsatta sluttning. Hela fruktträdgården och en del af björkparken nedmäjades för att bereda plats för byggnaden. Redan förut hade på en malm nordost om gården ett tegelslageri inrättats, och under många år hade här tegel slagits för byggnadsbehofvet. Sten till stenfoten togs ifrån Klefvasbärget i Veckaby. I fyra år arbetades här på byggnaden, hvars kolossala dimensioner, efter hand som den reste sig från grunden, väckte berättigad förvåning. Med en obestämd förkänsla af arbetets dyrt het ville grefve Creutz icke höra talas om något kostnadsförslag -- han visste att sådana sällan äro tillförlitliga, och den dryga slutsumman hade säkert värkat

¹⁾ Från husbehofsbränningens tid äfvensom rörande kroghållet i forna dagar finnas på Malmgård för öfrigt inga dokument bevarade.

nedsläende. Af journalen, som under arbetstiden fördes, inhämtas, att ensamt de kontanta utgifterna jämte egna dagsvärken stigit till 192,760 mark förutom byggnadsritningarna, som allena kostade 9,200 mark. Härtill kommo yttermera egendomens tillsatser i arbete och materialier, samt andra indirekta utgifter, hvilkas värde icke närmelsevis kan specificeras, men säkert icke synnerligen understeg den förra summan. Af de ursprungliga till ett antal af 123 uppgående, dels plan-teckningar och esquisser, dels detaljritningar, som lågo till grund för arbetet, finnas numera icke många kvar; likaså hafva arkitektens instruktioner för byggmästaren icke bevarats. En i arkitekten Sjöströms atelier arbetande ingenjör, Brynolf Blomqvist, senare stadsarkitekt i Viborg, hade haft största andelen uti ritningsarbetet; han gjorde äfven ett par resor till byggnadsplatsen och äfven F. A. Sjöström själf, som emellertid afled innan byggnaden var färdig, besökte arbetsplatsen en gång. Slottet har så många gånger afbildats och beskrifvits, att det torde få anses bekant. Det är uppfördt i modern nederländsk renässansstil af cementfogade tegel i naturlig röd färg med sandstensfärgade fönsterinfattningar och listverk. Norra fasaden, där ingångsportalen befinner sig, omfattad af tvänne par kolonner, höjer sig i två våningar med ett något framskjutande midtelparti och tvänne envåningsflyglar, innehållande den ena kontorsrummen och den andra domestikrum. Södra fasaden, som vättar ut åt parken och till hvilken en kolossal öppen trappa i flere vackra afsatser leder upp, består däremot af tre våningar, emedan kullen, hvarpå byggnaden är belägen, hitåt doserar starkt. Uti jordvåningen finnas på östra ändan några beboeliga rum, af-

sedda för betjäning och kontorspersonal, och på motsatta ändan åter ekonomierum samt rymliga källare, hvilka sedan sträcka sig under större delen af byggnadens bredd ända in till midten af dess längd. Andra våningen härifrån räknadt eller nedra våningen från norr utgör familjens egentliga bostad; öfre våningen innehåller däremot paradrum samt en stor festsal i trenne tvärskepp, afskilda af tvänne på dubbla korintiska pelare stödda hvalfbågar. Salens mellersta skepp upptager byggnadens något framskjutande midtelparti mot söder, och på hvardera ändan ansluta sig till densamma några gästrum. I bredd med salen ligger på norra fasaden ett stort biblioteksrum med halfhvälfdt tak, och upplyst af tvänne fönster. Västra ändan upptages af gästrum; närmast öster om husets midt är den stora uppgångstrappan och i östra ändan finnas några för gårdsinspektoren afsedda rum, till hvilka höra ett kök och tambur på nedre botten med skild ingång. — Dekoreringen af slottets inre utfördes på entreprenad mot en totalsumma af 15,375 mark och värkställdes hufvudsakligen af dekorationsmålaren S. Vuorio. Entreprenaden innehades egentligen af dekorationsmålaren Koskinen i Åbo, hos hvilken Vuorio då arbetade.

Af de numera bevarade bref och månadsrapporter, som egendomens dåvarande förvaltare C. F. Edlund regelbundet hvarje fjortonde dag afsände till sin principal, hvilken då som guvernör var bosatt i Åbo, kan man tämligen noga följa med själfva byggnadsarbetet efterhand som det fortskred. Här torde likväl icke vara nödigt att uppräknat detaljer. Under sommaren 1883 fullbordades arbetena på grunden, i november begynte arbetena på stora trappan, hvilka räckte långt in

på 1885, och samtidigt vidtog murningsarbetet, hvar vid tidtals 60 till 70 personer om dagen voro sysselsatta; i augusti 1884 stod huset under tak och på sommaren 1885 voro byggnadsarbetena afslutade.

Grefve C. M. Creutz hade velat lämna efter sig ett varaktigt och för alla synbart minne, och med det ståtliga slottet på Malmgård hade han väl äfven rest ett minne, som räcker för allan tid. Ingen af landets egendomar tör kunna uppvisa ett väldigare och vackrare corps de logis än Malmgård, hvaraf de tvänne öfre våningarna skönjas redan från en höjd å stora strandvägen på 5 kilometers afstånd. Det är som om slottet redan på långt håll ville gifva tillkänna, att det är uppfördt till residens för Finlands första grefve, och med berättigad stolthet kunde grefve C. M. Creutz å dess norra frontespis i gips och färger låta anbringa sitt gamla ättevapen.

Men vårt land med dess demokratiska förhållanden, vårt land, som visserligen delar minnena från en lysande stormaktstid i Europa men likväl själf saknar stora historiska minnen och själfständiga politiska traditioner, är icke håller de rika seigneuriernas land. Där landtegendomarna äro så små och jorden så karg, som hos oss, och där adeln ej mera besitter några inkomstgifvande företräden, är underhållet af ett slott sådant som det på Malmgård snarare en tunga än en förmån. Grefve C. M. Creutz var för god ekonom för att icke inse detta. Mera medveten än hos de flesta lefde hos honom en naturlig vördnad för den fäderneärfda jorden, och han önskade därför lifligt, att det gamla familjegodset äfven alt framgent skulle inom hans ätt egas och bibehållas. Till dess förskönande

hade han nedlagt betydande kostnader, men vid sin död föreskref han, att värdet af egendomens storartade corps de logis icke skulle vid arfskiftet medräknas uti egendomens värde för att icke öfver höfvan höja detta genom icke räntebärande tillskott. För att underhållet af slottet ej skulle kännas altför betungande för dem af hans efterkommande, som framdeles skulle öfvertaga godset, bestämde han, att en fond af 20,000 mark skulle från hans kvarlåtenskap af värdepapper öfverst afläggas och att räntorna däraf, så långt det behöfdes, skulle mot redovisningsskyldighet till samarfva årligen få användas till remonter å slottet, hvaremot öfverskottet skulle räntebärande besparas för framtida större reparationer — alt så länge godset förblefve uti Creutzska ättens ego. Fonden öfverlämnades till förvaltning af Pernå kommun, som äfven beredvilligt mottog densamma samt ansvarar för räntan, och hvilken, i händelse egendomen från Creutzska ätten öfvergår till någon oskyld, blir egare af fonden, som då under namn af „Grefve Creutz' donation“ skall användas till välgörande ändamål inom kommunen.

Sedan huset sålunda var inredt och familjen flyttat in i dess höga, rymliga salar, var den gamla byggnaden, som så länge utgjort dess hägn, öfverflödig. Den nedtogs och af dess öfre våning, påhöjd med några stockhvarf från den nedre, uppfördes ett prydligt skolhus på en kulle, belägen invid landsvägen en half kilometer öster om gården, förut ett stenrös, nu med stora kostnader rödjad och kringgårdad med en stenmur. På denna höjd ter sig den gamla byggnaden i sin nya värdighet både vacker och dominerande, och få folkskolor på landet torde väl kunna berömma sig

af ett vackrare och bekvämare skolhus. — De gamla flygelbyggnaderna på gården, af hvilka den västra hittils tjänstgjort som bostad för förvaltaren, nedtogos äfven och flyttades, den ena till byggnad för gårdens handtvärkare, den andra till bostad för mjölnaren. Af tegelugnen, som några år därpå efter magasinsbyggnadens afslutande, befans onödig, eftersom på gården aldrig slagits tegel till afsalu, uppfördes en stor, prydlig smedja.

Något år efter stora stenhusets fullbordande uppfördes på andra sidan inkörsvägen efter ritning af samme Brynolf Blomqvist, som haft hufvudparten af arbetet på de förra ritningarna, och likaledes utan förut uppgjort kostnadsförslag, ett spannmålsmagasin i tvänne våningars höjd i rå tegelfärg och i en stil harmonierande med stora byggnaden, till hvilken den bildar en vacker flygel.

Bland öfriga bekvämligheter tillhörande slottet förtjänas särskildt omnämnas en — storartad och dyrbar isynnerhet på landet. Samtidigt med det att byggnadsarbetet pågick, lades nämligen för en kostnad af mer än 10,000 mark en vattenledning från en stor källa i Veckaby. Rörledningen af järn, ungefär 4 tum i diameter, nedlades 7 fot djupt under jorden, oåtkomlig för vinterkölden, och på flere ställen utom och inom byggnaden inrättades vattenposter, tillgängliga i fall af behof. Då ledningen den 18 november 1885 afprofvades, befans trycket vara så starkt att vattenstrålen kastades i jämnhöjd med en på gården stående gammal ek, högt upp på byggningstaket — tredje våningens höjd. Källmynningen i Veckaby ombygdes till en cementerad brunn, och utanför densamma bygdes en ytt-

re brunn, likaledes cementerad, försedd med afloppsränna för det öfverflödiga vattnet. Källan har visat sig vara oväntadt riklig, nästan outtömlig; från densamma har under den nuvarande egarens tid vatten ledts uti järnrör äfven till stallen, ladugården m. m.; källan matar också de framför hvardera fasaden befintliga springbrunnarna, och oaktadt vattenåtgången på gården sålunda icke är ringa, bildar det från källan borttrinnande öfverflödiga vattnet äfven vintertiden en ganska anseelig bäck. — Tack vare det starka trycket i rören kunna dessutom de på flere ställen å gårdsplanen placerade vattenposterna vid eldfara utan användning af mekanisk drifkraft tjäna som brandsprutor och bilda sålunda ett för landsförhållanden i sanning utomordentligt eldsläckningsväsen. — Hufvudbyggnaden är i bolaget Fennia brandförsäkrad för 200,000 mark.

Kullen, hvarpå karaktärsbyggnaden är belägen, har senare planerats till en park efter projekt af trädgårdsmästaren A. F. Rydberg. Från byggnadens norra fasad ned till allmänna landsvägen har dragits en bred aveny, som i följd af kullens starka dosering slutar med trenne trappsteg vid sidan af vägen¹⁾, planen på denna sida är till en del ännu bevuxen med gamla knotiga björkar och för öfrigt planterad med ekar; den vidsträckt sluttningen mellan södra fasaden och en nedanför rinnande bäck är upptagen i stora, af breda slingrande sandgångar afskurna gräslindor samt i regelbundna rader planterad med lind och lönn. Bäckens motsatta strandsluttning utgör en lummig, sekelganmal, tyvärr af den starka stormen den 28 augusti 1890 till icke

¹⁾ Inkörsvägen utgöres af en allé till östra sidan af byggnaden.

ringa del sköflad, naturlig granpark af 11 hektars areal. Högst uppe på backkrönet stod här i forna dagar ett utsiktstorn, hvarifrån man hade en milsvid vy öfver den omgifvande näjden, men efter Alexander I:s resa i början af århundradet genom dessa näjder blef tornet, berättas det, på öfverhetlig befallning nedrifvet, emedan man trodde att det kunde tjäna som något känningsmärke för fienden.

Den stora allén, som gör landsvägen till en så lummig och angenäm promenad och sedan bildar den vackra uppkörsvägen till slottet, är anlagd af grefve C. M. Creutz på 1850-talet kort efter hans tillträde till egendomen. Luckorna i densamma äro sedermera igenfyllda af den nuvarande egaren, hvilken äfven låtit plantera fortsättningen af densamma åt Forsby sidan samt allén mellan gården och skogen åt Mörskom sidan.

Öfriga till gården hörande byggnader äro förutom orangeriet, hvilket ligger vid uppkörsvägen midt emot det stora tegelmagasinet, som bildar dess skydd emot norr, belägna norr om landsvägen i en stor oregelbunden fyrkant midt emot hufvudbyggnaden. De äro samtliga uppförda af grefve C. M. Creutz, flere af dem af tegel, nämligen ladugården, bygd af grefve C. M. Creutz och tillökad af nuvarande egaren med en flygel åt öster, åkstallet med vagnslidret, bägge under gemensamt tak, samt en ny riebyggnad.

Särskilda inrättningar och förmåner; inre ordning.

Kvarn har troligen funnits vid Kuuskoski så långt odlingen går tillbaka. Hipping uppgifver, att den omtalats redan på 1400-talet. Den första numera bibehållna handling, hvori den nämnes, är troligen Per Nilssons råbref af 1535, dagen näst efter Calixti, rörande rån mellan Tetom och Öster-Forsby, hvori han fastställde att „Item tee, såm boo i Taitzby och ähre kämpne af Kuskoskj skole hafva Qvarnställe och Fiskievaten medh tem, Och tee, som ähre kämpne af Färssby skole hafva Qvarnstadh och Fiskievaten medh tem“, hvilken dom sedermera stadfästades genom Hans Märthenssons „Heradzdoom“ af den 25 juni 1641. -- Det förstnämnda qvarnstället var naturligtvis den stora fors, hvaraf Kuuskoski by altsedan den finska bosättningsens tider fått sitt namn; hvar det senare varit beläget känner man ej med visshet, men sannolikt i Forsby eller måhända vid den numera obetydliga men säkerligen fordom vattenrikare Niinkoski fors. -- Små skvaltekvarnar hafva dessutom nog funnits vid hvarje i närheten af människors boningar flytande bäck, där under vårflodstiden någon mindre ström bildat sig; så nämnes t. ex. i syneinstrumentet öfver Niinijärvi träsks utdikning, att utloppet till Kuuskoski träsk gick förbi en raserad kvarn, som tillhört landbon å Slätts hemman i Tetom och befunnit sig ungefär på det ställe, där den sprängda kanalen nu slutar. Men

dessas kvarnar hafva säkerligen alla varit af ringa betydelse, de hafva fört en intermittent tillvaro, öppnats när vattenståndet varit lägligt och särskilda behof sådant kräft, samt lagts ned igen då strömmarna sinat eller annan mäldtillgång uppstått. Den stora kvarnen i Kuuskoski fors har däremot spelat en betydande roll i egendomens ekonomi, och gemensamheten med Tetomboarne torde snart nog blifvit uppgifven. År 1685 hade Malmgård „uthi en Ström Miöhl ock Sågeqwarn“ och när friherre Carl Johan Creutz år 1728 sålde „godset“ till sin kusin, så blef kvarnen särskildt upptagen i köpebrevet. Året därpå nämnes äfven särskildt Stor Tetom kvarn uti köpebrevet på sistnämnda egendom. I boupp-teckningsinstrumentet efter grefve Carl Creutz år 1740 nämnas „kvarnar“ i pluralis, och någon tid därefter, år 1759, säges kvarnen i Kuuskoski gå „med tvänne par stenar“.

Denna kvarn, som anlagts vid början af 1700-talet¹⁾, härjades af våldeld år 1779, — äfvensom en gång vid pass 20 år tidigare — men uppbygdes ånyo och skattlades följande år, ehuru endast ett par stenar då ännu voro uppsatta. Vid anställd profmalning i september 1772 utröntes, „att enär qvarnen, som den nu ähr, hafver tillräckeligt vatten och är nyss hackad samt säden väl torr, kan på hvarje par stenar malas 12 tunnor i dygnet, i anseende hvartill, och som Qvarnen kan gå hela året igenom förutom då högsta vårfloden är, hvarunder den måste stå i bakvatn till ungefär fyra veckor årligen, så vore här ansenlig Qvarntull att förtjena“. Kvarnegaren påstod likväl, att han „i anseende till de

¹⁾ Då således kvarnen af 1685 på ett eller annat sätt hade förstörts.

många i nejden här omkring befintliga smärre eller sqwalte Qvarnar, som och till kronan erlägga Qvarntalls afgift, ej skall hafva mäld vid denna Qvarn oftare än på vissa årtider, då sagda smärre Qvarnar stå, och att ej heller den då förfallande mälden skall bestå i annat än stamp och blandsäd — skolandes stamp mälden vara mycket besvärlig i det att den går långsamt och förorsakar mycken nötning på Qvarnstenarna“. Kvarnen anlätades vid denna tid hufvudsakligen af byarna Skomarböle, Öfvitsböle och Labbom, Kuuskoski, Garpom, Embom, Drombom, Veckaby och Tetom. Samtliga dessa byar hade likväl äfven hvar sin egen skvaltekvarn, flere byar t. o. m. 2 å 3 stycken. Öfriga byar hade närmare till andra skattlagda kvarnar, „då de omtränga“, nämligen i Forsby, Säfträsk, Porlom samt Narkoski kvarn i Borgå socken. Årsmälden vid Kuuskoski kvarn anslogs därför till ett medium af 384 tunnor, afkastande ungefär 12 tunnor årligen, efter en afgift af en kappe för tunnan, däraf tredjedelen afgick till mjölnaren, så att nettorevenyn endast blef 8 tunnor årligen. Skatten bestämde således till fjärdedelen här af eller 2 tunnor spanmål, motsvarande i penningvärde 4 daler 16 öre silfvermynt — dock beviljades kvarnegaren frihetsår till år 1774 ¹⁾).

Vid arfskiftet efter grefve Johan Carl Creutz år 1788 observerades nog, att Malmgård egde jämväl en skattlagd mjölkvarn, men afkastningen däraf ansågs i anseende till flere närbelägna kvarnar vara „så obetydlig, att denna Förmån icke skall kunna anses i minsta mån bidragande till förhöjning i Egendomens värde“. — Hans son, grefve Johan Adolf Creutz tyckes

¹⁾ Ark. IV, 1.

åter i viss mån hafva stält kvarnen i skick, ty 1809 säges den afkasta omkring 30 tunnor råg samt 15 tunnor korn och blandsäd, „men denna byggnaden till sagda qvarn utredtes vara så alldeles förfallen, att den tarfvar snart ånyo uppbyggas ¹⁾“. År 1815 säges afkastningen vara endast 25 tunnor råg utom korn och blandsäd ²⁾, men därefter tyckes en bättre tid för kvarnen stunda. Då grefve C. M. Creutz tog emot egendomen, uppskattades kvarnens årliga afkastning till 60 tunnor spannmål och dess bruttovärde till 3,600 rubel silfver³⁾. Samma vår förstördes emellertid kvarndammen af vårfloden, men uppbyggdes ånyo 2 alnar bredare än förut för en kostnad af 753 rubel silfver förutom smidet, och året därpå utvidgades kvarnen med ett tredje par stenar för mälld af hvete. År 1875 torde densamma likväl ånyo förstörts att döma af ett i behåll varande kostnadsförslag för istandsättande af kvarndammen, slutande på 7,920 mark 78 penni; år 1880 anlades på andra (Tetom) sidan forsen af grefve C. M. Creutz ett mindre sågverk med en sågram samt en cirkel jämte hyfvelapparat för bräder och plankor, och 1885 skattades dessa inrättningar i och för vägars och broars underhåll i socknen till ett tredjedels mantal för sågen och ett mantal för kvarnen, med en afgift af 65 mark i året för helt mantal. Förnyad hvart femte år har denna mantalssättning fortfarande bibehållits. Afgiften är numera 80 mark per mantal, och utgår därför från Kuuskoski med sammanlagdt Fmk 106: 66 om året.

¹⁾ Ark. I. 21.

²⁾ Ark. I. 22.

³⁾ Ark. I. 24.

Kvarnens årsafkastning uppskattades 1893 till Fmk 2,025: 60 netto. I följd af nedgående sädespris, och i konkurrensen med det billiga utländska mjölet har emellertid revenyn de senare åren något aftagit.

Flottningen i Kuuskoski å, såvidt denna flyter genom Malmgård och Tetom egor, har genom särskilda årskontrakt reglerats. I åtskilliga år har Forsby såg haft egen flottningsränna uti Kuuskoski fors, och flottningsarrendet har förut för egendomen utgjort en god inkomst, då ersättningen härför vissa tider uppgått ända till 2,000 mark om året. Ett försök af landthushållaren E. Fabritius att å grefve Creutz yrka ansvar för stängning af kungsådra uti vattendragen från Pyhäjärvi i Artsjö socken till saltsjön kröntes ej med framgång, och i anledning af en process, som grefve Creutz senare begynte mot Forsby flottningsbolag, stadfästades af senaten, dit ärendet å besvärsväg drogs, den 27 april 1877 en ordningsstadga för flottningen, hvilken tilläts att försiggå endast med afbar-kadt virke året om, förutom tiden från och med 15 juni till och med 15 augusti, hvarjämte virkesegaren förpliktades att ansvara för skador å stränderna samt anläggningarna i forsen, äfvensom virkesmanskabet förbjöds att beträda stränderna högre upp än 2 famnar från vattendraget.

I den mån man på senare tider allt mer lärt sig inse skogens betydelse för odlingen och för en god ekonomi har äfven skogshushållningen på Malmgård blifvit ordnad. I synnerligt hög grad torde likväl skogsbruket icke kunna influera på denna egendoms ekonomi förr än i en längre aflägsen framtid, ty skogstillgången har oaktadt en ganska vidsträkt areal af

egendomen upptagits af skog, dock ofta afbruten af bärg och ödemarksartade mossar, varit ganska ringa. Hårtill hafva äldre tiders extensiva odlingssätt och ringa beaktande af skogens värde en skuld, hvars verkningar sträkt sig ända in till den dag som är. Svedjandet var väl strängt taget det enda användningssätt — om det kan kallas att använda någonting då man förstör detsamma —, hvarigenom skogsmarken fick värde. Detta bruk tärde emellertid på skogarnas tillgångar, och att detsamma ända till senaste tider praktiserats, om också icke af egendomsegaren så likväl af hans underhåfvande och allmogen, därom vittna de i torparekontrakten från sjuttonhundratalet ända till närvarande tid intagna förbuden mot olofligt svedjande. Skogen å Malmgård synes håller aldrig tillfredsställt anspråken — sådana dessa voro i äldre tider. År 1685 fans å egendomen — heter det i det redan citerade ransakningsinstrumentet — „ingen timber, näfver, Bast eller Swedie Skough men något lijtet till giärdzle och Brännvedh“ — och samma visa sjunges om och om igen under hela 1700-talet och långt in i nyaste tider. „Med hushållning förslår skogen till bränsle och det nödtorftiga virkesbehovet, men timmerskog finnes icke“, är det vanliga omkvädet.¹⁾ Ja, ännu år 1853 säges det, att „skogen förslår till husbehofsved, gärdsel, stör och granris, men har knapp tillgång på timmer“. — På det senaste årtiondet har likväl skog kunnat från egendomen försäljas till ganska betydande belopp.

Under den nuvarande förvaltningen har skogen af forstman uppräknats och en skogshushållningsplan

¹⁾ Ark. I. 19, 21, 22.

uppgjorts. Gårdens underhafvande ega icke fri nytjorätt till skogen. Till bränsle användas förnämligast vindfällan, stubbar och sådana trån, som fällas för rödjning; för det vanliga virkesbehovet anvisar skogvakten lämpliga trån; påkallar nybyggnad betydligare skogshygge, utvärkas därtill egendomsegarens tillstånd. Fällning af björktrån och löfbrott utöfver det vanliga behovet äro strängt förbjudna.

J a k t, som ännu i början af 1890-talet var allmänt tillåten för underhafvandena, har af den nuvarande egaren förbjudits. Endast gårdens skogsvakt eger att förse gården med vildt.

F i s k e v a t t e n har egendomen icke mera i saltsjön, sedan Päsälö holme, där fisket hufvudsakligen utgjordes af strömming, hvilken saltad levererades till gården, af grefve Carl Gustaf Creutz afhändts egendomen. Fiske återstår likväl ännu i träskan och i ån, där allahanda sötvattensfisk, t. o. m. karp, förekommer. Rösjö träsk vid västra randen af den stora mossen med samma namn är äfven mycket fiskrikt; i synnerhet förekomma där gäddor. -- Gårdens skogsvakt har äfven fisket sig ombetrodt; landbönder och torpare ega likväl äfven rätt att fiska uti ån och Kuuskoski träsk med såväl ryssja som nät efter anmälan hos egendomsegaren. För hvarje bragd, som utlägges, erhålles en nummerbricka, hvilken bör vara bragden vidfästad; och för hvarje ryssja eller nät erlägges till gården 4,50 kilogram fångad fisk.

F o l k s k o l a n, som är inrättad af grefve C. M. Creutz, begynte sin verksamhet den 15 september 1891 uti det skolhus, som af den förra karaktärsbyggnadens öfre våning för densamma uppbygts. Sedan fle-

re år hade praxis varit, att de arrenden, som af särskilda sågvräksbolag erlades för rättigheten att flotta i Kuuskoski å, samlades till en fond, som var afsedd för folkskolan. Då dessa arrenden i äldre tider voro ganska betydande och tidtals utgjorde ända till 2,000 mark om året, uppstod snart en ganska betydande summa, hvarmed skolhusets uppförande bekostades och hvaraf återstoden, 12,000 mark, å skolans stiftelsedag anslogs till en fond för bestridande af skolmaterial åt eleverna och egendomens andel af lärarinnans lön. Skolundervisningen och skolmaterialen äro fria och den del af elevernas terminsafgifter, som bör tillfalla lärarinnan, betalas af skolfonden. Statsanslag beviljades i september 1891, några dagar före skolans öppnande och utgår med 600 mark årligen.

Malmgård egendom bildar eget skoldistrikt af Pernå socken. I skoldirektionen ingår egendomsegaren själfvallet som ordförande; direktionens öfriga medlemmar utsågos fordom äfven af honom, numera af kommunalstämman.

Lärarinnor hafva varit:

Olga Jakobsson	1891—93
Hulda Wester	1894—

Elevantalet i folkskolan har utgjort:

1891—92	17	gossar,	22	flickor,	tillsammans	39
1892—93	23	"	21	"	"	44
1893—94	17	"	16	"	"	33
1894—95	11	"	13	"	"	24
1895—96	6	"	12	"	"	18
1896—97	12	"	15	"	"	27
1897—98	17	"	15	"	"	32

Den inre ordningen å egendomen är genom häfd och kontrakt faststæld i tämlig öfverensstämmelse med förhållandena å de flesta egendomar längs sydkusten.

Allmän fardag är 1 november. Uppsägning af kontrakt sker ömsesidigt före Tomedag, men beträdes underhafvande med husröta, vanhäfd, lätja eller liderlighet, så att lägenhetens vård uppenbart försummas, är han skyldig att på tillsägelse flytta utan åtnjutande af fardag. Vid landbondes eller torparens afflyttning bör vanlig höstsådd vara förrättad, vårsädesländerna upplöjda, spillningsfållan hoplagd och erforderligt mullförråd för vintern upptaget; det under året inbärgade boskapsfodret kvarlämnas å hemmanet. Enahanda rätt till fardag åtnjuta äfven enkor och barn å stället, då deras män eller fäder under legotiden aflidit.

Vid landbönders eller torparens afflyttning värkställes syn å lägenheten, och enligt de adliga privilegierna samt de äldre kontrakten egde husbonden, i händelse af konstaterad husröta, och om den skyldige vägrade att ersätta skadan, låta genom kronobetjänningen utan vidare uttaga beloppet. Numera är privilegiet afskaffadt och saken ordnad genom den nya utsökningslagen, enligt hvilken hvarje sådant kraf först måste gå till öfverexekutors handläggning.

Dagsvärkstiden är den vanliga: från kl. 5 om morgonen till 8 på aftonen, med måltidsraster från 8—9 och 1—2; men under den mörka tiden från 1 oktober till 25 mars från dagningen till skymningen med middagsrast kl. 12—1.

Dagsvärksbud fortskaffas af underhafvandene och försummelse härutinnan bestraffas med ett extra dags-

värke. Lösa personer få ej af underhafvande hysas; ej häller få dessa utan tillstånd i sitt arbete använda gårdens spannmålskarlar. Brott häremot försonas lika-så med extra dagsvärken. Underhafvande tillåtas icke att utan tillstånd från gården afyttra något af jordens stråprodukter. Främmande kreatur få ej till bete å egendomens mark emottagas.

Anträffar underhafvande främmande personer, under det dessa begå åvärkan å gårdens egor, bör han därom för egendomsegaren anmäla, och tillförsäkras honom tredjedelen af gården eventuellt tillfallande bötesandelar eller skadeersättning.

Twister underhafvandena emellan hänskjutas till en förlikningsnämnd af sex personer, bland hvilka egendomsegaren är själfskrifven ordförande och de fem öfriga medlemmarna årligen väljas, och skola de tvistande nöjas med nämndens utslag.

Kamerala förhållanden och allmänna utskylder.

Som redan af den föregående historiken synes hafva egendomens kamerala förhållanden varit mycket omväxlande. I äldsta tider var jorden i Kuuskoski liksom öfver alt, där odlingen varit urgammal, af skattenatur; på 13- och 1400-talen brukade Teetska familjen sina gods naturligtvis med odalman-
nens och den förste odlarens rätt. I donationsbrevet af 1625 för Ernst Larsson å särskilda hemman i Kuuskoski benämnas dessa också uttryckligen skattegårdar. I början af 1600-talet hade likväl en del af dessa hemman (åtminstone de 8, som Karin Hess von Wichdorf innehafte) fallit under kronan, och som donation eller köp från kronan mottogos de samtliga af Ernst Larsson. Från 1625 äro likväl i kraft af kungliga bref alla hemman i Kuuskoski och Veckaby frälse under Norrköpings besluts villkor. Deras innehafvare besutto således icke dem med samma oinskränkta rätt som allodialgodsen egdes, och vi finna också, att Ernst Larsson uti ett register öfver sina jordagods ¹⁾, upprättadt 1631, icke uppför Malmgård, men väl Sarflaks och Cassaritz allodiala säterier. Hvad Tetom beträffar, är dess rätta kamerala natur mycket dunkel.

¹⁾ Ark. Sarvlaks-dokumentboken.

I reduktionstidens handlingar säges Tetom, såsom tidigare är nämndt, hafva lydt under Borgå kungsgård, således varit kronans gods, och därpå får man förmodligen icke tvifla. Men ostridigt är, att kyrkoherden Hans Mårtensson Teet förvärfvade sig rustningsrättighet å en del af hemmanen i denna by, samt att riksrådet och presidenten Ernst Johan Creutz d. ä. år 1665 till samma hemman tillbytte sig säterirättighet. År 1625 erhöll som nämndt äfven Ernst Larsson Creutz frihet och frälse å $\frac{7}{9}$ skatter om 2 mantal i Tetom, och 1648 blef återstoden, Stor Tetom, säteri under titel af Norrköpings besluts frälsegods. Sedan sistnämnda lägenhet år 1675 blifvit med de förra Creutzska besittningarna genom köp förenad, förklarade visserligen reduktionskommissionen 1683, att säljaren för densamma skulle blifva kronan responsabel, „men Kongl. Rådet och Presidenten (Ernst Johan Creutz d. ä.) blifver i possession af godset under de vilkor, som det köpt är, välförståendes att allenast 6 procent bestås ifrån och med 1682, kunnandes Commissionen emot de här upviste skäl deruthinnan ingen förändringh göra“. Som frälsegods under Norrköpings besluts villkor innehades således Kuuskoski och Tetom af medlemmar i Creutzska familjen, tils de samma 1683—89 uti den stora reduktionen indrogos till kronan. Hemmanet N:o 8 i Kuuskoski, det forna säteriet Malma, förvandlades då till s. k. kronosäterirusthåll och berustades tredubbelt; de öfriga 18 hemmanen i byn anslogos till augment därunder. Stor Tetom säteri blef likaledes ett rusthåll med de tvänne hemmanen Lill Tetom och Slåtts som augementer.

Krononatur behöllo de till 1760-talet, då det ena efter det andra af dem inlöstes till skatte af grefvinnan Barbro Helena Wrede och hennes son, grefve Johan Carl Creutz. Från 1763, då äfven rusthållen utan lösen blefvo för skatte förklarade, har egendomen således sin nuvarande „natur“.

Mantalssättningens olika växlingar kunna icke med stöd af egendomsarkivets handlingar i detalj följas, men att densamma undergått talrika skiftningar, delvis af ganska invecklad art, synes vara tydligt. Donationen af år 1625, som omfattade 16 hemman i Kuuskoski och Veckaby, utgjorde 7 mantal i hvardera byn förutom 2 i Tetom och ödeshemmanen, tillsammans således 16 mantal. Under reduktionstiden torde, att döma af några handlingar på Sarflaks, en ny skattläggning och mantalssättning hafva skett -- oaktadt arkivet på Malmgård icke bevarar något minne däraf. Reduktionskommissionen observerade nämligen, att salubrefvet af 1625 var oriktigt så tillvida, som räntan af Kuuskoski och Pitkäpää köpegodsens däri uppskattades till 4,891²/₃ svenska daler, medan den i verkligheten belöpte sig till endast 2,070 daler 18 öre silfvermynt, och efter särskilda förklaringar i saken förfogade slutligen kongl. kommissionen år 1684, det en landtmätare fick order att bese jorden och „utsöka om så stor ränta finnes uti Kuuskoski eller icke, som uti Jordeboken Herr Kongl. Rådet och Presidenten både efter kiöp och donation tillkommer och påføres“. Resultatet af denna ransakan föreligger uti ransakningsinstrumentet af den 12 nov. 1685, men omfattar endast några få af

alla de 18 hemmanen. De tre under sätesgården häfdade hemmanen utgjorde $15\frac{1}{2}$ skattealnar och 3 mantal, men pröfvades icke kunna svara eller göra skäl för högre än 1 mantal, alntalet orördt. Per Hinderssons hemman hade $6\frac{3}{4}$ alnar samt 1 mantal, „hvaraf är en tredjedel förmedladt“, men ansågs böra nedsättas till $\frac{1}{2}$ mantal, Anders Perssons om 6 alnar föreslogs att nedsättas från 1 mantal af gammalt, däraf äfven $\frac{1}{3}$ var förmedladt, till $\frac{5}{12}$, och likaså Clemet Michelssons hemman, som i alt var lika med detta. Lars Jakobssons slutligen utgjorde $4\frac{1}{2}$ aln med 1 mantal af gammalt, däraf $\frac{2}{3}$ förmedlade, och pröfvades icke häller göra skäl för mera än $\frac{1}{3}$ mantal — i alla dessa fall utan förändring af alntalet. Måhända skedde liknande syner äfven å de öfriga hemmanen fastän protokollen från dem icke mera äro bevarade. Nedsättningen blef likväl ännu större, och sträkte sig antingen då genast eller kort därpå äfven till alntalet, som synes ur 1769 års jordebok.

Sedan dess har egendomens mantalsstorlek förblifvit orubbad, nämligen $9\frac{7}{24}$ mantal, hvaraf å Malmgård rusthåll $2\frac{1}{2}$ och å Stor Tetom $1\frac{1}{3}$, resp. å Kuuskoski by $7\frac{1}{12}$ och i Tetom by $2\frac{5}{24}$ mantal. Af de 18 skattehemmanen uti Kuuskoski och Veckaby utgöra 15 hvar för sig $\frac{1}{4}$ mantal, Pesurs är $\frac{1}{6}$, Döfvas och Mars hvartdera $\frac{1}{3}$ mantal. Lill Tetom är $\frac{5}{8}$ och Slåtts hemman $\frac{1}{4}$ mantal.

Här nedan följer ett utdrag ur 1769 års jordebok, utvisande hemmanens nummer och skattläggning. Vid sidan af den gamla dalerräkningen har rubelräntan insatts enligt 1845 års specialjordebok.

Bya- namn.	Hemm. N:o	Hemmantal	Mantal skatte		Skatter	Alnar	Ränta i dal. och öre.	Rubelränta
Kuus- koski	1	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	Pesurs		$1\frac{5}{8}$	5:27	9:10
	2	1	$\frac{1}{4}$	Rås		$1\frac{1}{12}$	8:30	12:10
	3	1	$\frac{1}{4}$	Bisas		$\frac{3}{4}$	8: 5	11: -
	4	1	$\frac{1}{4}$	Storsmeds		$1\frac{1}{12}$	8:10	11:40
	5	1	$\frac{1}{4}$	Jäppas		$1\frac{3}{4}$	9: 3	13:30
	6	1	$\frac{1}{4}$	Broas		1 -	8:12	11:60
	7	1	$\frac{1}{4}$	Mickola		$1\frac{2}{3}$	9: -	13:10
	8	1	$2\frac{1}{2}$	Malma gård	4	$3\frac{1}{4}$	114:21	225:10
	9	1	$\frac{1}{4}$	Rotas		$3\frac{1}{4}$	10:15	16:70
	10	1	$\frac{1}{4}$	Lillsmeds (Risars)		$1\frac{1}{12}$	8:27	12:70
	11	1	$\frac{1}{4}$	Köpas		$1\frac{2}{3}$	9: -	13:10
	12	1	$\frac{1}{4}$	Tyskas		$1\frac{11}{12}$	9: 7	13:60
	13	1	$\frac{1}{4}$	Veckas		$\frac{7}{8}$	8: 8	11:30
	14	1	$\frac{1}{3}$	Döfvas		5: -	13:10	22:20
	15	1	$\frac{1}{4}$	Kottas		$1\frac{2}{3}$	9: -	13:10
	16	1	$\frac{1}{4}$	Klefvas		$2\frac{2}{3}$	9:30	15:30
	17	1	$\frac{1}{3}$	Mars		$2\frac{1}{3}$	10:26	16:20
	18	1	$\frac{1}{4}$	Skrallas		$2\frac{1}{12}$	9:13	14: -
	19	1	$\frac{1}{4}$	Jäffs		$2\frac{2}{3}$	9:30	15:30
Tetom	1	1	$\frac{5}{8}$	Lill Tetom		$9\frac{1}{4}$	21:12	37:40
	2	1	$1\frac{1}{3}$	Stor Tetom	1	$8\frac{1}{2}$	50: 9	91:30
	4	1	$\frac{1}{4}$	Slåtts		$3\frac{1}{3}$	10:18	16:90

Som af det ofvanstående framgår äro räntorna för dessa lägenheter ingalunda små. Från de 18 hemmanen i Kuuskoski utgick augmenträntan fordom med 165 daler 29 öre silfvermynt; Stor Tetom var försedt med en augmentränta af 31 daler 28 öre silfvermynt, således sammanlagdt 197 daler 25 öre silfver; medan

rusthållens egen ränta utgjorde för Malmgård 114 daler 21 öre och för Stor Tetom 50 daler 9 öre.

I rubelränta utgöra augmentshemmanen i Kuuskoski sammanlagdt 245: 90 rubel silfver; hemmanen i Tetom 54: 30 rubel silfver, tillsammans således 300: 20 rubel silfver; medan rusthållens egna räntor äro för Malmgård 225: 10 och för Stor Tetom 91: 30, tillsammans 316 rubel 40 kopek silfver. Egendomens hela ränta utgör således efter rubeltalet 616 rubel 60 kopek silfver.

Egendomens kronoutsylder äro i följd af nåd. förordningen af den 5 augusti 1886 för närvarande underkastade en fortgående reglering. Då enligt nämnda förordning för hvarje rusthåll under förloppet af 14 år 1889—1903 så mycket till kronan indrages, som pröfvas motsvara den verkliga rustningskostnaden för ett rusthåll efter afdrag af halfva roteringskostnaden för en infanterirote, eller sammanlagdt 79 rubelskatter för hvarje rusthåll, samt härvid början göres med augmenträntorna, hvilka till hela sitt belopp indragas, så kommer år 1903 att till kronan af augmenträntorna vara indragna tre gånger 79 eller 237 rubel. Rusthålllets egen ränta går däremot fri från indragning och åtnjutes fortfarande af rusthållet, och öfverskottet af augmenträntorna, hvilket utgör 8 rubel 90 kopek, kommer år 1904 att utlösas af staten efter en beräkning af 100 mark för hvarje rubelskatt med sammanlagdt 890 mark.

Detta är förhållandet med Malmgård tredubbelt berustade säteri N:o 103, 104 och 105 vid Borgå kompani. Af Tetom kommer däremot förutom hela augmenträntan med 54 rubel 30 kopek jämväl af rusthål-

lets egen ränta 24 rubel 70 kopek, tillsammans således 79 rubel, att till kronan indragas såsom en augments-hemmanen och rusthållet framdeles åliggande ständig skatt, hvaremot återstoden af rusthållets egen ränta, 66 rubel 60 kopek, fortfarande kommer att åtnjutas af rusthållet.

I flere egendomars utskyldsförhållanden kommer rusthållsindragningen att åvägabringa betydande rubbningar. Så blir äfven i viss mån fallet med Malmgård. Där augmentshemmanen, såsom på Malmgård egendom, bebrukas af landbönder, och deras augmenträntor förvandlats till dagsvärken eller andra naturalieprestanda till gården, innebure ju dessa räntors indragning ett successivt upphäfvande af nämnda öfverenskommelse och den förra augmenträntans återinförande med betalningsskyldighet direkt till kronan. För att undvika en sådan i egendomens ekonomi djupt ingripande påföljd, och då egendomsegaren såsom på denna egendom fritt förfogar öfver augmentslägenheterna, har det, oaktadt äfven här underhafvandena svara själfva för alla utskylder, blifvit nödvändigt för egendomens egare att själf till kronan erlægga saldot af de indragna räntorna, så beräknadt, att underhafvandenans utskylder icke skulle höjas, utan förblifva vid det gamla. Egendomen kommer således från år 1904 att åligga en ständig skatt till kronan af 324 rubel 90 kopek silfver årligen (motsvarande 1,299 mark 60 penni), däraf 300 rubel 20 kopek (1,200 mark 80 penni) utgöres af hemmansräntor. Gården kommer enligt nämnda beräkning att framgent erlægga en betydande del af böndernas hemmansräntor, under det dessas prestanda förblifva orubbade, men får sina egna utskylder i stället något nedsatta,

och är framför alt för allan tid tryggad för den fordom så tryckande rustningstungan.

Betalningen af kronoutskylder har af gammalt förmedlats af gården.

Kyrkl i g a u t s k y l d e r hafva underhafvande-
na däremot direkt å ort och ställe afbördat
sig, och öfver dem kan därför icke ur egendomens ar-
kiv någon statistik erhållas. Tabellen å följande sida
anger till hvilka belopp i spannmål de kyrkliga utskyl-
derna utgå för Malmgård jämte under eget bruk häfda-
de lägenheter.

	Pastorsrättigheter.			Kapellanen i Lil-jendal.		Klockarens spannmål.	Kyrkväk-taren.
	Smör kg.	Råg hl.	Korn hl.	Råg hl.	Korn hl.	Råg hl. ¹⁾	Råg liter
Malmgård rusthåll	29,750	4,13	4,13	0,82	0,82	{ 1,10	{ 33,
Stor Tetom d:o	12,750	1,18	1,18	0,44	0,44		
Rotas hennan	—	0,49	0,49	0,28	0,28	0,22	5,5
Storsmeds d:o	---	0,49	0,49	0,28	0,28	0,22	5,5
Lillsmeds d:o	---	0,49	0,49	0,28	0,28	0,22	5,5
Summa	42,500	6,78	6,78	2,10	2,10	1,76	49,5

¹⁾ egentligen hälften råg, en fjärdedel korn och lika mycket hafre.

De kommunala utskylderna utgingo år 1895 med 1 mark 60 penni, som erlägges i råg, per jordöre — Malmgård var påförddt 40 jordören —, fattigafgift å 2: 50 för man och 1: 25 för kvinna, samt för industriella inrättningar 80 mark för mantal, hvilket för Kuuskoski kvarn och såg om sammanlagdt $1\frac{1}{3}$ mantal gör Fmk. 106: 66. Rofdjurspremien beräknas vanligen till 5 penni för hvarje kreatur. Klockringarne erhålla 6 penni af hvar person. Hundskatten är 3 mark. — För Malmgård med samtliga underhafvande belöpte sig de kommunala utskylderna för senaste år till 586 mark 49 penni kontant, och härförutom erlades såsom s. k. fattigsäd till kommunen af rusthållen jämte under eget bruk häfdade lägenheter — de öfrigas belopp äro icke tillgängliga — tillsammans 8,91 hektoliter råg, nämligen för

Malmgård	hektoliter	5,33
Stor Tetom	"	2,80
Rotas	"	0,26
Storsmeds	"	0,26
Lillsmeds	"	0,26
		<hr/>
Summa		8,91

Antalet på Malmgård egendom mantalsskrifna personer utgör för närvarande 232 fullvuxna; — barnen kunna uppskattas till halftannat hundratal.

Arkiv, bibliotek och konstsamling.

Arkivet på Malmgård är icke synnerligen rikt men tämligen tillfredsställande. Det mesta rör naturligtvis endast egendomen. Tyvärr är det i vissa grenar besväradt af luckor, delvis af ganska beklagansvärd art. Från Tetom bys äldre historia äro numera bevarade endast ett par tiotal fragmentariska ehuru samvetsgrant gjorda afskrifter, inbundna i pergamentband, den förut ofta citerade Tetomboken (jfr. s. 19). Egareföljden till denna, den kanske älsta numera bekanta egendom i hela Pernå socken, skall därför troligen för alltid blifva höljd i dunkel. Märkvärdigare är likväl, att icke ens alla handlingar rörande egareföljden till Malmgård numera finnas i behåll. Som tidigare nämts, saknas t. ex. donationsbrefven af 1615, ehuru Lagus synbarligen haft tillgång till desamma. Samtliga dessa äldre urkunder saknades likväl redan år 1740, då i bouppteckningsinstrumentet efter grefve Carl Creutz enligt en „fordom icke ovanlig efterföljansvärd sed“ gårdens handlingar tillika med öfriga tillhörigheter upptecknades. Af de där angifna dokumenten saknas numera endast tvänne af ringa betydelse, det ena rörande Påsalö. Förutom dessa 8 kollektivnummer åtkomsthhandlingar „befunnos åtskilliga bref och skriftväxlingar Rusthållshandelen af Malmgård rörande, the doch hvar för sig eij ansågos nödiga att till

deras innehåld upptecknas: utan allenast här summariter upptages tylike nijo till antalet.“ Af de upptecknade handlingarna går ingen (med undantag af Maria Silfverhjälms köpebref på Malmgård m. m. den 17 mars 1694) längre tillbaka än till 1727, och detta är sannolikt icke blott en händelse. Under den närmast föregående tiden hade nämligen, som läsaren erinrar sig, Malmgård och Sarflaks egendomar varit förenade på en hand; såväl Lorentz Creutz den yngre som i synnerhet hans son Carl Johan Creutz d. ä. voro intresserade arkivsamlare och ordnare, och det är mycket antagligt att de värdefullare handlingarna af dem öfverflyttades till Sarflaks, deras egentliga hem, där stenbyggnadens brandfasta hvalf erbjödo större säkerhet för pappren. Några sådana handlingar af äldre datum hafva under senaste tid antingen i original eller styrkta afskrifter återfåtts från Sarflaks arkiv, där de funnits kvar, men flere af dem hafva troligen — där de icke helt och hållet förstörts af någon ogynnsam händelse eller under reduktionen hamnat i arkiven i Stockholm, — delat det öde, som öfvergick de flesta af de Creutzska familjepappren och godshandlingarna; och hvarom en intressant redogörelse finnes intagen i frih. von Borns egendomsbeskrifning öfver Sarflaks.

Grefve Johan Adolf Creutz, som egde Malmgård kort efter den viktiga tid, då storskiftet öfvergått egendomen, synes äfven hafva varit en intresserad arkivsamlare. Något register öfver handlingarna finnes icke från hans tid, men en stor mängd afskrifter i små prydligt linjerade häften med hans rediga handstil hafva bevarats, så att arkivet eger flere af den tidens handlingar i dupletter. Grefve Johan Adolf Creutz

synes hafva förnött sina ensliga ungarlsdagar på Malmgård just med dylikt arkiv- och bokföringsarbete; han har äfven roat sig med genealogiska försök ehuru icke fullt lyckade, och angående egendomens odlingsförhållanden gjorde han täta anteckningar, hvilka, då någon sammanhängande bokföring från hans tider ej finnes bevarad, i det föregående blifvit observerade, såvidt de numera kunnat tolkas.

Efter hans död år 1804 råkade arkivet i oordning, och mycket däraf säges hafva förkommit¹⁾. De viktigaste pappren samlades väl af hans efterträdare, men någon egentlig ordning infördes ej, och ända till den dag som är har arkivet befunnit sig uti tämlig villervalla. Grefve C. M. Creutz, som 1352 emottog egendomen och på densammas förbättrande nedlagt så mycken möda och kostnad, hade visserligen för afsikt att äfven ordna arkivet. Historiker till facket och forskare till lynnet, hade han mer än någon varit här för egnad, men en mångslitande ämbetsmannavärksamhet, till hvilken han senare kallades, hindrade utförandet af denna tanke. Likväl är det förvånande, att grefve Creutz icke under de första tolf åren af sin egaretid, då han ännu vistades på Malmgård, tyckes vårdat sig om att samla arkivet på en säker plats. En del af handlingarna följde honom sedan till Abo, men en annan del, bland dem flere viktiga kartor från storskiftestiden, lågo i många år under förvaltarens „uppsikt“ i mjölkbodar och andra rum utsatta för fukt och mal. Då grefve Creutz på sina senaste år slog sig ned i ro på sitt ståtliga slott och till sysselsättning för sina

¹⁾ Hipping a. a. 10.

återstående dagar ämnade återtaga sin första kärlek, den historiska forskningen, kom sjukdomen emellan och bröt hans krafter. I någon mån hann han emellertid bringa reda i arkivet, som likväl först under den nuvarande förvaltningen (november 1896) definitivt ordnats i strängt system och katalogiserats. Inneslutna i läderväskor förvaras de egentliga egendomshandlingarna och kartorna numera i slottets brandfria hvalf; de öfriga pappren, som delvis äro af privat natur och ännu icke fullständigt genomgått, hafva funnit en plats uti ett bokskåp i biblioteksrummet i öfre våningen, — förutom en mängd anteckningar af grefve C. M. Creutz, materialet till en tilltänkt stor monografi öfver skalden Gustaf Philip Creutz, hvilka på anhållan i och för utarbetande öfverlämnats till statsrådet C. G. Estlander i Helsingfors.

Arkivet är ordnadtt och katalogiseradt på följande sätt.

A. Allmän historia.

I. Diverse papper af historiskt innehåll, antal nummer	3.
II. Vetenskapliga anteckningar af Grefve C. M. Creutz	2.
	<hr/>
	5.

B. Handlingar rörande den civila administrationen.

I. Diverse handlingar	4.
II. Handlingar rörande Censuren 1846—54 och 1857—63	66.

III. Från Grefve C. M. Creutz' ämbetstid :	
a.) Nödåren 1867-68 uti Åbo län	13.
b.) Diverse handlingar rörande tjänsten och administrationen	16.
c.) Trykta kungörelser	1.
d.) Årsberättelser och statistik	7.
e.) Från särskilda komiteer m. m.	4.
f.) Öfrig värksamhet	9.
	<hr/>
	120.
g.) Privata bref m. m; oförtecknade.	

C. Handlingar rörande Malmgård egendom.

I. Egareföljd och åtkomst (från 1625)	31.
II. Egotillhörigheter och råer, samt rätt- gångar därom, hägnadsförhållanden (från 1698)	26.
III. Kartabeskrifningar, storskiften, inre ego- förhållanden (från 1769)	16.
IV. Såg och kvarn (från 1772)	6.
V. Flottningen i Kuuskoski å samt upplag af skogsalster (från 1872)	11.
VI. Uttappningen af Niinijärvi träsk	11.
VII. Torrläggning af Röjsjö mosse	16.
VIII. a.) Arrendekontrakt om jordlägenheter (från 1746)	89.
b.) Husesyneinstrument för hemman och torp under Malmgård (från 1854)	36.
c.) Kontrakter med mejerist, tegelslagare, mjölnare, skogsvakt m. m.	30.
IX. Malmgårds underhafvande, vitesdomar m. m. (från 1763)	23.

X.	Inteckningsförhållanden uti Malmgård (från 1760)	9.
XI.	Diverse (från 1500 talet), hvaribland äf- ven de två dokumentböckerna om Sarflaks och Malmgård, skildt för- tecknade, ingå.	14.
XII.	Kartor (från 1698)	20.
		<hr/> 338.

D. Andra egendomar fr. 1694. 19.

E. Heraldica, genealogica och familjeförhållanden
(från 1701), oförtecknade.

F. Personliga förhållanden.

I.	Bouppteckningar, arfskiften, testamen- ten (från 1774)	9.
II.	Diverse personliga skuldfordringsmål m. m. (från 1774)	17.
III.	Biografica (rörande Grefve C. M. Creutz, skildt förtecknade)	30.
		<hr/> 56.

Tillsammans utgör arkivet således — oberäknadt några grupper, som ännu icke katalogiserats — 538 nummer. De flesta af dem äro likväl kollektiva, så att hela samlingen tör kunna uppskattas till omkring 1,500 dokument.

Biblioteket, till allra största delen hopbragt af grefve C. M. Creutz, omfattar sannolikt in-
nemot 1,500 band, mest rörande historia och samhälls-
frågor, men har ännu icke, då detta skrives, blifvit
ordnad.

Bland böckerna finnes en intressant s. k. familjebibel, innehållande egenhändiga biografiska anteckningar om friherre Ernst Johan Creutz d. ä. och hans barn samt de äldre medlemmarna af den grefliga ättgrenen (åren 1677--1742).

Samlingen af konstverk, som är ganska rikhaltig och delvis dyrbar, är äfven till största delen sammanbragt af grefve C. M. Creutz, hvilken, såsom det sagts om honom i en biografi, under den tid han var guvernör i Åbo „såsom konstvän och mecenat intog en allenastående ställning i landet“. De äldre familjeporträtten hafva stannat på Sarflaks; på Malmgård förvaras endast några få, och af jämförelsevis sen datum, samtliga af den grefliga grenens medlemmar. En katalog öfver konstvärken är uppgjord af grefve C. M. Creutz, delvis under medvärkan af den numera aflidne varme konstvännen, biblioteksamanuensen B. O. Schauman, och meddelas här nedan, tillökad med några anteckningar angående porträtten och några senare tillkomna taflor. Den nuvarande egaren har efter denna katalog låtit förse samtliga konstverk med trykta etiketter till åskådarens bekvämlighet.

Oljetaflor, akvareller m. m.

Inhemska.

M. von Wright (f. 1805 i Savolaks; † i H:fors 1868). Orrskytte på Haminanlaks.

Th. Legler (f. i Norge 1806, död 1873 i Åbo). Ky-röfors.

„ Engelska kanalen.

R. W. Ekman (f. 1808 i Nystad; † 1873 i Åbo).
Biskop Henrik döper finnarna vid Kuppis.

- R. W. E k m a n, Biskop M. Agricola öfverlämnar Nya testamentet på finska åt konung Gustaf I Wasa.
- „ Kräftfångst vid månsken.
- „ Italiensk genrebild.
- J. K n u t s s o n (f. 1816 i Sverge). Inloppet till Åbo, „sista styfvern“.
- F e r d. v o n W r i g h t (f. 1822 i Savolaks). Gäss och räf.
- E. J. L ö f g r e n (f. 1825, † 1884 i Åbo). Flora, kopia efter A. R o s l i n († 1793)
- A u g u s t a S o l d a n (f. 1826 i Willmanstrand, † 1886 i Sordavala). Finskt insjölandskap.
- J. W e r n e r H o l m b e r g (f. i H:fors 1830, † 1860 i Düsseldorf). Tysk parkinteriör.
- „ V y a f Åbo, kopia efter C. J. F a h l c r a n t z († 1861).
- S. F a l k m a n (f. 1831 i Sverge, † 1889 i Helsingfors). En liten gubbe, hufvud.
- A d. v o n B e c k e r (f. 1831 i Helsingfors). Bondstuga, interiör.
- „ Lappfjärdsflicka, som kläder sig till kyrkan.
- I n g e b o r g M a l m s t r ö m, (f. Wallenius 1832). Flicka med katt, kopia efter A. v. B e c k e r.
- I d a S i l f v e r b e r g (f. 1834 i H:fors). kopia efter T i t i a n.
- E m m a G y l d é n (f. v o n S c h a n t z 1855, † 1874 i H:fors). V y f r å n K u m o ä l f.
- A l e x a n d r a F r o s t e r u s (Såltin) (f. 1837 i Nyland). Finsk gubbe, bröstbild.
- F r. A h l s t e d t (f. 1839 i Åbo). Vinterlandskap, soluppgång.

Hj. M u n s t e r h j e l m (f. 1840 i Tavastland). Skärgårdslandskap, morgonbelysning, fiskare i dimman.

„ Månskensstycke från skärgården.

B. L i n d h o l m (f. 1841 i Lovisa). Finskt skogslandskap med sjö.

H i l d a G r a n s t e d t (f. 1841 i H:fors). Finsk skärgårdsstuga, interiör.

A. L i l j e l u n d (f. 1844 i Nystad). Genrebild.

F a n n y C h u r b e r g (f. 1845 i Vasa, † 1892 i H:fors). Höstlandskap.

T h. W a e n e r b e r g (f. 1846 i Borgå). Rågåker i skog.

O s k. K l e i n e h, (f. 1846 i Helsingfors). Marinmålning, afton.

Rud. Å k e r b l o m (f. 1851 i H:fors). Gamla Malmgård, två taflor med figurer.

A. E d e l f e l t (f. 1854 i Borgå). Ett arbetshem för gossar i H:fors, skräddarverkstad.

V. W e s t e r h o l m (f. 1860 i Åbo). Skogsstycke.

A. G a l l é n (f. 1865 i Björneborg) Mor vid sitt barns sjukbädd i lampsken.

M a r g a K i s e l e f f (Toppelius) (f. 1862 i München). Blomsterstycke, akvarell.

F. A. S j ö s t r ö m (f. 1840 i Åbo, † 1885 i H:fors). Nya Corps de logis på Malmgård, tre akvarellmålningar.

Utländska.

D o m i n i c o Z a m p i e r i (D o m i n i c h i n i) (1581—1642). Den heliga Agnes.

T i e t a, Aurora, berömd takmålning i palatset Rospi-
gliosi i Rom, kopierad 1890 efter G u i d o
R e n i 1575—1642).

(En gammal mästare, obekant). Ett gubbhufvud. Originalen i Nationalmuseum i Stockholm.

(Okänd tysk målare). En skrifvande orientalist.

(Obekant målare). Ett sydländskt landskap.

H. S c h a n c k e (norsk målare). Ett norskt landskap.

L o r e n t z S p a r r g r e n (svensk miniatymålare 1763—1828). Två pastellmålningar med antika figurer.

Porträtter.

(De flesta af okänd målare).

Grefve G u s t a f C r e u t z, (Landshöfding öfver Österbotten, f. 1683, död 1746). Bröstdbild i olja. Osignerad. A tergo: „Landshöfding öfver Österbotten. Gift med Hedvig Helena Maijdel.“

Grefvinnan H e d v i g H e l e n a C r e u t z, (född friherrinna Maijdel 1688, d. 1748). Bröstdbild i olja. Osignerad. A tergo: „Hedvig Maijdel, dotter till Generalen af infanteriet samt öfverste för Tavastehus läns Reg:te Friherre Georg Johan Maijdel till Wredehagen, f. 1688 † 17¹¹/148. Gift med Landshöfdingen Grefve Gustaf Creutz“.

Grefve C a r l C r e u t z, (kapten, f. 1685, d. 1740). Bröstdbild i olja. Osignerad. A tergo: „Carl Creutz Æ: Siuæ (aetatis suæ) 39 ¹/₂ Stokholm A:o 1724, d. 28 Februari. Grefve Född 10 juli 1685 † 17²⁰/140. Major vid Nylands och Tavastehus läns dragoner. Gift med Barbro Helena Wrede, öfverstelöjtnanten Friherre Fabian Kaspersson Wredes af Elimä dotter.“

Grefve J a k o b E r n s t C r e u t z, (öfverste, f. 1727, d. 1778.) Bröstdbild i olja. Osignerad. A tergo:

„Jacob Ernst Creutz. Grefve, f. 17¹/₁27 † 17²/₁78. Kapten vid Kongl. lifgardet och Öfverste i Arméen. Gift med Christina Magdalena Stenbock“.

Grefvinnan Hedvig Christina Ulfsparre af Broxvik, (född Creutz 1728, d. 1819). Bröstbild i olja. A tergo: „Priorinna för Adelige Jungfru Stiftet, Grefvinnan Ulfsparre, född Grefvinna Hedvig Christina Creutz, född 1728, afmålad 1805 af C. Viztel, cop. af J. Lindh 1852.“

Grefvinnan Anna Helena Creutz, (född friherinna Ulfsparre af Broxvik, 1755, d. 1846). Bröstbild, pastellmålning i miniatyr. Signerad „Le Moine p. 1817“.

Friherre Erik Magnus Ulfsparre af Broxvik (kapten, f. 1766, död 18⁸/₃09 i Lappträsk socken.) Bröstbild i olja, osignerad.

Grefve Carl Magnus Creutz, (filosofie doktor, kammarherre, guvernör öfver Åbo och Björneborgs län, f. 1821, död 1893). Bröstbild i olja, signerad B. Reinhold, 1871.“

Grefvinnan Hortense Eugeni Creutz¹⁾, (född Morsing i Sverige 1826, gift med grefve Carl Magnus Creutz). Bröstbild i olja, signerad: „B. Reinhold 1871.“

Grefve Gustaf Philip Creutz (f. 1855.) Bröstbild i svartkrita, af A. Andersson 1895, efter fotografi.

¹⁾ Ett porträtt i olja af Clarisse Jenny Pochet, vid 10 års ålder, hennes moder, förvaras hos enkegrefvinnan Creutz i Helsingfors.

- Grefvinnan Hortense Marie Jenny Creutz,
(född Morsing i Sverge 1859). Bröstdbild i svartkrita, af A. Andersson 1895, efter fotografi.
- Gustaf Morsing (major, född i Sverge 1829).
Bröstdbild i svartkrita, af A. Andersson 1895,
efter fotografi.
- Aurore Morsing (f. Christianson i Sverge,
död 1867). Bröstdbild i svartkrita, af A. Andersson 1895, efter fotografi.
- Lars Arnell, (f. d. statssekreterare i svensk
tjänst, åren 1833—54 finska Hushållnings-
sällskapets sekreterare, f. 1781, död 1856).
Bröstdbild i olja. Osignerad.
- Kejsar Nikolaj I (1825—1855). Bröstdbild i olja.
Signerad ?
- Kejsar Alexander II (1855—1881). Bröstdbild
i olja, signerad ?
- Kejsar Alexander III (1881—94). Bröstdbild
i olja, signerad ?

Gravyrer.

- Prins Albert (f. 1819 † 1861).
- Drottning Viktoria af Stor Britannien, (den
förres gemål, f. 1819).
- Paolo Veronese på stora kanalen i Venedig, målad af Pignerollé, graverad af P. Allais.
- Sjöbatalj emellan fransmän och holländaresamt spaniorer, målad af Garneray, graverad af Jaret.
- Les Glaces, målad af Moul Fatio, graverad af Jaret.

Fingal, litografi af J. A. S--n. Graverad af Gjöström & Magnusson.

La Vierge au Linge par Raphael. Litografi af J. A. S--n, graverad af förenämde.

Skulptur.

Grefve Gustaf Philip Creutz, porträttmedaljong i bronserad gips af J. T. Sergel (1740—1814), efter hans död skänkt af Gustaf III åt familjen.

Henrik Gabriel Porthans monument i Åbo, staty i gips af C. Sjöstrand (f. 1828).

J. L. Runeberg, porträttbyst i marmor af Walter Runeberg (f. 1838).

Z. Topelius, porträttbyst i marmor af Walter Runeberg.

Apollo Belvedere, staty i marmor.

Venus Milo, staty i marmor.

Raffaello,	}	byster i marmor af Giannasi efter ?
Dante,		
Petrarca,		
Tasso,		
Ariosto,		

Primavera	}	statyetter i marmor efter Volpato.
Estate		
Autunno		
Iverno		

Aurora,	}	statyetter i marmor af Giannasi 1890, efter Predier († 1852.)
Notte,		

Afrikanska sittande i kano t, i marmor af
Giannasi 1890.

7 st. italienska haut reliefs, skurna i elfenben 1778,
med antika motiv.

Återblick.

Det är ur forskningens synpunkt djupt beklagligt, att arkivet på Malmgård, i detta afseende delande öde med de flesta af landets äldre egendomsarkiv, tidtals råkat ut för oordning och vanskötsel, ty det är en bit af landets äldsta kulturhistoria, som därmed gått förlo-rad. Det är endast få och spridda drag, som numera rörande denna egendom kunna ur häfderna uppletas.

Det äldre, åtminstone det tidigare bekanta af de tvänne gods, som tillsammans bilda den nuvarande Malmgård egendom, är utan tvifvel Tetom, hvars mer eller mindre skönjbara öden sträcka sig måhända lika långt tillbaka, som den kristna odlingens rötter nå i vårt land och i hvars namn hugfästs minnet af den man och den släkt, som enligt traditionen först bröt bygd för den nya läran i dessa näjder. I mer än fyrahundra år kan man -- ehuru tyvärr icke utan luckor -- från far till son följa medlemmarne af denna släkt, hvars insats i landets allmänna historia varit betydande nog och i Pernå sockens odlingshistoria sannolikt epokgörande. Släktens i äldre tider historiskt mest kända medlemmar synas visserligen varit främmande för den egendom, som bär deras namn. Men äfven de, som i stillhet bebrukat fädernejorden, hafva sträfvat redligen med „tanke, svärd och plog,“ vi hafva följt några drag

af deras tysta odlingsarbete, och om det ock kring dem skönjes föga af de adliga vapens glans, som åtföljde stamfadern, så tyckas äfven de hafva kämpat modigt för hem och hård, då „kriget röt från dal till dal,“ och många af dem hafva fallit i den kampen. En gren af släkten se vi också här till slut uppstiga till adlig värdighet och vinna frälserätt till sin gamla fädernegård.

Får man sluta af ättartaflorna och traditionen, skulle Teetska släkten redan tidigt egt jord i såväl Kuuskoski som Tetom. Det bör dock ej uppfattas så, som skulle dessa byar varit helt och hållet förenade på samma hand. Tvärtom har säkert vid sidan af de kända Teetarne äfven en mängd andra själfständiga bönder arbetat sig upp. Jakob Väckesares jordköp i Kuuskoski år 1421 har synbarligen ingenting att göra med Teetska släkten, och omkring 1540 finna vi i bägge byarna en mängd själfständiga bönder, från hvilka Matts Jönsson på intet sätt synes skilja sig, i synnerhet som hans släktnamn Teet icke finnes i jordeboken utsatt. Från denna tid stammar sannolikt den tidigare nämnda häradsdomen, att vattnet skall skilja Tetom och Kuuskoski.

Andra grenar af Teetska släkten hafva däremot egnat sig åt andliga sysselsättningar och detta t. o. m. i så hög grad, att familjen i Pernå nästan öfvervägande bär karaktären af en prästsläkt. Flere af dess medlemmar hafva varit kyrkoherdar i Pernå, och i egendomens historia är särskildt en af dem minnesvärd. Genom kyrkoherden Hans Mårtensson Teets jordköp och byten i början af 1600-talet bragtes nämligen en del af de spridda gårdarna i Tetom tillsammans, och medan

Ernst Larsson Creutz erhöill frälsefrihet för Kuuskoski m. m. och sålunda grundlade Malmgård egendoms andra hufvuddel, förvärfvade sig Hans Teet rustningsrättighet för Lill Tetom, hvilket äfven till slut tyckes hafva blifvit säteri i landsböfdingen Ernst Creutz d. ä:s hand. Teetska släktens egareföljd i Tetom tager slut i senare hälften af 1600-talet, men från början af samma århundrade fäster en annan ätt, den Creutzska, sitt namn vid denna by såväl som vid Kuuskoski, och blir bofast här för hela den följande tiden. Också dess besittning af egendomen bildar sålunda en imponerande släktföljd af nära trehundra år.

Stamfadern för Stjerncreutzska ätten, som genom sin härstamning från Teetarne jämväl tangerar Tetom gårds historia, fick förutom sitt upphöjande i adligt stånd åtnjuta särskilda andra ynnestbevis af drottning Kristina. Så t. ex. erhöill han den 6 november 1648 af drottningen förläningar jämväl uti Kernala i Janakkala socken. Om denna egendom finnes en episod bevarad i Malmgårds arkiv. Godset Kernala öfvergick nämligen senare på obekant vis i grefve Gustaf Creutz' ego (f. 1683, son till den förste grefve Johan Creutz), och från honom till hans son grefve Ernst Creutz (född 1723, kapten 1752, † 1789). Denne sålde egendomen till öfverste Henrik Johan von Knorring (f. 1683, † 1752). Emellertid synes grefve Johan Carl Creutz, kusin till grefve Ernst, räknat arfsanspråk på detta gods och väkte bördsklander mot von Knorrings son, kaptenen Frans Henrik von Knorring, hvilken ärft godset efter sin fader, men afstod från processen, sedan han af denne erhöillit 2,000 daler koppar „i gångbart

mynt“, hvilken förlikning ingicks i Stockholm den 18 november 1755¹⁾).

Huru på sextonhundratalet Malmgård jämte Tetom dels genom arf dels genom köp öfvergick till Ernst Johan Creutz d. ä. samt sedan till hans arfvingar, har redan skildrats, likaså huru dessa, drifna af sin makes och faders kreditorer, då vid denna tidpunkt reduktionen af de Creutzska godsen drefs som strängast, blefvo tvungna att sälja först den ena egendomen, sedan sannolikt äfven den andra. Malmgård gick så öfver till friherre Lorentz Creutz den yngre, arfvingen till Sarflaks, och från 1697 till 1728 befinna sig de bägge Creutzska godsen åter på samma hand, dock med undantag af Tetom, som genom arf till kvinnolinjen gått på andra vägar. År 1728 öfvergår Malmgård likväl genom köp till den grefliga linjen, och följande år återförenades därmed tvillinggodset Tetom, som förvärfvats från Willebrandska ätten. Därefter skiljas de icke mera; men de hafva under reduktionstiden förlorat karaktären af frälse och blifvit kronogods. Nu följer med en tyngande rustningsskyldighet äfven den dyra skatteköpstiden till år 1763, då som en slutpunkt de bägge säterierna samtidigt „utan lösen“ erhålla skattenatur. Det var greve Johan Carl Creutz' och hans moder, grefvinnan Barbro Helena Wredes förtjänst; för den förstnämde återstod därjämte ännu storskiftesregleringen och rågångsprocesserna.

* *

Att greve Johan Carl Creutz genom sin hustru blef egare till särskilda gods, nämligen Porlom, Brutu-

¹⁾ Ark. D. 6.

böle och Idlaks har tidigare nämnts (sid 45). Beträffande dessa egendomar må följande uppgifter från handlingarna i Malmgårds arkiv meddelas:

Porlom var fädernegården, ett skattesäteri-rusthåll under N:o 125 af Borgå kompani, beläget i norra delen af Lappträsk socken och skattlagdt till $13\frac{3}{4}$ mantal. Gården beräknades i bouppteckningsinstrumentet efter grefve Creutz' svärfader, friherre Friedrich Bogislaus von der Pahlen den 2 oktober 1772 ¹⁾ hafva 18 tunnors höst- och vårutsäde, 40 parmars höslag, samt förutom mulibete skog till allahanda hustarf, mest samfäld med Porlom by. Till densamma hörde därjämte en liten skvaltkvarn och kvarnställe uti den till Forsby bruk rinnande ån. Under gården lydde 11 jordtorpare och till augment åt rusthållet voro anslagna tvänne hemman uti Mörskom socken om tillsammans 21 daler silfvermynt jordeboksränta, å hvilka åboarne själfva egde skatterättigheten. Säteriet uppskattades den 2 oktober 1772 vara värdt 15,000 riksdaler, inberäknadt årsgrödan.

Något annorlunda låter det likväl vid bouppteckningen 16 år senare. Enligt uppgift innehade Porlom säteri med torparnes och dragonernas åkrar sammanräknadt 123 tunnor 16 kappar efter refiningsinnehållet; till årliga utsädet återstod 40 tunnor 16 kappar. Efter fulländadt storskifte hade Porlom gård „af äng icke annat kvar än en till nyrödjning påbörjad och något uppränsad mossa, hvilken likväl tarfvade rätt mycken förbättring..“ Efter afdrag af kostnaderna för mossans dikning och öfriga vid utflyttningen förestående

¹⁾ Ark. D. II.

utgifter upptogs egendomens „rätta värde“ till 3,333 riksdaler 16 skilling, hvori äfven räntorna från augmentshemmanen samt dragonutrustningen inberäknats.¹⁾

I d l a k s (numera R ö n n ä s) var likaså fäderne-
arf och ett berustadt skattesäteri N:o 75 af Borgå
kompani, beläget invid västra stranden af Pernå vik,
och beräknadt till $2\frac{1}{2}$ mantal samt 12 tunnors höst-
och vårutsäde. Därunder lydde 7 dagsvärkstorp-
pare men inga augmentshemman; skogen var samfäld med grann-
godsen, Labby säterirusthåll och Sandviks frälshemman,
samt ansågs „tillräcklig för nödigt timmer, bränsle
och gärdsel, men ej till näfver- och basttag, icke håller till
tjårubränneri och kolning“; gården egde „magert och
snävt mullbete, ringa fjäll- och strömmingsfiske uti
saltsjön såsom ock snävt sjöbol, hvaraf allenast ungefär
40 parmar kan erhållas, liten sqvaltqvarn, som mal
höst och vår, dock icke till husbehof.“ Gårdens värde
uppskattades jämte årsgrödan år 1772 till 10,000 daler
koppar²⁾.

År 1788 uppgafs Idlaks innehålla med torpåkarna
sammanräknadt 56 tunnland åkerjord efter refnings-
innehållet, hvarför det årliga utsädet beräknades till

¹⁾ Det var antagligen till arrondering af detta väntade
arf, som grefve Johan Carl Creutz den 20 december 1759 af
borden Henrik Enkvist köpte $\frac{3}{4}$ af dennes egande Seppälä
skattehemman i Porlom med tillydande lägenheter jämte
kvarn för en summa af 2,700 daler koppar. (Ark. D. N:o 7).
Huruvida äfven denna lägenhet ingick uti arfskiftet efter ho-
nom är icke utredt, — men intet dokument gifver vid han-
den, att han under lifstiden skulle åter afhändt sig detsamma.
— Det finnes likväl icke mera uti arfskiftet efter hans äldste
son och arfvingen till Porlom grefve Carl Fredrik Creutz
den 7 mars 1815 (Ark. I. 22), där samtliga under Porlom
hörande hemman och lägenheter uppräknas.

²⁾ Ark. D. II.

18 $\frac{1}{2}$ tunnor. Äfven då klagas att fisket var föga gagnande, hvarför egendomens värde i betraktande af rustnings-tungan, för hvars underlättande icke något augment fans, uppskattades till endast 1,400 riksdaler.

Brutuböle kronorusthåll under Raseborgs kompani, beläget uti Tenala socken¹⁾, var grefvinnans modernearf. Å gården beräknades „11 tunnors utsäde, 30 parmars höslag, ganska ringa skog till vedbrand och gärdssle men ej till de öfriga behofven, en ringa lönande skvaltkvarn, som mal höst och vår, och ganska ringa fjällfiske uti en genom egorna till saltsjön rinnande bäck“. Under gården lydde tvänne små dagsvärkstorp, ett augmenthemman i Pargas by, Tenala socken, om 12 daler silfvermynt jordeboksränta, hvarå rusthållsinnehafvaren egde skatterättigheten, beläget $\frac{1}{3}$ mil från gården, samt ett annat uti Pojo socken med 11 dalers ränta, hvarå åbon egde skatterättigheten. Hela egendomen värderades 1772 till 10,000 daler²⁾.

Att grefve Creutz emellertid sålde denna egendom för att betäcka sin skuld för utlösen af Malmgård och i stället tillade sin hustru Tetom till änkesäte efter hans död, är tidigare berättadt, likaså huru och till hvilka värden hans öfriga jordförmögenhet gick till skiftes mellan arfvingarna.

Grefve Johan Adolf Creutz egde synbarligen icke sin faders energi och duglighet, han lefde ett stilla tillbakadraget enstöringslif på sin egendom, men spä-

¹⁾ Hör numera till Bromarf.

²⁾ Ark. D. 11.

ren af hans sextonåriga ordnande värksamhet som egare af Malmgård äro ännu mångenstädes märkbara. Efter hans död råkade godset likväl för en kort tid i oordning och delvis i förfall. Kriget 1808--9 lämnade icke häller detsamma oberördt; omedelbart efter dess början blef denna trakt ockuperad af ryssarne. På åkrarna nedanför Malmgård stod den 24 februari 1808 en träffning, därvid Björneborgska regementets lifbataljon, hvilken under befäl af major J. F. Eck som förpost förlagts vid Kuuskoski, där trenne vägar sammanträffade, tvangs att draga sig tillbaka till hufvudregementet i Mörskom, i följd hvaraf denna trakt och den viktiga vägskillnaden lämnades i ryssarnes våld. — Något upprättades det gamla godset åter af den följande egaren, grefve Carl Gustaf Creutz, men i synnerhet af hans son, guvernören, grefve Carl Magnus Creutz. Nya vidsträckt odlingar upptogos, kvarnen ombygdes, det ståtliga slottet uppfördes, vattenledningen anlades, skolan begynte, stäld på en oberoende ekonomisk fot, och flere prydnadsanläggningar företogs. Under den nuvarande förvaltningen hafva ytterligare åtskilliga framsteg gjorts, som den föregående tiden icke medhunnit. De viktigaste af dem äro: det fortsatta upptagandet af nya odlingar, reglering af förhållandet till underhållandena, skiftesbrukets införande, utvidgningen af ladugården samt en förnyad och fullständig kartläggning af egendomen.

Tryckfel.

sid.	2 rad.	13 nedifrån	står Teit),	läs Teit,
"	3	" 10 uppifr.	" Pärnå	" Pernå.
"	5	" 5 "	" uppbyggas	" uppbygts
"	"	" 3 nedifr.	" af	" of
"	19	" 4 uppifr.	" Bärgstadius	" Borgstadius
		16 nedifr.	" gjort	" gjord
"	43	" 6 uppifr.	" Råss	" Rås
"	47	" 14 nedifr,	" utarbete	" utbetala
"	83	" 8 "	" Vackeby	" Veckaby
"	119	" 14 "	" förtjänas	" förtjänar
"	123	" 10 uppifr.	" „godset“	" godset

Statistiska uppgifter om Malmgård egendom.

	U t s ä d e o c h s k ö r d i h e k t o l i t e r														Blandad Skörd hektoliter	Timotejfrö		Klöverfrö		Hö- skörd metr. lispund	Ladugården			Hästar
	Hvete		Råg		Korn		Hafre		Arter		Potäter		Vicker			Utsäde kgr	Skörd kgr	Utsäde kgr	Kor		Ungut	Tjurar		
	Utsäde	Skörd	Utsäde	Skörd	Utsäde	Skörd	Utsäde	Skörd	Utsäde	Skörd	Utsäde	Skörd	Utsäde	Skörd										
1853	—	—	62	496	3.5	18	46	136	2	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	—	29	—	
1854	—	—	80	658	18	131	32	205	3.1	19	—	—	—	—	26	—	—	—	—	—	—	—	—	
1855	—	—	70	734	5.8	89	89	308	3.1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	
1856	—	—	74	777	7.9	122	40	280	5.1	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1857	—	—	87	—	22	—	92	293	9.1	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1858	—	—	75	785	12	—	75	444	2.4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1859	—	—	66	—	17	46	123	—	3.7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1860	—	—	75	809	14	25	62	618	3.1	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1861	—	—	79	772	4.9	—	39	370	2.8	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1862	—	—	78	—	9.9	—	62	—	2.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1863	—	—	57	—	21	—	66	—	3.2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1864	—	—	80	—	7	29	59	—	3.7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1865	—	—	86	528	5.4	38	29	187	1.8	15	19	106	2	14	—	604	—	—	—	12,960	—	—	—	—
1866	—	—	59	646	4.9	94	82	763	3.2	13	32	259	2	12	—	—	—	—	—	18,790	—	—	—	—
1867	1.48	—	113	274	16	97	26	109	3	6	35	134	3	—	—	—	408	—	—	27,990	—	—	—	—
1868	3	5	78	406	27	79	68	197	4.1	21	51	—	3	35	6	—	—	—	—	13,200	—	—	—	—
1869	0.70	19.50	101	849	9	76	90	718	3.8	27	33	—	2	19	—	159	157	—	—	21,180	—	—	—	—
1870	2.50	5.50	90	1,006	12	61	46	684	3.5	24	27	195	1	15	—	527	—	—	—	16,770	—	—	—	—
1871	1.25	9.50	100	542	11	83	70	530	2	14	38	183	1	5	—	—	—	—	—	20,450	—	—	—	—
1872	2.40	6.50	77	685	12	6	50	369	1.5	12	27	203	1	9	—	170	—	—	—	11,190	—	—	—	—
1873	3.30	33	73	635	1.9	13	70	288	1.5	7	29	112	2	8	—	—	—	—	—	15,060	—	—	—	—
1874	2.20	—	90	435	5.8	26	80	902	2.2	5	25	100	2	7	—	—	—	—	—	7,570	—	—	—	—
1875	—	9.50	96	636	5.9	40	65	773	3.8	16	30	99	2	4	—	—	—	—	—	11,000	—	—	—	—
1876	2.50	12.50	78	630	7	68	47	641	1.8	9	41	124	1	22	—	—	—	—	—	8,800	—	—	—	—
1877	0.80	—	84	460	13	86	107	557	1.6	—	33	—	2	—	—	—	—	—	—	13,990	—	—	—	—
1878	0.80	6.50	78	620	17	40	75	761	1.6	—	31	—	1	—	—	—	—	—	—	26,941	—	—	—	—
1879	—	—	83	526	8.2	29	59	760	2.5	14	35	—	—	—	—	—	—	—	—	21,313	—	—	—	—
1880	—	—	72	869	—	54	58	605	2.9	8	38	—	—	—	—	—	—	—	—	14,188	—	—	—	—
1881	—	—	80	378	9.7	30	80	776	9.6	—	33	—	4	—	—	—	—	—	—	9,191	—	—	—	—
1882	—	—	71	542	—	44	92	762	4.9	30	36	—	2	97	—	—	—	—	—	9,442	—	—	—	—
1883	—	—	68	718	5.1	68	90	950	10	—	40	—	7	5	—	—	—	—	—	21,550	—	—	—	—
1884	—	—	91	545	11	51	91	732	7.41	—	45	—	6	—	—	—	—	—	—	19,064	—	—	—	—
1885	—	—	81	301	22	34	105	867	9	26	41	—	6	50	212	—	—	—	—	16,920	—	—	—	—
1886	—	—	98	645	7	26	71	980	6.7	21	36	—	6	9	—	—	—	—	—	14,624	—	—	—	—
1887	—	—	95	922	3.4	21	88	929	5.7	18	43	—	4	6	—	—	—	—	—	13,494	—	—	—	—
1888	—	—	126	883	2.6	28	104	1,421	6.5	20	41	124	6	—	—	—	—	—	—	23,877	85	30	3	13
1889	—	—	87	1,344	2.2	57	88	868	2.7	33	45	134	1	4	—	408	—	229	—	19,065	90	38	2	13
1890	—	—	106	729	7.4	—	82	838	6.4	17	57	99	5	8	88	238	—	85	—	29,907	90	38	3	13
1891	—	—	89	1,019	—	—	89	802	3.3	14	28	200	—	—	—	383	—	119	—	25,000	92	38	3	13
1892	—	—	94	710	—	—	101	765	4.85	—	42.40	240	—	—	—	409	—	136	—	26,287	96	38	3	13
1893	—	—	89	709	5.85	36	74	513	3	33	31	381	—	—	—	270	—	31	—	25,032	99	38	2	13
1894	—	—	52	769	4	29	123	953	2	23	63.50	248	2	13	—	1,456	—	485	—	18,773	95	38	3	14
1895	—	—	45	634	8.45	47	200	1,761	3.75	21	40	260	—	—	—	850	430	298	—	37,476	96	38	3	14
1896	—	—	32	—	2.50	—	351	—	1.50	—	41.25	—	—	—	—	695	609	230	—	41,939	120	38	4	18

Höskörden 1865—77 beräknad efter en medelvikt af 10 metr. lisp. per häck — med afs. på de jämförelsevis små häckarna från Niinijärvi äng. Halfva Stor Tetom medräknadt från år 1883, andra hälften äfven från 1888.